

Установа адукацыі
«БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ
ТЭХНАЛАГІЧНЫ ЎНІВЕРСІТЭТ»

Кафедра гісторыі Беларусі і палітологіі

ГІСТОРЫЯ

**Метадычныя рэкамендацыі для арганізацыі
самастойнай працы студэнтаў хіміка-тэхналагічных
і інжынерна-тэхнічных спецыяльнасцяў БДТУ**

Мінск 2014

УДК 94(476)(075.8)
ББК 63.3(2Бел)я73
Г51

Разгледжаны і рэкамендаваны да выдання рэдакцыйна-выдавецкай радай Беларускага дзяржаўнага тэхналагічнага ўніверсітэта.

С к л а д а л ь н і к
А. А. Райчонок

Р э ц е н з е н т ы:
кафедра гуманітарных навук
Камандна-інжынернага інстытута МНС
(кандыдат гістарычных навук, дацэнт,
начальнік кафедры *А. Б. Багдановіч*);
кандыдат гістарычных навук, дацэнт кафедры гісторыі
і сусветнай культуры Беларускага нацыянальнага
тэхнічнага ўніверсітэта *І. Ю. Сервачынскі*

Гісторыя : метадычныя рэкамендацыі для арганізацыі са-
Г51 мастойнай працы студэнтаў хіміка-тэхналагічных і інжынерна-
тэхнічных спецыяльнасцяў БДТУ / склад. А. А. Райчонок. –
Мінск : БДТУ, 2014. – 98 с.
ISBN 978-985-530-413-6.

Выданне ўключае ў сябе метадычныя рэкамендацыі для падрыхтоўкі студэнтаў практычных і семінарскіх заняткаў, пытанні для самакантролю, тэматыку дакладаў, рэфератаў і паведамленняў, тэставыя заданні, метадычныя рэкамендацыі па арганізацыі самастойнай працы студэнтаў, а таксама слоўнік гістарычных тэрмінаў.

Выданне разлічана на студэнтаў тэхнічных спецыяльнасцяў, якія вывучаюць інтэграваны модуль «Гісторыя», аспірантаў, выкладчыкаў вышэйшай школы.

УДК 94(476)(075.8)
ББК 63.3(2Бел)я73

ISBN 978-985-530-413-6

© УА «Беларускі дзяржаўны
тэхналагічны ўніверсітэт», 2014

УВОДЗІНЫ

Дадзены дапаможнік разлічаны на студэнтаў, якія вывучаюць ітэграваны модуль «Гісторыя» ў тэхнічных ВНУ. Заданні, сабраныя ў зборніку, павінны дапамагчы студэнту як падчас аўдыторных заняткаў, так і пры самастойнай працы больш поўна і глыбока засвоіць неабходны матэрыял.

Метадычныя рэкамендацыі прызначаны для арганізацыі семінарскіх заняткаў і самастойнай работы студэнтаў першага курса ўсіх факультэтаў БДТУ па ітэграваным модулі «Гісторыя». Задача гэтай навучальнай дысцыпліны – набыццё студэнтамі ведаў пра складаны шлях беларускага народа ад глыбокай старажытнасці да нашых дзён, асэнсаванне асноўных заканамернасцяў гістарычнага працэсу на беларускіх землях, авалоданне культурай гістарычнага мыслення. Адначасова вывучэнне ў тэхнічнай ВНУ айчыннай гісторыі дапамагае фарміраваць у студэнтаў прынцыповую грамадзянскую пазіцыю, пачуццё патрыятызму і нацыянальнай самасвядомасці, выхоўваць асобу, якая валодае высокімі маральнымі якасцямі і здольная да самарэалізацыі ва ўмовах сучаснага грамадства.

У выніку вывучэння дысцыпліны студэнт павінен:

– *ведаць* асноўныя тэорыі грамадскага развіцця, сутнасць фармацыйнага і цывілізацыйнага падыходаў да даследавання гісторыі; найбольш значныя гістарычныя факты, падзеі, асобы, даты; разумець ролю і месца айчыннай гісторыі ў еўрапейскім і сусветным цывілізацыйным працэсе;

– *умець характарызаваць* асноўныя этапы станаўлення цывілізацыі на беларускіх землях; формы і асаблівасці беларускай дзяржаўнасці ў розныя гістарычныя эпохі; галоўныя тэндэнцыі сацыяльна-эканамічнага, палітычнага, этнічнага, канфесійнага, культурнага развіцця Беларусі ў кантэксце еўрапейскай і сусветнай гісторыі;

– *умець аналізаваць* супярэчнасці гістарычнага працэсу на розных яго этапах; прычыны, фактары і наступствы гістарычных з’яў; ролю класаў, сацыяльных груп, дзяржаўных інстытутаў, палітычных аб’яднанняў, асобных дзеячаў у канкрэтных гіста-

рычных сітуацыях; альтэрнатыўныя варыянты грамадскага развіцця, барацьбу вакол праблем гістарычнага выбару ў лёсавызначальныя моманты гісторыі; шляхі станаўлення грамадзянскай супольнасці і прававой дзяржавы ў Рэспубліцы Беларусь, яе месца ў сучасным свеце;

– *набыць навыкі* працы з дакументамі гістарычнага характару, навуковай і даведачнай літаратурай; фармулявання і абгрунтавання свайго пункту гледжання, вядзення дыскусіі на прадмет каштоўнасных адносін да грамадскіх з’яў мінулага і сучаснасці;

– *выпрацаваць* палітычную, этнічную, рэлігійную талерантнасць і вопыт дасягнення кансенсусу на падставе ведаў айчынай і сусветнай гісторыі.

АГУЛЬНЫЯ МЕТАДЫЧНЫЯ РЭКАМЕНДАЦЫІ ДА ЎСЯГО КУРСА

Знаёмства студэнтаў са зместам дысцыпліны адбываецца ў ходзе праслухоўвання **лекцый**, удзелу ў **семінарскіх занятках** і шляхам **самастойнай работы**.

Для таго, каб студэнты маглі лягчэй зарыентавацца ў патрабаваннях да аб'ёму і якасці іх ведаў, у пачатку дапаможніка даецца: змест інтэгрванага модуля «Гісторыя» ў адпаведнасці з праграмай Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь; прыкладны тэматычны план інтэгрванага модуля, у якім прыводзіцца пагадзінны разлік па дысцыпліне, што, у сваю чаргу, дазваляе студэнту больш плённа размеркаваць свой час; тэматычны план лекцый з пералікам пытанняў, якія на іх выносяцца.

Лекцыі, на якіх веды перадаюцца ад выкладчыкаў студэнтам у вуснай форме, даюць сістэматызаванае ўяўленне пра змест вывучаемага курса. У лекцыях адлюстроўваюцца найбольш важныя факты і палажэнні, выпрацаваныя дадзенай навукай, у тым ліку самыя новыя яе здабыткі, якія яшчэ не знайшлі адлюстравання ў падручніках і дапаможніках. І хоць на лекцыях веды выкладаюцца не ва ўсёй паўнаце (вывучыць прадмет толькі па лекцыйнаму курсу немагчыма), але толькі на лекцыях можна атрымаць правільны падыход да вывучэння дысцыпліны, зразумець яе метадалогію, асноўныя законы і паняцці, месца сярод іншых навук. Лекцыя – гэта творчы двухбаковы працэс, падчас якога напружана працуюць не толькі лектар, але і слухачы. Праслухоўванне лекцыі патрабуе ўважлівасці, засяроджанасці, а таксама тактоўнасці ў дачыненні да выкладчыка і да сваіх таварышаў. Трэба старацца зразумець сутнасць тэмы, яе ўзаемасувязь з іншымі тэмамі курса, асэнсаваць прыведзеныя факты, доказы, аргументацыю сфармуляваных палажэнняў. Разуменне і запамінанне матэрыялу аблягчаецца канспектаваннем лекцый. Даслоўна запісаць лекцыю немагчыма, і не варта да гэтага імкнуцца. Важна навучыцца вылучаць і запісваць галоўныя факты, палажэнні і высновы. Для таго, каб выпрацаваць у сябе навык умелага канспектавання, неабходна ўвесь час сачыць за

ходам думкі лектара, але занатоўваць змест лекцыі лепш за ўсё сваімі словамі, а не фразамі выкладчыка. З мэтай паскарэння запісу рэкамендуецца шырока выкарыстоўваць скарачэнні слоў, сімвалы, умоўныя абазначэнні.

Семінарскія заняткі арганізуюцца са студэнцкімі групамі для паглыбленага вывучэння і замацавання найбольш важных і складаных тэм курса. Тэма семінара з'яўляецца агульнай для ўсёй групы студэнтаў. Звычайна кожны з іх рыхтуецца па кожным пытанні плана семінара. Семінары па гісторыі Беларусі праходзяць, як правіла, у форме вусных выступленняў студэнтаў. Гэта можа быць чытанне рэферата, даклад па адным з пытанняў тэмы, дапаўненне, папраўка, абагульненне. Але выкладчык можа прапанаваць і пісьмовыя заданні асобным студэнтам або ўсёй групе. Вусныя выступленні і пісьмовыя работы звычайна абмяркоўваюцца. У ходзе абмеркавання можа ўзнікнуць дыскусія, што садзейнічае развіццю ў студэнтаў здольнасці дакладна выкладаць свае думкі, знаходзіць пераканаўчыя аргументы ў спрэчцы. На семінары выяўляюцца і з дапамогай выкладчыка ўдакладняюцца незразумелыя і недастаткова засвоеныя пытанні.

Акрамя таго, каб надаць вывучэнню больш праблемны характар, да кожнага семінарскага занятку трэба падрыхтавацца па адной з тэм прапанаваных дыскусій, пры жаданні студэнты могуць прапанаваць і сваю тэму дыскусіі, папярэдне ўзгадніўшы яе з выкладчыкам.

Семінар стане цікавым і карысным толькі тады, калі кожны студэнт падрыхтуецца да заняткаў настолькі добра, што ў яго з'явіцца жаданне выказаць свае меркаванні і падзяліцца сваімі думкамі.

Пры падрыхтоўцы да семінарскіх заняткаў (а таксама да заліку і экзамену) неабходна кіравацца праграмнымі патрабаваннямі, выкладзенымі ніжэй у раздзеле «Змест дысцыпліны», які складзены на падставе вучэбнай праграмы інтэграванага модуля «Гісторыя» для вышэйшых навучальных устаноў. Сфармуляваныя ў дадзеным раздзеле пытанні раскрываюць змест усіх тэм курса гісторыі Беларусі. Цэласнае і сістэматызаванае выкладанне ўсёй тэматыкі курса зроблена ў вучэбных, навуковых і даведачных выданнях, якія пералічаны ў спісе «Літаратура па ўсім курсе».

У адпаведнасці з дзеючай праграмай і рабочым планам кафедры гісторыі Беларусі і паліталогіі БДТУ распрацавана «Тэматыка

семінарскіх заняткаў». План кожнага семінара ўключае фармулёўку тэмы; пытанні, якія выносяцца на абмеркаванне; пералік асноўных гістарычных паняццяў, веданне якіх неабходна для паспяховага засваення дадзенай тэмы; кантрольныя пытанні і заданні; прыклады прапанаваных дыскусій; тэмы дакладаў, рэфератаў, паведамленняў.

Самастойная падрыхтоўка да семінара пачынаецца з высвятлення яго тэмы і азнаямлення з планам. Потым неабходна перачытаць канспект адпаведнай лекцыі (ці некалькіх лекцый) і пазначыць на палях незразумелыя месцы, пропускі і ўзніклыя пытанні. Пасля гэтага грунтоўна вывучаюцца патрэбныя раздзелы падручнікаў, навучальных дапаможнікаў і іншых падагульняючых выданняў (са спіса літаратуры па ўсім курсе), рэкамендаваных выкладчыкам або падабраных самім студэнтам. Для больш глыбокага засваення асобных пытанняў, а таксама для падрыхтоўкі рэферата ці выканання іншых заданняў выкладчыка неабходна звярнуцца да спецыяльнай літаратуры (артыкулаў, манаграфій і г. д.) па дадзенай тэме. Можна карыстацца не толькі рэкамендаванай літаратурай, але і іншай. Па магчымасці праглядаецца інтэрнэт. У ходзе працы з літаратурай высвятляюцца незразумелыя моманты, ліквідуюцца прагалы і недакладнасці ў канспекце лекцый, асэнсоўваюцца апорныя гістарычныя паняцці, пералічаныя ў плане семінара. Адначасова робяцца выпіскі асноўных фактаў, лічбаў, фармулёвак, найбольш красамоўных цытат па кожным пытанні тэмы. Пасля азнакалення з матэрыялам важна яго асэнсаваць, таму карысна прадумаць і скласці план і тэзісы свайго выступлення на семінары.

Сучасныя падыходы да сістэмы вышэйшай адукацыі зыходзяць з неабходнасці памяншэння аўдыторнай нагрузкі, з аднаго боку, і павелічэння самастойнай працы – з другога. У гэтай сувязі значная колькасць праграмнага матэрыялу выносіцца на самастойную працу студэнтаў. Змест дадзенай працы зазначаецца ў раздзеле: «Пералік пытанняў інтэграванага модуля «Гісторыя», што выносяцца на самастойнае вывучэнне студэнтамі», а ў раздзеле «Інфармацыйныя матэрыялы да тэм, якія выносяцца на самастойнае вывучэнне» прыводзіцца тэрэтычны мінімум, якім павінны авалодаць студэнты ў ходзе самастойнай працы. З мэтай палягчэння самастойнага засваення студэнтамі гістарычных ведаў у дапаможніку прыводзіцца кароткі слоўнік гістарычных тэрмінаў.

Адной з форм самастойнай працы студэнтаў БДТУ пры вывучэнні айчыннай гісторыі з'яўляецца падрыхтоўка пісьмовых рэфератаў, прысвечаных найбольш цікавым і актуальным тэмам курса. Рэфераты агучваюцца і абмяркоўваюцца на семінарскіх занятках, а найлепшыя з іх вылучаюцца на агульнаўніверсітэцкую студэнцкую навуковую канферэнцыю, дзе ўдзельнічаюць у конкурсе студэнцкіх работ. У сувязі з гэтым у дадзены дапаможнік уключаны раздзел «Метадычныя рэкамендацыі па напісанні рэферата».

Для самастойнага кантролю за асабістымі ведамі ў дапаможніку прыводзяцца прыклады тэставых заданняў па ўсім курсе. Дадазеныя заданні складзены з улікам таго, што студэнты правяраць свае веды па ўсіх раздзелах вывучаемай дысцыпліны і падрыхтоўваюцца да напісання праверачных тэстаў падчас аўдыторных заняткаў.

Напрыканцы дапаможніка даюцца вытрымкі з палажэння аб самастойнай працы студэнтаў і рэйтынгавай сістэме. Дадазеныя вытрымкі павінны дапамагчы студэнтам першага курса зарыентавацца ў формах і метадах самастойнага авалодання ведамі прамежкавага кантролю, а таксама падрыхтавацца да выніковай атэстацыі па дысцыпліне.

ЗМЕСТ ІНТЭГРАВАНАГА МОДУЛЯ «ГІСТОРЫЯ»

Тэма 1. Уводзіны ў дысцыпліну «Гісторыя Беларусі ў кантэксце еўрапейскай цывілізацыі»

Метадалагічныя асновы вывучэння гісторыі. Перыядызацыя сусветнай гісторыі і гісторыі Беларусі. Фармацыйны і цывілізацыйны падыходы да вывучэння гісторыі. Цывілізацыя як стадыя развіцця грамадства і як лакальны культурна-гістарычны тып. Прадмет вывучэння гісторыі Беларусі ў кантэксце цывілізацыйнага развіцця агульнарускай і еўрапейскай гісторыі. Гістарыяграфічныя школы. Крыніцы вывучэння гісторыі Беларусі.

РАЗДЗЕЛ I. ФАРМІРАВАННЕ БЕЛАРУСКАГА ЭТНАСУ І ДЗЯРЖАЎНЫЯ ЎТВАРЭННІ НА БЕЛАРУСКІХ ЗЕМЛЯХ

Тэма 2. Фарміраванне беларускага этнасу (VI – пачатак XX ст.)

Найстаражытнае насельніцтва на тэрыторыі беларускіх зямель. Пачатак рассялення славян (VI ст.) і славянізацыя балтаў. Старажытнаруская народнасць як аснова фарміравання рускага, беларускага і украінскага этнасаў.

Паходжанне назвы «Белая Русь» (Беларусь). Эканамічныя і палітычныя фактары фарміравання беларускага этнасу ў XIV–XVIII стст. Усходнеславянскі этнічны падмурак Вялікага княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага (ВКЛ). Роля праваслаўнай царквы ў кансалідацыі беларускага этнасу. Уплыў каталіцтва і ўніяцтва. Этнічная самасвядомасць і менталітэт беларусаў. Трансфармацыя ідэнтычнасці і саманазвы беларускага этнасу: рускія, русіны, «тутэйшыя», беларусы. Духоўнае жыццё беларускіх зямель у IX–XVIII стст.

Далейшае развіццё беларускага этнасу ва ўмовах складвання рынкавых адносін у XIX ст. Нацыянальная самасвядомасць беларусаў. Зараджэнне і развіццё беларусазнаўства. Тэорыя «заходнерусізму». Ідэі беларускага нацыянальнага адраджэння ў пачатку XX ст.

Тэма 3. Дзяржаўныя ўтварэнні набеларускіх землях у IX–XVIII стст.

Еўропа ў сярэднявеччы. Станаўленне ранніх дзяржаўных утварэнняў набеларускіх землях. Кіеўская Русь. Полацкае і Тураўскае княствы і іх узаемаадносіны з Кіевам і Ноўгарадам. Феадальная раздробленасць. Стварэнне Вялікага княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага. Роля заходнерускіх зямель у працэсе дзяржаўнага будаўніцтва ВКЛ Асаблівасці фарміравання дзяржаўнага і сацыяльна-эканамічнага ладу на беларускіх землях ВКЛ.

Асноўныя тэндэнцыі развіцця сусветнай гісторыі ў Новы час. Эпоха Адраджэння, Рэфармацыя, Асветніцтва. Развіццё капіталізму. Першыя буржуазныя рэвалюцыі ў Заходняй Еўропе.

Беларускія землі пасля Люблінскай уніі. Уваходжанне ВКЛ у склад Рэчы Паспалітай. Войны XVII–XVIII стст. і іх наступствы для беларускіх зямель. Узмацненне феадальнай анархіі. Паглыбленне крызісу і тры падзелы Рэчы Паспалітай паміж Аўстрыяй, Прусіяй і Расіяй. Уключэнне беларускіх зямель у склад Расійскай імперыі.

Тэма 4. Становішча беларускіх зямель у складзе Расійскай дзяржавы (канец XVIII ст. – кастрычнік 1917 г.)

Значэнне ўключэння Беларусі ў склад Расійскай імперыі ва ўмовах фарміравання індустрыяльнага грамадства. Цывілізацыйнае адзінства Беларусі і Расіі. Асноўныя напрамкі палітыкі самадзяржаўя ў Беларусі. Беларускія землі ў перыяд Айчынай вайны 1812 г. Польскае паўстанне 1830–1831 гг. і яго наступствы.

Расійскі шлях палітычнай і эканамічнай мадэрнізацыі. Адмена прыгоннага права. Рэформы 60–70-х гг. XIX ст. і асаблівасці іх здзяйснення на Беларусі. Спецыфіка прамысловага перавароту ў Беларусі. Месца эканомікі Беларусі ва ўсерасійскім рынку. Змены ў сацыяльнай структуры насельніцтва.

Грамадска-палітычныя рухі і аб'яднанні ў Беларусі. Паўстанне 1863–1864 гг. Яго ўплыў на палітыку ўладаў у Беларусі і грамадска-палітычную думку. Ідэалогія лібералізму, народніцкія і сацыял-дэмакратычныя плыні. Узнікненне агульнарасійскіх і беларускіх партый. Рэвалюцыя 1905–1907 гг. і пачатак расійскага парламентарызму. Сталыпінская аграрная рэформа і асаблівасці яе здзяйснення ў Беларусі. Першая сусветная вайна і яе наступствы для Беларусі.

Лютыўская рэвалюцыя і фарміраванне новых улад. Стратэгія і тактыка палітычных партый у адносінах да ўлады, праблемы выбару шляхоў далейшага грамадскага развіцця. Абвастрэнне сацыяльна-эканамічнага, палітычнага крызісу ў Расіі і расстаноўка палітычных сіл на Заходнім фронце і ў Беларусі восенню 1917 г. Перамога Кастрычніцкай рэвалюцыі ў Петраградзе і ў Беларусі

РАЗДЗЕЛ II.

СТАНАЎЛЕННЕ БЕЛАРУСКАЙ ДЗЯРЖАЎНАСЦІ.

ЎМАЦАВАННЕ ЯЕ СУВЕРЭНІТЭТУ

Ў ХХ – ПАЧАТКУ ХХІ СТ.

Тэма 5. Фарміраванне і ўмацаванне савецкай грамадска-палітычнай сістэмы ў Беларусі (кастрычнік 1917 – чэрвень 1941 гг.)

Роля Кастрычніцкай рэвалюцыі ў гістарычным лёсе беларускага народа. Устанаўленне савецкай улады ў Беларусь Першыя рэвалюцыйныя пераўтварэнні. Барацьба супраць германскіх акупантаў.

Праблемы фарміравання беларускай дзяржаўнасці на нацыянальна-дэмакратычнай і рэвалюцыйна-класавай асновах. Абвяшчэнне Беларускай Народнай Рэспублікі ва ўмовах германскай акупацыі – спроба зацвярджэння беларускай дзяржаўнасці на заходніх парламенцкіх прынцыпах. Утварэнне беларускай дзяржаўнасці на савецкай аснове. Барацьба беларускага народа з польскімі інтэрвентамі. Роля і месца БССР у складзе СССР.

Савецкая мадэль мадэрнізацыі грамадства. Усталяванне савецкай аднапартыйнай грамадска-палітычнай сістэмы ў БССР. Скан-

цэнтраванні функцый заканадаўчай, выканаўчай і судовай улады ў руках дзяржаўна-партыйнага апарата. Дэфармацыі ў грамадска-палітычным жыцці БССР. Палітычныя рэпрэсіі 30-х гг. XX ст. Праблема вызначэння грамадска-палітычнага ладу ў СССР.

Шляхі і метады будаўніцтва індустрыяльнага грамадства ў савецкай Беларусі (асаблівасці нэпа, індустрыялізацыя, калектывізацыя).

Уздзеянне савецкага фактару на фарміраванне беларускай нацыі. Станаўленне беларускай савецкай культуры. Палітыка беларусізацыі. Дасягненні і супярэчнасці развіцця культуры і навукі ў 30-я гг. XX ст. Стаўленне савецкай улады да царквы.

Тэма 6. Геапалітычнае становішча Беларусі ў 20–30-я гг. XX ст. Заходняя Беларусь у складзе польскай дзяржавы

Вынікі Першай сусветнай вайны. Беларускае пытанне пры афармленні Версальска-Вашынгтонскай сістэмы. Рыжская мірная дамова 1921 г. у гістарычным лесе беларускага народа.

Грамадска-палітычнае, эканамічнае і нацыянальна-культурнае становішча Заходняй Беларусі ў складзе Польскай дзяржавы. Рэвалюцыйны і нацыянальна-вызваленчы рух у Заходняй Беларусі ў 20–30-я гг. XX ст.

Тэма 7. Беларусь у гады Другой сусветнай вайны і Вялікай Айчыннай вайны

Прыход фашыстаў да ўлады ў Італіі і Германіі. Абвастрэнне супярэчнасцяў паміж еўрапейскімі дзяржавамі ў 30-я гг. XX ст. Правал палітыкі калектывнай бяспекі. Пачатак Другой сусветнай вайны. Вызваленне Чырвонай Арміяй Заходняй Беларусь Аб'яднанне беларускага народа ў складзе БССР.

Пачатак Вялікай Айчыннай вайны. Абарончыя баі на тэрыторыі Беларусі. Устанаўленне акупацыйнага рэжыму і яго мэты. Рабаванне гітлераўцамі гаспадарчых і культурных каштоўнасцяў Беларусі. Фашысцкі генацыд народа. Калабаранцкія арганізацыі і іх дзейнасць на карысць акупантаў.

Вызначальныя перамогі Чырвонай Арміі (бітвы пад Масквой, Сталінградам, Курскам), іх уплыў на ўздым партызанскага руху і падпольнай барацьбы. Баявая дзейнасць партызан і падпольшчы-

каў. Пачатак вызвалення Беларусі. Аперацыя «Баграціён». За-
вяршальныя пераможныя аперацыі Чырвонай Арміі.

Вынікі вайны для беларускага народа і яго уклад у Перамогу
над фашызмам. Ураджэнцы Беларусі на франтах вайны і ў еўра-
пейскім руху Супраціўлення. Захаванне памяці аб гераізме са-
вецкага народа.

Тэма 8. Савецкая Беларусь: дасягненні і праблемы стваральнай працы народа ў пасляваенны перыяд (1945–1991 гг.)

Геапалітычныя змены на міжнароднай арэне пасля Другой
сусветнай вайны. Пачатак «халоднай вайны». Супрацьборства
дзвюх сацыяльна-палітычных сістэм. Барацьба за мір і разбраенне.
Крызіс сусветнай сацыялістычнай сістэмы і яе распад. Заканчэнне
«халоднай вайны».

Аднаўленне прамысловасці і сельскай гаспадаркі ў першае
пасляваеннае пяцігоддзе. Калектывізацыя ў Заходняй Беларусі
Эканамічнае развіццё БССР ва ўмовах пачатку навукова-тэхнічнай
рэвалюцыі. Эканамічная рэформа 1965 г. і яе вынікі. Спецыялі-
зацыя прамысловасці і сельскай гаспадаркі БССР ва ўмовах адзі-
нага народнагаспадарчага комплексу СССР. Зніжэнне тэмпаў
вытворчасці і нарастанне крызісных з'яў у эканоміцы. Палітыка
перабудовы, курс на паскарэнне сацыяльна-эканамічнага развіцця.
Чарнобыльская аварыя і яе наступствы. Паглыбленне эканамічнага
крызісу ў СССР і БССР у канцы 80-х гг. XX ст.

Грамадска-палітычнае жыццё ў СССР і БССР у першае пасля-
ваеннае дзесяцігоддзе. Барацьба з антысавецкімі групоўкамі.
Ідэалагічныя кампаніі і неабгрунтаваныя рэпрэсіі па палітычных
матывах другой паловы 1940-х – пачатку 1950-х гг. Асуджэнне
культу асобы І. В. Сталіна. Спробы дэмакратызацыі грамадска-па-
літычнага жыцця ў другой палове 1950–1964 гг. Наростанне
кансерватызму ў грамадска-палітычным жыцці ў 1970 – першай
палове 1980-х г. Першыя крокі па рэфармаванню палітычнай
сістэмы ў гады перабудовы. Змяненні ў Канстытуцыях СССР і
БССР. Крызіс савецкага федэралізму. «Парад суверэнітэтаў рэс-
публік», барацьба за суверэнітэт Беларусі.

Адукацыя, навука і культура БССР у пасляваенны перыяд:
дасягненні і праблемы. Дзяржаўная рэлігійная палітыка і ста-
новішча канфесій.

Тэма 9. Суверэнная Беларусь ў канцы XX – пачатку XXI ст.

Жнівеньскія падзеі 1991 г. у СССР і БССР. Абвяшчэнне Рэспублікі Беларусь. Пачатак фарміравання органаў улады і кіравання рэспублікі на прынцыпах суверэнітэту. Распад СССР і ўтварэнне СНД. Заканадаўча-прававое афармленне дзяржаўнага суверэнітэту Рэспублікі Беларусь.

Прыняцце Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь 1994 г. Выбары прэзідэнта і фарміраванне новай сістэмы ўлады. Рэспубліканскія рэферэндумы 1995 і 1996 гадоў, іх вынікі. Дапаўненні і змяненні ў Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь. Эвалюцыя «вертыкалі» ўлады і кіравання.

Крызісны стан прамысловасці і сельскай гаспадаркі ў пачатку 90-х гг. XX ст. Стварэнне перадумоў пераходу да рынкавай эканоміцы, напрацоўка прававой базы, вызначэнне метадаў і накірункаў рэфармавання эканомікі. Распрацоўка і рэалізацыя беларускай мадэлі сацыяльна-эканамічнага інавацыйнага развіцця краіны. Дасягненні і праблемы беларускай эканомікі. Сусветны эканамічны і фінансавы крызіс і яго наступствы для краін Усходняй Еўропы. Сучасны стан прамысловасці, сельскай гаспадаркі і сацыяльнай сферы Беларусі.

Геапалітычнае становішча Рэспублікі Беларусь ва ўмовах сусветных глабалізацыйных працэсах. Міжнароднае прызнанне Рэспублікі Беларусь і змены ў знешнепалітычным механізме краіны. Выпрацоўка стратэгіі і прынцыпаў знешняй палітыкі, яе шматвектарнасць. Беларуска-расійскія адносіны, стварэнне Саюза Беларусі і Расіі. Беларусь і СНД, фарміраванне мытнага саюза і адзінай эканамічнай прасторы.

Адукацыя, навука і культура Рэспублікі Беларусь. Фарміраванне нацыянальнай сістэмы адукацыі. Складанасці навуковай працы, страты і здабыткі беларускай навукі. Стан гісторыка-культурнай спадчыны. Асноўныя накірункі развіцця літаратуры і мастацтва. Узаемаадносіны дзяржавы і царквы, адраджэнне рэлігійна-канфесійнага жыцця.

ПРЫКЛАДНЫ ТЭМАТЫЧНЫ ПЛАН ІНТЭГРАВАНАГА МОДУЛЯ «ГІСТОРЫЯ»

Назва тэмы	Колькасць гадзін		
	Лекцыі	Практычныя (семінарыя) заняткі	Кіруемая самастойная праца студэнтаў
Інтэграваны модуль «Гісторыя»	18	16	66
1. Уводзіны ў дысцыпліну «Гісторыя Беларусі ў кантэксце еўрапейскай цывілізацыі»	2	–	6
2. Фарміраванне беларускага этнасу (VI ст. – пачатак XX ст.)	2	2	6
3. Дзяржаўныя ўтварэнні на беларускіх землях у IX–XVIII ст.	2	2	6
4. Становішча беларускіх зямель у складзе расійскай дзяржавы (канец XVIII ст. – кастрычнік 1917 г.)	4	2	4
5. Фарміраванне і ўмацаванне савецкай грамадска-палітычнай сістэмы ў Беларусі (кастрычнік 1917 – чэрвень 1941 гг.)	4	2	4
6. Геапалітычнае становішча Беларусі ў 20–30-я гг. Х ст. Заходняя Беларусь у складзе польскай дзяржавы	–	2	10
7. Беларусь у гады Другой сусветнай і Вялікай Айчыннай вайны	–	2	16
8. Савецкая Беларусь: дасягненні і праблемы стваральнай працы народа (1945–1991 гг.)	2	2	8
9. Суверэнная рэспубліка Беларусь ва ўмовах глабалізацыі	2	2	6

ТЭМАТЫЧНЫ ПЛАН ЛЕКЦЫЙ ІНТЭГРАВАНАГА МОДУЛЯ «ГІСТОРЫЯ» ПА ДЫСЦЫПЛІНЕ «ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСІ Ў КАНТЭКСЦЕ ЕЎРАПЕЙСКОЙ ЦЫВІЛІЗАЦЫІ»

ЛЕКЦЫЯ 1. УВОДЗІНЫ Ў ДЫСЦЫПЛІНУ

1. Прадмет курса. Прынцыпы і метады вывучэння гісторыі. Гістарычная перыядызацыя.
2. Цывілізацыя як стадыя развіцця грамадства і яе тыпы.
3. Гістарыяграфія і крыніцы гісторыі Беларусі.

ЛЕКЦЫЯ 2. ФАРМІРАВАННЕ БЕЛАРУСКАГА ЭТНАСУ (VI – ПАЧАТАК XX СТ.)

1. Першабытнае насельніцтва на тэрыторыі Беларусі. Рассяленне славян і славянізацыя балтаў (VI–VIII стст.). Прыняцце хрысціянства.
2. Роля ўсходнеславянскіх зямель у працэсе дзяржаўнага будаўніцтва ВКЛ. Утварэнне беларускай народнасці.
3. Паходжанне назвы «Белая Русь» (Беларусь). Трансфармацыя ідэнтычнасці і саманазвы беларускага этнасу.
4. Беларускі нацыянальны рух і фармаванне нацыі ў XIX – пачатку XX ст.

ЛЕКЦЫЯ 3. ДЗЯРЖАЎНЫЯ ЎТВАРЭННІ НА БЕЛАРУСКІХ ЗЕМЛЯХ У IX–XVIII СТСТ.

1. Станаўленне ранніх дзяржаўных утварэнняў на тэрыторыі Беларусі. Палітычнае і сацыяльна-эканамічнае развіццё Полацкага і Тураўскага княстваў (IX–XII стст.).

2. Утварэнне, сацыяльна-эканамічнае і палітычнае развіццё ВКЛ (XIII–XVI стст.).

3. Знешняя палітыка ВКЛ. Фарміраванне дзяржаўнай тэрыторыі.

4. Утварэнне Рэчы Паспалітай. Эвалюцыя форм дзяржаўнага ладу на беларускіх землях пасля Люблінскай уніі.

5. Эканамічнае і сацыяльнае развіццё Беларусі ў складзе Рэчы Паспалітай. Канфесійныя працэсы на Беларусі ў XVI–XVII стст.

6. Войны XVII – пачатку XVIII ст. на Беларусі. Знешняя палітыка Рэчы Паспалітай.

ЛЕКЦЫЯ 4. СТАНОВІШЧА БЕЛАРУСКІХ ЗЯМЕЛЬ У СКЛАДЗЕ РАСІЙСКОЙ ДЗЯРЖАВЫ (КАН. XVIII – ДРУГАЯ ПАЛОВА XIX СТ.)

1. Падзелы Рэчы Паспалітай і ўключэнне беларускіх зямель у склад Расійскай імперыі. Напрамкі палітыкі самадзяржаўя ў Беларусі.

2. Вайна 1812 г. Становішча ў Еўропе і Беларусі ў першай палове XIX ст.

3. Расійскі шлях эканамічнай і палітычнай мадэрнізацыі. Буржуазныя рэформы.

4. Паўстанне 1863–1864 гг. Ідэалогія лібералізму, народніцкія і сацыял-дэмакратычныя плыні.

ЛЕКЦЫЯ 5. СТАНОВІШЧА БЕЛАРУСКІХ ЗЯМЕЛЬ У СКЛАДЗЕ РАСІЙСКОЙ ДЗЯРЖАВЫ (КАНЕЦ XIX – ПАЧАТАК XX СТ.)

1. Узнікненне агульнарасійскіх і беларускіх партый. Рэвалюцыя 1905–1907 гг.

2. Эканамічнае развіццё беларускіх зямель у пачатку XX ст. Стальпінская аграрная рэформа і асаблівасці яе здзяйснення ў Беларусі.

3. Беларусь у час Першай сусветнай вайны.
4. Лютаўская рэвалюцыя і фарміраванне новай улады.
5. Абвастрэнне сацыяльна-эканамічнага, палітычнага крызісу. Кастрычніцкая рэвалюцыя.

ЛЕКЦЫЯ 6. ФАРМІРАВАННЕ І ўМАЦАВАННЕ САВЕЦКАЙ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНАЙ СІСТЭМЫ ў БЕЛАРУСІ (КАСТРЫЧНІК 1917–1924 ГГ.)

1. Устанаўленне Савецкай улады на Беларусі.
2. Спробы стварэння беларускай нацыянальнай дзяржаўнасці.
3. Савецкая грамадска-палітычная сістэма ў БССР.
4. Утварэнне СССР. Месца і роля БССР у гэтым працэсе.

ЛЕКЦЫЯ 7. ФАРМІРАВАННЕ І ўМАЦАВАННЕ САВЕЦКАЙ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНАЙ СІСТЭМЫ ў БЕЛАРУСІ (1925 – ЧЭРВЕНЬ 1941 ГГ.)

1. Шляхі і метады будаўніцтва індустрыяльнага грамадства ў савецкай Беларусі.
2. Калектывізацыя сельскай гаспадаркі.
3. Асаблівасці грамадскага жыцця Беларусі ў 30-х гг. XX ст. Адносіны камуністычнай партыі да царквы.
4. Сталінскія рэпрэсіі 30-х гг. XX ст.

ЛЕКЦЫЯ 8. САВЕЦКАЯ БЕЛАРУСЬ: ДАСЯГНЕННІ І ПРАБЛЕМЫ СТВАРАЛЬНАЙ ПРАЦЫ НАРОДА (1945–1991 ГГ.)

1. Міжнароднае становішча СССР і БССР пасля Другой сусветнай вайны.
2. Эканамічнае развіццё БССР у перыяд 1945–1991 гг.

3. Грамадска-палітычнае жыццё ў СССР і БССР у пасляваенны перыяд.

4. Крызісныя з'явы ў СССР. Грамадска-палітычныя канфлікты ў саюзных рэспубліках, «парад суверэнітэтаў» і барацьба за суверэнітэт Беларусі.

ЛЕКЦЫЯ 9. СУВЕРЭННАЯ РЭСПУБЛІКА БЕЛАРУСЬ ВА ЎМОВАХ ГЛАБАЛІЗАЦЫІ

1. Абвяшчэнне Рэспублікі Беларусь. Распад СССР і ўтварэнне СНД.

2. Фарміраванне палітычнай сістэмы Беларусі. Канстытуцыйны працэс і прыняцце Канстытуцыі 1994 г. Выбары прэзідэнта.

3. Крызіснае становішча ў эканоміцы і спробы яго пераадолення. Распрацоўка і рэалізацыя беларускай мадэлі сацыяльна-эканамічнага інавацыйнага развіцця краіны.

4. Суверэнная Рэспубліка Беларусь ва ўмовах глабалізацыі.

ТЭМАТЫЧНЫ ПЛАН І ЗМЕСТ СЕМІНАРАЎ ІНТЭГРАВАНАГА МОДУЛЯ «ГІСТОРЫЯ» ПА ДЫСЦЫПЛІНЕ «ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСІ Ў КАНТЭКСЦЕ ЕЎРАПЕЙСКАЙ ЦЫВІЛІЗАЦЫІ»

СЕМІНАР 1. ФАРМІРАВАННЕ БЕЛАРУСКАГА ЭТНАСУ (VI СТ. – ПАЧАТАК XX СТ.)

1. Першабытнае насельніцтва на тэрыторыі Беларусі. Рассяленне славян і славянізацыя балтаў (VI–VIII стст.). Прыняцце хрысціянства.

2. Роля ўсходнеславянскіх зямель у працэсе дзяржаўнага будаўніцтва ў ВКЛ. Утварэнне беларускай народнасці.

3. Паходжанне назвы «Белая Русь» (Беларусь). Трансфармацыя ідэнтычнасці і саманазвы беларускага этнасу.

4. Духоўнае жыццё жыхароў Беларусі ў IX–XVI стст. Месца і роля беларускай культуры ў духоўным жыцці ўсходніх славян і ў агульнаеўрапейскім культурна-цывілізацыйным працэсе.

5. Беларускі нацыянальны рух і фармаванне нацыі ў XIX – пачатку XX ст.

Мэты семінарскага занятку: вызначыць характар даіндаеўрапейскага і індаеўрапейскага насельніцтва беларускіх зямель; уявіць сутнасць феадальных адносін; раскрыць працэс фарміравання беларускага этнасу ва ўмовах сярэднявечча; высвеціць асаблівасці духоўнай культуры Беларусі ў дадзены перыяд; выявіць ступень ўплыву еўрапейскага Рэнэсансу на духоўнае жыццё Беларусі; раскрыць дзейнасць выдатных прадстаўнікоў беларускага Адраджэння: выявіць асноўныя фактары, што ўплывалі на фарміраванне беларускай нацыі; раскрыць асноўныя этапы развіцця беларускага нацыянальнага руху.

Асноўныя паняцці: этнас, этнагенез, балцкі субстрат, асіміляцыя, славяне, крывічы, дрыгавічы, радзімічы, народнасць, літвіны, русіны, беларусцы, паганства, політэізм, капішча, ідалы, Купалле, Каляды, Дзяды, хрысціянства, Візантыя, канфесія, праваслаўе, каталіцызм, Кірыла Тураўскі, Ефрасіння Полацкая, Лазар Богша, скрыпторыя, манастыр, царква, сабор, народнасць, сама-назва, Рэнсанс, кнігадрукаванне, прадмова, Скарына, Гусоўскі, Цяпінскі, Будны, Радзівілы, Сапегі, жанр, партрэт, кафля, Мірскі замак, царква-крэпасць, мадэрнізацыя, народнасць, нацыя, этнічныя супольнасці, урбанізацыя, клас, сацыяльныя слаі, інтэлігенцыя, беларуская нацыя, нацыянальная самасвядомасць, нацыянальныя рухі, асаблівасці культуры, беларусазнаўства, лінгвістыка, дыялект, літаратурная мова, жанры, асветніцтва, сістэма адукацыі.

Кантрольныя пытанні і заданні да тэмы

1. Чым народнасць адрозніваецца ад племені?
2. Што такое паганства?
3. Як прыняцце хрысціянства паўплывала на развіццё культуры?
4. Што такое феадальная народнасць?
5. Адкуль паходзіць назва Беларусь?
6. Пералічыце найбольш знакамітых прадстаўнікоў Адраджэння Беларусі.
7. Дайце азначэнне паняццю «нацыя».
8. Якую ролю адыграла ў гісторыі Беларусі газета «Наша Ніва»?

Дыскусія: «Язычніцкія перажыткі ў сучаснай беларускай культуры». Студэнтам прапануецца прааналізаваць, якія пажыткі язычніцкай культуры захаваліся да сённяшняга часу. Выказаць сваё меркаванне наконт таго, з'яўляецца гэта цемрашальствам ці культурнай спадчынай. Патлумачыць, што такое гістарычная пераемнасць і наколькі яна важная ў жыцці сучаснага грамадства.

Дыскусія: «Гістарычныя карані беларускага народа». Падчас дыскусіі студэнтам прапануецца абмеркаваць розныя падыходы да ўзнікнення беларускай народнасці і нацыі. Адзначыць асноўныя этапы гісторыі беларускага этнасу. Паспрабаваць высветліць, як звязаны рысы беларускага нацыянальнага характару з гістарычным лесам беларускага народу.

Тэмы дакладаў, рэфератаў, паведамленняў

1. Асноўныя канцэпцыі паходжання назвы «Белая Русь».
2. Балцкі субстрат і этнагенез беларусаў.
3. Язычніцтва на Беларусі.
4. Беларуская асветніца Ефрасіння Полацкая.
5. «Беларускі залатавуст» Кірыла Тураўскі.
6. Беларуская святыня – крыж Ефрасінні Полацкай.
7. Францыск Скарына – тытан беларускага адраджэння.
8. Кнігадрукаванне на Беларусі.
9. Мікола Гусоўскі і яго «Песня пра зубра».
10. Абарончае дойдства Беларусі.
11. Сучасныя тэорыі нацыі і нацыяналізму.
12. Традыцыйнае і мадэрнізаванае грамадства: ад народнасці да нацыі.
13. Асаблівасці духоўнай культуры беларусаў.
14. Ідэі асветніцтва на Беларусі.
15. Станаўленне і развіццё музейная справы.
16. Помнікі барока на Беларусі.
17. Рамантызм і садова-паркавае мастацтва.
18. Ф. Багушэвіч: «Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмерлі!»

СЕМІНАР 2. ДЗЯРЖАЎНЫЯ ЎТВАРЭННІ НА БЕЛАРУСКІХ ЗЕМЛЯХ У ІХ–ХVІІІ СТСТ.

1. Станаўленне ранніх дзяржаўных утварэнняў на тэрыторыі Беларусі. Палітычнае і сацыяльна-эканамічнае развіццё Полацкага і Тураўскага княстваў (ІХ–ХІІ стст.).
2. Утварэнне, сацыяльна-эканамічнае і палітычнае развіццё ВКЛ (ХІІІ–ХVІ стст.).
3. Знешняя палітыка ВКЛ. Фарміраванне дзяржаўнай тэрыторыі.
4. Утварэнне Рэчы Паспалітай. Эвалюцыя форм дзяржаўнага ладу на беларускіх землях пасля Люблінскай уніі.
5. Эканамічнае і сацыяльнае развіццё Беларусі ў складзе Рэчы Паспалітай. Канфесійныя працэсы на Беларусі ў ХVІ–ХVІІ стст.
6. Войны ХVІІ – пачатку ХVІІІ стст. на Беларусі. Знешняя палітыка Рэчы Паспалітай.

7. Развіццё культуры Беларусі ў другой палове XVII–XVIII стст. і яе месца ў еўрапейскім культурна-цывілізацыйным працэсе.

Мэты семінарскага занятку: даць характарыстыку працэсам утварэння дзяржаў эпохі ранняга сярэднявечча на тэрыторыі Беларусі; вызначыць ролю і месца беларускіх зямель у працэсе ўтварэння і развіцця ВКЛ; раскрыць сістэму дзяржаўнага кіраўніцтва, асаблівасці сацыяльна-эканамічнага жыцця і асноўныя напрамкі знешняй палітыкі ВКЛ; раскрыць эвалюцыю зместу і форм дзяржаўнасці, сацыяльна-палітычнага ладу беларускіх зямель у час існавання Рэчы Паспалітай; уявіць наступствы войнаў XVII–XVIII стст. для беларускіх зямель у адзначаны перыяд; прычыны падзелаў Рэчы Паспалітай, ацаніць вынікі падзелаў для беларускіх зямель.

Асноўныя паняцці: дзяржава, «ваенная дэмакратыя», веча, князь, дружина, племянное княжанне, варагі, шлях «з варагаў у грэкі», княства, Кіеўская Русь, Рурыкавічы, удзельнае княства, тысяцкі, пасады, палюддзе, даніна, феадалізм, феадальная раздробленасць, вялікі князь, Гедзімінавічы, Ягайлавічы (Ягелоны), рада паноў, сойм, соймак, канцлер, гетман, падскарбій, прывілей, статут ВКЛ, «Пагоня», ваяводства, павет, воласць, ваявода, войт, старац, баяры, зямляне, шляхта, паны, магнаты, духоўна-рыцарскія ордэны, крыжакі, мангола-татары, унія, людзі «пахожыя», людзі «непахожыя», паншчына, аброк, чынш, валока, валочная памера, фальварак, цягля сяляне, асадныя сяляне, магдэбургскае права, мяшчане, цэхі, магістрат, кардынальныя правы, «залатыя вольнасці» шляхты, *liberum veto*, канфедэрацыя, рокаш, паспалітае рушэнне, Вазы, Сасы, Рэфармацыя, пратэстантызм, лютэране, кальвіністы, арыяне, Контррэфармацыя, езуіты, калегіумы, уніяцтва, казакі, шышы, Андросаўскае перамер'е 1667 г., дэмаграфічная катастрофа, магнацкая алігархія, шляхецкая анархія, паланізацыя, антыфеадальная барацьба, мануфактуры, дысідэнты, Адукацыйная камісія, Чатырохгадовы сойм, Канстытуцыя 3 мая 1791 г.

Кантрольныя пытанні і заданні да тэмы

1. У чым сутнасць феадальных адносін?
2. Які перыяд часу ахоплівае сярэднявечча?
3. Дайце азначэння паняццю «дзяржава».
4. Што можна лічыць першым дзяржаўным утварэннем на беларускіх землях?

5. Як суадносілася славянскае і балцкае насельніцтва ў ВКЛ?
6. Па якому ўзору будавалася дзяржаўнае кіраўніцтва ў ВКЛ?
7. На якой мове напісаны Статуты ВКЛ?
8. Чаму была падпісана Люблінская унія?
9. Патлумачце прычыны заняпаду беларускіх зямель у складзе Рэчы Паспалітай.

Дыскусія: «Ці можна лічыць Полацкае княства «калыскай» беларускай дзяржаўнасці?». Студэнтам прапануецца прааналізаваць месца і ролю полацкай зямлі ў беларускай гісторыі. Выказаць думкі наконт таго, наколькі гэтая раннефеадальная дзяржава паўплывала на станаўленне беларускай дзяржаўнасці.

Дыскусія: «Дзе знаходзілася летапісная Літва?». Падчас дыскусіі студэнтам прапануецца абмеркаваць розныя падыходы да праблемы размяшчэння летапіснай Літвы. Зазначыць характар балта-славянскіх кантактаў. Вызначыцца са ступенню славянізацыі балцкіх плямёнаў у разглядаемы перыяд.

Тэмы дакладаў, рэфератаў, паведамленняў

1. Праблема старажытнарускай народнасці.
2. Канцэпцыі паходжання Кіеўскай Русі.
3. Сацыяльна-эканамічны лад старажытных славян.
4. Усяслаў Чарадзеі чалавек і легенда.
5. Бітва на Нямізе і першы ўспамін пра Мінск.
6. Ваенная справа ў раннем сярэднявеччы.
7. Канцэпцыі ўтварэння ВКЛ.
8. Праблема лакалізацыі месцазнаходжання старажытнай Літвы.
9. Наваградак і Вільня першыя сталіцы ВКЛ.
10. Крэўская ўнія і яе вынікі.
11. Князь Вітаўт: жыццё і дзейнасць.
12. Грунвальдская бітва.
13. Узаемаадносіны ВКЛ і Маскоўскай дзяржавы.
14. Бітва пад Клецкам. Дзейнасць Міхаіла Глінскага.
15. Статуты ВКЛ як помнік прававой думкі.
16. Аграрная рэформа Боны Сфорцы.
17. Люблінская ўнія і яе наступствы.
18. Статут 1588 і яго роля ў захаванні самабытнасці ВКЛ.
19. Асаблівасці рэфармацыйнага руху на Беларусі.
20. Уніяцтва і яго роля ў гісторыі Беларусі.

21. Дзейнасць езуіцкага ордэна.
22. «Дзмітрыяда» і барацьба за расійскі прастол.
23. «Польшча квітнее лацінаю, Літва квітнее рушчызнаю».
24. Сялянскія паўстанні ў Рэчы Паспалітай.
25. Тадэвуш Касцюшка: «Нарадзіўся я літвінам».

СЕМІНАР 3. БЕЛАРУСЬ У СКЛАДЗЕ РАСІЙСКОЙ ІМПЕРЫІ

1. Напрамкі палітыкі самадзяржаўя ў Беларусі пасля іх ўключэння ў склад імперыі.
2. Расійскі шлях эканамічнай і палітычнай мадэрнізацыі.
3. Узнікненне агульнарасійскіх і беларускіх партый. Рэвалюцыя 1905–1907 гг.
4. Станаўленне беларускай мадэрнай культуры. Новыя з’явы ў літаратуры і мастацтве Беларусі XIX – пачатку XX ст.
5. Беларусь у час Першай сусветнай вайны і Лютаўскай рэвалюцыі.

Мэты семінарскага занятку: раскрыць наступствы ўключэння беларускіх зямель у склад Расійскай імперыі, асноўныя напрамкі палітыкі царызму на Беларусі ў першай палове XIX ст; выявіць сацыяльна-эканамічны стан беларускіх зямель у адзначаны перыяд; выявіць асаблівасці мадэрнізацыі беларускага грамадства ў перыяд развіцця індустрыяльнай цывілізацыі; раскрыць характар і змест рэвалюцыі 1905–1907 гг., прасачыць асноўныя этапы станаўлення беларускага нацыянальнага руху, зазначыць яго асноўныя мэты і патрабаванні; раскрыць прычыны пачатку і ўплыў на сусветную гісторыю Першай сусветнай вайны; уявіць характар і змест Лютаўскай рэвалюцыі; вызначыць асаблівасці палітычнага стану Беларусі пасля рэвалюцыі і пазіцыі асноўных палітычных партый.

Асноўныя паняцці: губерня, павет, генерал-губернатарства, мяжа яўрэйскай аселасці, падушны падатак, рэкруцкая павіннасць, разбор шляхты, Камісія Часовага кіравання ВКЛ, Каралеўства (Царства) Польскае, масоны, філаматы, філарэты, дзекабрысты, Таварыства ваенных сяброў, Дэмакратычнае таварыства, Полацкі царкоўны сабор 1839 г., інвентарная рэформа, спецыялізацыя сельскай гаспадаркі, фабрычная вытворчасць; часоваабавязанае

становішча, выкупныя плацяжы, «Мужыцкая праўда», «белыя», «чырвоныя», земская рэформа, гарадская рэформа, цэнзурная рэформа, «прускі» і «амерыканскі» шляхі буржуазна-аграрнай эвалюцыі, сервітуты, адработкі, прамысловы пераварот, банкі, чыгункі, буржуазія, пралетарыят, русіфікацыя, кансерватызм, заходнерусізм, лібералізм, сацыялізм, народніцтва, «Гоман», марксізм, стачка, сацыял-дэмакратыя, сусветны эканамічны крызіс, манопалістычныя аб'яднанні, акцыянерныя таварыствы, палітычная партыя, сіянізм, нэанародніцтва, тэрарызм, эсэры, бальшавікі, меншавікі, прафесійныя саюзы, саветы рабочых дэпутатаў, Усерасійская палітычная стачка, Курлоўскі расстрэл, кадэты, акцыябрысты, чарнасоценцы, узброенае паўстанне, парламентарызм, Дзяржаўная дума, трэцячэрвеньскі дзяржаўны пераварот, абшчыннае землеўладанне, падворнае землеўладанне, хутарызацыя, перасяленчая палітыка, кааперацыя, вялікадзяржаўны шавінізм, Рускі ўскраінны саюз, краёўцы, земствы, «Наша ніва»; антанта, траісты саюз, ваннае становішча, расійска-германскі фронт, акупацыя, бежанства, Заходні фронт расійскіх армій, Лютаўскае ўзброенае паўстанне, Часовы ўрад, міліцыя, камісары, саветы, вайсковыя камітэты, Выканаўчы камітэт Заходняга фронту, двоеўладдзе, рэвалюцыйнае абаронніцтва, Беларускі нацыянальны камітэт, ліпеньскі палітычны крызіс, муніцыпальныя выбары, карнілаўшчына, Цэнтральная рада беларускіх арганізацый, Цэнтральная беларуская вайсковая рада.

Кантрольныя пытанні і заданні да тэмы

1. Чаму царскі ўрад пасля далучэння беларускіх зямель да Расійскай Імперыі не праводзіў тут значных змен?
2. Якія змены адбыліся ў Еўропе пасля напалеонаўскіх войнаў?
3. Чаму грамадзянская дзейнасць развівалася пераважна ў выглядзе тайных таварыстваў?
4. Дайце азначэнне паняццю «мадэрнізацыя».
5. У чым адрозненні пазіцый «белых» і «чырвоных» у час паўстання 1863 г.?
6. Якія патрабаванні вылучала група «Гоман»?
7. У чым прычыны рэвалюцыі 1905 г.?
8. Дайце азначэнне паняццю «імперыялізм».

9. Калі і як лінія руска-германскага фронту падзяліла Беларусь?

10. Пры якіх абставінах імператар Мікалай I адрокся ад прастола?

Дыскусія: «Беларусь у эпоху мадэрнізацыі – хранічнае адставанне ці пачатак эканамічнага буму?». Асноўнымі пытаннямі, якія можна абмеркаваць у ходзе абмену думкамі, з’яўляюцца: суадносіны развіцця прамысловасці і сельскай гаспадаркі, характар эканомікі і размеркаванне насельніцтва па сферах занятасці, эканамічная спецыялізацыя рэгіёнаў і тэмпы росту ў яе асноўных сектарах.

Дыскусія: «Ці меліся альтэрнатывы ў палітычным развіцці былой Расійскай імперыі, пасля падзення самаўладдзя?». Прапануецца распрацаваць асноўныя сцэнарыі развіцця падзей пасля Лютаўскай рэвалюцыі, зазначыць верагоднасць рэалізацыі той ці іншай мадэлі, высветліць, якія абставіны ў першую чаргу прадвызначылі гістарычны шлях Беларусі і Расіі ў разглядаемы час.

Тэмы дакладаў, рэфератаў, паведамленняў

1. Адміністрацыйныя пераўтварэнні на Беларускіх землях пасля далучэння да Расійскай імперыі.

2. Беларусы ў вайне 1812 г.

3. Тайныя таварыствы ў гісторыі Беларусі.

4. Дзекабрысты на Беларусі

5. Паўстанне 1830–1831 і яго наступствы для Беларусі.

6. Лёс уніяцтва. Полацкі царкоўны сабор 1839 г.

7. Пачатак прамысловага перавароту на Беларусі.

8. Кастусь Каліноўскі – жыццё і дзейнасць

9. Публіцыстыка беларускіх народнікаў.

10. Першыя марксісцкія гурткі на Беларусі.

11. Беларуская сацыялістычная грамада: заснаванне, праграма, дзейнасць.

12. Дзейнасць дэпутатаў ад Беларусі ў першых Дзяржаўных думах.

13. Я. Купала – рэдактар газеты «Наша ніва».

14. Эканамічная спецыялізацыя Беларусі падчас фарміравання індустрыяльнага грамадства.

15. Перасяленцы з Беларусі ў Сібір

16. Расклад сіл у Еўропе напярэдадні Першай сусветнай вайны.

17. Палітыка нямецкіх улад у дачыненні да нацыянальных меншасцяў Расійскай імперыі.
18. Сутнасць двоеўладдзя.
19. Утварэнне і дзейнасць Саветаў (сакавік – май 1917).
20. Дзейнасць БСГ вясной – летам 1917 г.
21. Першы і другі з’езд беларускіх нацыянальных арганізацый і іх рашэнні.
22. Пазіцыі агульнарасійскіх партый па нацыянальнаму пытанню.
23. Цэнтральная беларуская вайсковая рада: заснаванне і дзейнасць.

СЕМІНАР 4. ФАРМІРАВАННЕ І ЎМАЦАВАННЕ САВЕЦКАЙ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНАЙ СІСТЭМЫ Ў БЕЛАРУСІ (КАСТРЫЧНІК 1917 – ЧЭРВЕНЬ 1941 ГГ.)

1. Устанаўленне Савецкай улады на Беларусі.
2. Першыя спробы стварэння беларускай нацыянальнай дзяржаўнасці.
3. Роля БССР ва ўтварэнні СССР. Уваходжанне Беларусі ў склад СССР.
4. Усталяванне савецкай грамадска-палітычнай сістэмы ў БССР і яе асноўныя характарыстыкі.
5. Шляхі і метады будаўніцтва індустрыяльнага грамадства ў савецкай Беларусі. Сталінскія рэпрэсіі 30-х гг. XX ст.
6. Станаўленне і развіццё беларускай савецкай культуры. Развіццё культуры і навукі ў 30-я гг. XX ст.

Мэты семінарскага занятку: раскрыць дынаміку палітычнай барацьбы напярэдадні і ў час Кастрычніцкай рэвалюцыі; вызначыць асноўныя этапы станаўлення беларускай дзяржаўнасці і ахарактарызаваць іх палітычны змест; адлюстраваць працэс фарміравання дзяржаўнай тэрыторыі БССР; уявіць сутнасць савецкай грамадска-палітычнай сістэмы ў БССР і СССР; правесці параўнальны аналіз палітыкі «ваеннага камунізму» і НЭПа; раскрыць накіраванасць і супярэчлівасці ў правядзенні індустрыялізацыі і калектывізацыі, прычыны дэфармацыі грамадска-палітычнага жыцця і характар палітычных рэпрэсій.

Асноўныя паняцці: Камітэт выратавання рэвалюцыі, Заходняя вобласць, Аблвыкамзах, Савет народных камісараў, братанне, Устаноўчы сход, дыктатура пралетарыяту, рабочы кантроль, нацыяналізацыя, Вялікая беларуская рада, Беларускі абласны камітэт, Выканаўчы камітэт Рады Усебеларускага з'езда. РадаБНР, Народны сакратарыят Беларусі, Першая Устаўная грамата, Другая Устаўная грамата, Трэцяя Устаўная грамата, Беларускі нацыянальны камісарыят, беларускія секцыі РКП(б), VI Паўночна-Заходняя абласная канферэнцыя РКП(б), Часовы рабоча-сялянскі савецкі ўрад Беларусі, Першы Усебеларускі з'езд саветаў, Канстытуцыя 1919 г., ваенны камунізм, харчразвёрстка, камітэты беднаты, камуна, беларускія сацыял-дэмакраты, беларускія эсэры, Найвышэйшая Рада БНР, Народная Рада БНР, Беларуская камуністычная арганізацыя, Дэкларацыя аб абвяшчэнні незалежнасці Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі Беларусь, Ваенна-рэвалюцыйны камітэт ССРБ, Сярэдняя Літва, паход Булак-Балаховіча, Слуцкі збройны чын, Другі Усебеларускі з'езд саветаў, Цэнтральны выканаўчы камітэт ССРБ, Савет народных камісараў ССРБ; Дагавор аб ваенным і гаспадарчым саюзе паміж РСФСР і БССР, «Зялёны дуб», харчпадатак, гаспадарчы разлік, трэсты, арэнда, кааперацыя, таварна-грашовыя адносіны, чырвонец, хутарызацыя, Дагавор аб утварэнні СССР, Інстытут беларускай культуры, амністыя 1923 г., каранізацыя, узбуйненне БССР, аднапартыйная сістэма, Канстытуцыя БССР 1927 г., кампанія барацьбы з «нацыянал-дэмакратызмам», «Саюз вызвалення Беларусі», «Беларускі нацыянальны цэнтр», пяцігодкі, стаханаўскі рух, картачнае размеркаванне, калгасы, раскулачванне, абавязковыя пастаўкі, працадні, машына-трактарныя станцыі, «закон пяці каласкоў», камандна-адміністрацыйная сістэма, Канстытуцыя БССР 1937 г., рэпрэсіўны механізм, «ворагі народу», Курапаты, «лагерная эканоміка», культ асобы, сталінізм.

Кантрольныя пытанні і заданні да тэмы

1. Хто ўтварыў Савет народных камісараў Заходняй вобласці і фронту?
2. Якія рашэнні прыняў Першы Усебеларускі з'езд 14–17 снежня 1917 г.?
3. Што карыснага для Беларусі зрабіў урад БНР?

4. Якія «погляды» на будучыню Беларусі існавалі сярод бальшавікоў?

5. Дайце азначэнне паняццю «камунізм».

6. Што было ўтворана 30 снежня 1922 г.?

7. Як звязаны працэсы «узбуйнення» БССР і беларусізацыі?

8. Чаму ВКП(б) пайшла на згортванне НЭПа?

9. Як звязаны паміж сабой індустрыялізацыя і калектывізацыя?

10. Якія наступствы мелі масавыя рэпрэсіі ў Беларусі?

Дыскусія: «Шляхі самавызначэння беларускага народа ў праграмах палітычных партый». Прапануецца прааналізаваць праграмныя палажэнні палітычных партый па нацыянальным пытанні, растлумачыць, якія з гэтых палажэнняў найбольш адпавядалі нацыянальным інтарэсам і маглі быць рэалізаваны ў тых гістарычных умовах. Адзначыць, як іншыя праграмныя палажэнні (палітычныя і эканамічныя патрабаванні), уплывалі на партыйную пазіцыю па нацыянальным пытанні.

Дыскусія: «Ці існавала альтэрнатыва сталінскай мадэлі сацыялізму ў СССР?». Студэнтам прапануецца распрацаваць асноўныя сцэнары развіцця падзей у сярэдзіне 20-х гг. у СССР, разгледзіць верагоднасць працягу новай эканамічнай палітыкі і яе магчымы ўплыў на палітычную сістэму краіны.

Тэмы дакладаў, рэфератаў, паведамленняў

1. Асаблівасці ўсталявання савецкай улады на Беларусі.

2. Рашэнні Першага Беларускага з'езду і іх уплыў на далейшыя падзеі.

3. Брэсцкі мірны дагавор: асноўныя палажэнні і ўплыў на лес Беларусі.

4. Прычыны абвясчэння незалежнасці Беларускай Народнай Рэспублікі.

5. Дзейнасць Бялыніцкага ў справе самавызначэння беларускай нацыі.

6. Эксплуатацыя беларускіх зямель нямецкімі акупацыйнымі ўладамі.

7. Утварэнне ССРБ і барацьба за беларускую дзяржаўнасць на савецкай аснове.

8. Польскі мяцеж генерала Доўбар-Мусніцкага.

9. Праблема Сярэдняй Літвы.

10. Пазіцыя БПС-Р па праблеме беларускай дзяржаўнасці ў 1920 г.
11. Асаблівасці становішча Беларусі напярэдадні ўвядзення НЭПа.
12. Роля і месца БССР у працэсе стварэння СССР.
13. Палітыка беларусізацыі: перадумовы і вынікі.
14. Культура Беларусі ў 20–30 гг.: дасягненні і супярэчнасці.
15. Арганізацыя Ляснога інстытуту ў 1930 г. і яго лёс.
16. Асаблівасці развіцця прамысловасці Беларусі ў 20–30 г.
17. Палітычныя рэпрэсіі 30-х гг. на Беларусі.
18. Фарміраванне таталітарнай сістэмы ў СССР.

СЕМІНАР 5. ГЕАПАЛІТЫЧНАЕ СТАНОВІШЧА БЕЛАРУСІ Ў 20–30-Я ГГ. XX СТ. ЗАХОДНЯЯ БЕЛАРУСЬ У СКЛАДЗЕ ПОЛЬСКОЙ ДЗЯРЖАВЫ

1. Беларускае пытанне пры афармленні Версальска-Вашынгтонскай сістэмы.
2. Рыжская мірная дамова ў гістарычным лёсе беларускага народа.
3. Беларуская эміграцыя.
4. Грамадска-палітычнае, эканамічнае, нацыянальна-культурнае становішча Заходняй Беларусі ў складзе Польскай дзяржавы.
5. Рэвалюцыйны і нацыянальна-вызваленчы рух у Заходняй Беларусі.

Мэты семінарскага занятку: прааналізаваць вынікі Першай сусветнай вайны; разгледзіць беларускае пытанне пры афармленні Версальска-Вашынгтонскай сістэмы; даць характарыстыку Рыжскай мірнай дамове 1921 г. і вызначыць яе ролю ў гістарычным лёсе беларускага народа; зазначыць асноўныя прычыны і накірункі беларускай эміграцыі, ахарактарызаваць грамадска-палітычнае, эканамічнае і нацыянальна-культурнае становішча Заходняй Беларусі ў складзе Польскай дзяржавы; паказаць напрамак дзейнасці польскіх улад, патлумачыць прычыны рэвалюцыйнага і нацыянальна-вызваленчага руху ў Заходняй Беларусі ў 20–30-я гг. XX ст.

Асноўныя паняцці: Версальска-Вашынгтонская сістэма, права нацый на самавызначэнне, Ліга нацый, план Вільсана, Другая Рэч Паспалітая, лінія Керзона, Рыжскі мір, Заходняя Беларусь, «крэсы

ўсходнія», аграрны прыдатак, паланізацыя, асаднікі, санацыя, камасацыя, парцэляцыя, нацыянальна-вызваленчы рух, Камуністычная партыя Заходняй Беларусі (КПЗБ), Камуністычны саюз моладзі Заходняй Беларусі (КСМЗБ), Беларуская рэвалюцыйная арганізацыя (БРА), Беларуская сялянска-рабочая грамада (БСРГ), Таварыства беларускай школы (ТБШ), Беларускі інстытут гаспадаркі і культуры, Беларускае нацыянальнае аб'яднанне (БНА), сейм, сенат, беларускія паслы, дэманстрацыя ў Косаве, паўстанне нарачанскіх рыбакоў, Бяроза-Картузскі канцэнтрацыйны лагер, эміграцыя, антыфашысцкі народны фронт.

Кантрольныя пытанні і заданні да тэмы

1. Што такое Версальска-Вашынгтонская сістэма?
2. Пры якіх абставінах Заходняя Беларусь трапіла ў склад Польшчы?
3. Ці былі справядлівымі ў дачыненні да беларускага народа ўмовы Рыжскага міра?
4. Якія функцыі ўскладаліся на так званых асаднікаў?
5. Дайце азначэнне паняццям «санацыя», «камасацыя», «парцэляцыя».
6. Пералічыце найбольш уплывовыя беларускія партыі і арганізацыі, што дзейнічалі на тэрыторыі Заходняй Беларусі.
7. Якія мэты ставіла ў сваёй дзейнасці Таварыства беларускай школы?
8. Дайце азначэнне паняццю «нацыянальна-вызваленчы рух».
9. Чым была выклікана масавая эміграцыя жыхароў Заходняй Беларусі?
10. З якой мэтай ствараўся антыфашысцкі народны фронт?

Дыскусія: «Прароцтва маршала Фоша». Пасля падпісання Версальскага мірнага дагавору былы галоўнакамандуючы французскай арміяй маршал Фош заявіў: «Гэта не мір, гэта перамір'е на 20 гадоў!». У гэтай сувязі студэнтам прапануецца прааналізаваць асноўныя палажэнні новага пасляваеннага ўладкавання Еўропы і вызначыць яго асноўныя супярэчнасці. Паспрабаваць патлумачыць, чаму не атрымалася прадухіліць новую сусветную вайну.

Дыскусія: «Імкненне да культурнай аднастайнасці ці асіміляцыя?». Студэнтам прапануецца распрацаваць асноўныя напрамкі палітыкі польскіх улад у галіне адукацыі, культуры, рэлі-

гійнай і моўнай палітыкі. Вызначыць, што рухала польскім кіраўніцтвам: эканамічны разлік, абьякавасць да праблем нацыянальных меншасцяў ці свядомая палітыка асіміляцыі няпольскага насельніцтва ў Другой Рэчы Паспалітай.

Тэмы дакладаў, рэфератаў, паведамленняў

1. Ліга нацый: мэты і дзейнасць.
2. Вынікі савецка-польскай вайны 1919–1920 гг.
3. Беларускае пытанне падчас заключэння Рыжскага мірнага дагавору.
4. Майскі пераварот у Польшчы 1926 г.
5. «Беларускі пасольскі клуб» у польскім сейме.
6. Спецыялізацыя эканомікі Заходняй Беларусі.
7. Прамысловасць Заходняй Беларусі.
8. Дзейнасць ТБШ па захаванню беларускай адукацыі і культуры.
9. Браніслаў Тарашкевіч – палітык і навуковец.
10. Беларускі друк Заходняй Беларусі.
11. Рэлігійная палітыка польскага ўраду.
12. Паўстанне нарачанскіх рыбакоў.
13. Палітыка асіміляцыі беларускага насельніцтва з боку польскіх улад.
14. Спробы ўтварэнне антыфашысцкага народнага фронту.
15. Язэп Драздовіч – першы беларускі касміст.

СЕМІНАР 6. БЕЛАРУСКІ НАРОД У ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЕ

1. Пачатак Другой сусветнай вайны. Аб'яднанне беларускага народа ў складзе БССР.
2. Пачатак Вялікай Айчыннай вайны. Абарончыя баі на тэрыторыі Беларусі.
3. Устанаўленне фашысцкага акупацыйнага рэжыму.
4. Вызначальныя перамогі Чырвонай арміі пад Масквой, Сталінградам, Курскам; іх уплыў на становішча ў Беларусі.
5. Баявая дзейнасць партызан і падпольшчыкаў.
6. Вызваленне Беларусі (аперацыя «Баграціён»). Заканчэнне Вялікай Айчыннай і Другой сусветнай войнаў.

Мэты семінарскага занятку: раскрыць прычыны Другой Сусветнай вайны; даць тлумачэнне трагічным падзеям першых месяцаў вайны, вызначыць мэты фашысцкіх акупантаў у дачыненні да беларускага народа, разгледзіць баявую дзейнасць партызан і падпольшчыкаў Беларусі і ўсенародны супраціў акупантам, паказаць гераізм савецкага народа ў час Вялікай Айчыннай вайны, яго рашаючы ўклад у перамогу над фашызмам, асэнсаваць страшныя ўрокі Другой Сусветнай вайны.

Асноўныя паняцці: фашызм, нацызм, Мюнхенскае пагадненне, пакт Молатава – Рэбентропа, Народны сход Заходняй Беларусі, дэпартацыі, «маланкавая вайна», план «Барбароса», Вялікая Айчынная вайна, абарончыя баі 1941 г., Брэсцкая крэпасць, эвакуацыя, генеральны план «Ост», Генеральная акруга Беларусь, «новы парадак», генацыд, лагеры смерці, партызанскі рух, Цэнтральны штаб партызанскага руху, Беларускі штаб партызанскага руху, партызанскія зоны, «рэйкавая вайна», антыфашысцкае падполле, карныя аперацыі, Хатынь, калабарацыя, Беларуская народная самапомач, Саюз беларускай моладзі, Беларуская Цэнтральная рада, Другі ўсебеларускі кангрэс, Армія Краёва, беларуская наступальная аперацыя «Баграціён», савецка-польскі дагавор 1945 г.

Кантрольныя пытанні і заданні да тэмы

1. Ахарактарызуйце змест плана Барбароса.
2. У чым прычыны няўдач Чырвонай Арміі на першым этапе вайны?
3. Прывядзіце прыклады гераізму салдат і мірнага насельніцтва ў першыя дні вайны.
4. Які горад быў названы «Сталінградам на Дняпры»?
5. Дайце азначэнне паняццю «генацыд».
6. Дзе на тэрыторыі Беларусі знаходзіўся самы буйны канцэнтрацыйны лагер?
7. У колькі этапаў праходзіла «рэйкавая вайна»?
8. Хто камандаваў франтамі, якія вызвалялі Беларусь у час аперацыі «Баграціён»?

Дыскусія: «Асноўныя плыні беларускай каліброўцы падчас вайны». Студэнтам прапануецца вызначыць, якія прычыны вымусілі грамадзян пайсці на супрацоўніцтва з акупацыйнымі ўладамі, даць характарыстыку асноўным плыням у беларускай калабарацыі.

Дыскусія: «Ці трэба было змагацца з акупантамі?». Асноўнымі пытаннямі, якія прапануюцца абмеркаваць у ходзе абмену думкамі, з'яўляюцца: Трэба было беларускаму народу пачынаць партызанскую і падпольную барацьбу, ці можна было проста пачакаць пакуль Чырвоная Армія не вызваліць тэрыторыю Беларусі? Падпольшчыкі і партызаны кожны дзень рызыкавалі сваім жыццём, ці варта свабода такой ахвяры?

Тэмы дакладаў, рэфератаў, паведамленняў

1. Пакт Рэбентропа – Молатава і яго ўплыў на далейшы лес Еўропы.
2. Пачатак Другой Сусветнай вайны. Дзіўная вайна.
3. Абарончыя баі на тэрыторыі Беларусі.
4. Гераічная абарона Брэсцкай крэпасці.
5. Чалавеканенавісніцкая сутнасць нацысцкай ідэалогіі.
6. Фашысцкі генацыд супраць насельніцтва Беларусі.
7. Мінскае антыфашысцкае падполле.
8. Рэйкавая вайна.
9. Дыверсія ў Асіповічах 30 ліпеня 1943 – самая буйная транспартная дыверсія часоў Другой сусветнай вайны.
10. П. М. Машэраў як адзін з арганізатараў і кіраўнікоў партызанскага руху на Беларусі.
11. Забойства гаўляйтэра Беларусі Вільгельма Кубе.
12. Дзейнасць калабарантаў падчас акупацыі Беларусі.
13. Аперацыя Баграціён і вызваленне Беларусі.
14. Беларусы на франтах Вялікай Айчыннай вайны і Другой сусветнай вайны.
15. Людскія і матэрыяльныя страты Беларусі ў выніку Вялікай Айчыннай вайны.

СЕМІНАР 7. САВЕЦКАЯ БЕЛАРУСЬ: ДАСЯГНЕННІ І ПРАБЛЕМЫ СТВАРАЛЬНАЙ ПРАЦЫ НАРОДА (1945–1991 ГГ.)

1. Міжнароднае становішча СССР і БССР пасля Другой сусветнай вайны.
2. Эканамічнае развіццё БССР у перыяд 1945–1991 гг.

3. Грамадска-палітычнае жыццё ў СССР і БССР у пасляваенны перыяд.

4. Крызісныя з'явы ў СССР. Грамадска-палітычныя канфлікты ў саюзных рэспубліках, «парад суверэнітэтаў» і барацьба за суверэнітэт Беларусі.

5. Развіццё адукацыі, навукі і культуры ў БССР у другой палове XX ст.

Мэты семінарскага занятку: даць характарыстыку змен у свеце пасля заканчэння Другой сусветнай вайны, вызначыць месца БССР у працэсе утварэння ААН, разгледзіць пасляваенны працэс адраджэння народнай гаспадаркі, вызначыць асноўныя этапы развіцця эканомікі і навукова-тэхнічнай рэвалюцыі ў БССР, даць характарыстыку грамадска-палітычным зменам, што адбываліся ў СССР і БССР у разглядаемы час, патлумачыць прычыны крызісных з'яў у СССР, адзначыць асноўныя этапы барацьбы за суверэнітэт Беларусі, паказаць дасягненні ў галіне адукацыі, навукі і культуры.

Асноўныя паняцці: арганізацыя аб'яднанаых нацый (ААН), прадстаўніцтва, дзяржаўная сімволіка, канфрантацыя, «халодная вайна», аднаўленне гаспадаркі, карткавая сістэма, грашовая рэформа, ваенна-прамысловы комплекс, рэформы, сямігодка, гігантаманія, валонтарызм, навукова-тэхнічная рэвалюцыя, «касыгінская» рэформа, прамысловая і сельскагаспадарчая спецыялізацыя БССР, застоў, дэфіцыт, эканамічны крызіс, «адліга», дэмакратызацыя, дысідэнты, кансерватызм, перабудова, галаснасць, абавязковая сярэдняя адукацыя, васьмігадовае навучанне, дзесяцігадовая сістэма навучання, Міністэрства вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі БССР, навукова-тэхнічны прагрэс, навуковыя школы, Ленінская прэмія, Дзяржаўная прэмія.

Кантрольныя пытанні і заданні да тэмы

1. Чаму БССР была запрошана ў склад краін-заснавальніц ААН?
2. Дайце тлумачэнне паняццю «халодная вайна».
3. Калі пасляваеннай гісторыі БССР праводзіліся грашовыя рэформы?
4. Чаму імя Мікіты Хрушчоў цесна звязана з кукурузай?
5. Дайце тлумачэнне паняццю «адліга».

6. Каго называлі дысідэнтамі ў СССР ?
7. У якіх галінах спецыялізавалася прамысловасці ў БССР?
8. Якія дэмаграфічныя змены адбыліся ў БССР у канцы 60-х – пачатку 70-х гг. XX ст?
9. Калі ў БССР перайшлі да абавязковай сярэдняй адукацыі?
10. Пералічыце навуковыя галіны, у якіх беларускія навукоўцы дасягнулі асабліва значных поспехаў.

Дыскусія: «Што прывяло да застою?». Студэнтам прапануецца прааналізаваць эканамічную сітуацыю ў БССР і СССР у 60–70 гг. XX ст. Выказаць сваю думку аб тым, чым былі выкліканы эканамічныя праблемы ў СССР. Маглі эканамічныя рэформы палепшыць сітуацыю ці праблемы насілі сістэмны характар.

Дыскусія: «Ці быў шанц у палітыкі перабудовы?». Дадзеная дыскусія павінна адказаць на пытанне, ці магла палітыка перабудовы прывесці да глыбокага рэфармавання СССР і прадухіліць яго распад. Студэнты павінны надаць асаблівую ўвагу зместу палітыкі перабудовы і здольнасці савецкай эліты ажыццявіць яе на практыцы, выявіць супярэчнасці і крызісныя з’явы, што праявіліся ў апошнія гады існавання СССР.

Тэмы дакладаў, рэфератаў, паведамленняў

1. Дзейнасць БССР у ААН.
2. Роля і месца БССР на міжнароднай арэне ў перыяд канфрантацыі дзвюх грамадска-палітычных сістэм.
3. Роля навукі ў развіцці прамысловай вытворчасці БССР у 60 – пачатку 80-х гг.
4. Станаўленне хімічнай і нафта-хімічнай прамысловасці на Беларусі.
5. Аграрны комплекс Беларусі: спецыялізацыя і асноўныя накірункі развіцця.
6. Месца і роля БССР у агульнасаюзным народнагаспадарчым комплексе.
7. Грамадска-палітычныя працэсы ў БССР падчас «хрушчоўскай адлігі».
8. Дасягненні і супярэчнасці ў развіцці беларускай адукацыі і культуры ў 50–80 гг. XX ст.
9. Жыццё і дзейнасць П. М. Машэрава як кіраўніка рэспублікі.

10. Пётр Клімук і Уладзімір Кавалёнак – першыя беларускія касманаўты.
11. Беларускія навуковыя школы: станаўленне і развіццё.
12. «Залаты век» беларускага гістарычнага рамана – жыццё і творчасць Уладзіміра Караткевіча.
13. Асаблівасці палітыкі перабудовы ў БССР.
14. Месца і роля БССР у спробах рэфармавання СССР.
15. Беларусь шляхам да незалежнасці.

СЕМІНАР 8. СУВЕРЭННАЯ РЭСПУБЛІКА БЕЛАРУСЬ ВА ЎМОВАХ ГЛАБАЛІЗАЦЫІ

1. Абвяшчэнне Рэспублікі Беларусь. Распад СССР і ўтварэнне СНД.
2. Фарміраванне палітычнай сістэмы Беларусі. Канстытуцыйны працэс і прыняцце Канстытуцыі 1994 г. Выбары прэзідэнта.
3. Крызіснае становішча ў эканоміцы і спробы яго пераадолення. Распрацоўка і рэалізацыя беларускай мадэлі сацыяльна-эканамічнага інавацыйнага развіцця краіны.
4. Суверэнная Рэспубліка Беларусь ва ўмовах глабалізацыі.
5. Адукацыя, навука, культура і рэлігійнае жыццё ў Рэспубліцы Беларусь.

Мэты семінарскага занятку: раскрыць этапы працэсу афармлення і канстытуцыйнага ўмацавання дзяржаўнага суверэнітэту Рэспублікі Беларусь; даць характарыстыку сучаснай беларускай мадэлі сацыяльна-эканамічнага развіцця; выявіць характар змяненняў у духоўным і культурным жыцці беларускага народа, раскрыць асноўныя напрамкі знешняй палітыкі суверэннай Беларусі.

Асноўныя паняці: дэкларацыя аб дзяржаўным суверэнітэце БССР, «новаагароўскі працэс», жнівеньскі путч 1991 г., Бела-вежскія пагадненні, Садружнасць Незалежных Дзяржаў, Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь, рэфэрэндум, дзяржаўная сімволіка, дзяржаўная мова, парламент, прэзідэнт, урад, уладная «вертыкаль», судовая сістэма, Узброеныя сілы Рэспублікі Беларусь, пагранічныя войскі, унутраныя войскі, мытная служба, грашовая сістэма, прыватызацыя, фермерства, спад вытворчасці, інфляцыя, беспрацоўе, дзяржаўнае рэгуляванне эканамічных працэсаў, сацыяльная арыентаванасць эканомікі, міжнароднае прызнанне Рэс-

публікі Беларусь, інтэграцыйныя працэсы, знешнепалітычныя прыярытэты Беларусі, беларуская дыяспара.

Кантрольныя пытанні і заданні да тэмы

1. Калі і чаму была прынятая Дэкларацыя аб дзяржаўным суверэнітэце БССР?
2. Да якіх наступстваў прывёў жнівеньскі путч 1991 г.?
3. Дайце азначэнне паняццю «суверэнітэт».
4. Калі была прынятая новая назва дзяржавы – Рэспубліка Беларусь?
5. У чым змест так званых Белавежскіх пагадненняў?
6. Дзе знаходзіцца штаб-кватэра Садружнасці Незалежных Дзяржаў?
7. Калі была прынятая Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь?
8. Калі адбыліся першыя выбары Прэзідэнта Беларусі?
9. Якія пытанні былі вынесены на першы рэспубліканскі рэферэндум?
10. Як змянілася палітычная сістэма Рэспублікі Беларусь пасля рэспубліканскага рэферэндуму 1996 г.
11. Дайце азначэнне паняццю «шматвектарная палітыка».
12. У чым сутнасць беларускай мадэлі сацыяльнаарэнтаванай дзяржавы?

Дыскусія: «Знешнеэканамічная дзейнасць Рэспублікі Беларусь на сучасным этапе». Студэнтам прапануецца прааналізаваць структуру знешняга гандлю Рэспублікі Беларусь ззначыць асноўных партнёраў эканамічнага супрацоўніцтва, даць агляд найбольш перспектыўных рынкаў збыту беларускіх тавараў.

Дыскусія: «Ці сумяшчальныя рынкавая эканоміка і сацыяльнаарэнтаваная дзяржава?». Падчас дыскусіі студэнтам прапануецца выказаць свае меркаванні наконт пазітыўных і негатыўных праяў наяўнасці свабоднага рынку. Зазначыць ролю дзяржавы ў рэгуляванні сацыяльна-эканамічных адносін. Адказаць на пытанне, як дасягнуць сацыяльнай справядлівасці ў сучасных эканамічных умовах.

Тэмы дакладаў , рэфератаў, паведамленняў

1. Прычыны правалу палітыкі перабудовы.
2. Скасаванне аднапартыйнасці і пачатак дэмакратызацыі ў БССР.

3. Прыняцце Дэкларацыі аб дзяржаўным суверэнітэце БССР.
4. Дзейнасць ДКНС і абвяшчэнне Рэспублікі Беларусь.
5. Асаблівасці фарміраванне шматпартыйнай сістэмы ў Беларусі.
6. Прыняцце Канстытуцыі і выбары першага прэзідэнта Беларусі.
7. Беларуская мадэль эканомікі: ад крызісу да стабілізацыі.
8. Беларусь на міжнароднай арэне.
9. Асноўныя замежныя гандлёвыя партнёры Рэспублікі Беларусь.
10. Архітэктурна і мастацтва сучаснай Беларусі.
11. Сучасны стан развіцця беларускай літаратуры.
12. Спартыўныя дасягненні незалежнай Рэспублікі Беларусь.

ПЕРАЛІК ПЫТАННЯЎ ІНТЭГРАВАНАГА МОДУЛЯ «ГІСТОРЫЯ», ЯКІЯ ВЫНОСЯЦЦА НА САМАСТОЙНАЕ ВЫВУЧЭННЕ СТУДЭНТАМІ

---

1. Прадмет вывучэння гісторыі Беларусі ў кантэксце цывілізацыйнага рэгіянальнага развіцця як складовай часткі ўсходнеславянскай і агульнаеўрапейскай гісторыі.
2. Дасягненні гістарыяграфіі гісторыі Беларусі.
3. Крыніцы вывучэння гісторыі Беларусі.
4. Асноўныя этапы развіцця беларускага этнасу.
5. Канфесійнае становішча ў Беларусі і яго ўплыў на працэс фарміравання беларускай народнасці.
6. Еўрапейскія нацыяўтваральныя працэсы ў XIX – пач. XX ст. і іх уплыў на становішча ў Беларусі.
7. Дзяржаўны лад і прававая сістэма ВКЛ. Статут ВКЛ 1588 г.
8. Асаблівасці фарміравання канфесійных адносін на тэрыторыі Беларусі ў XVI–XVII стст. Рэфармацыя і Контррэфармацыя. Брэсцкая царкоўная ўнія.
9. Крызісныя з’явы ў жыцці Рэчы Паспалітай у XVIII ст.: няздольнасць да рэформ і свавольства магнатаў.
10. Паўстанне 1830–1831 гг. і ўзмацненне вялікадзяржаўнай палітыкі ў краі.
11. Міжнароднае становішча ў Еўропе ў кан. XIX – пач. XX ст. і яго ўплыў на сітуацыю ў Беларусі.
12. Станаўленне нацыянальных дзяржаў ва Усходняй Еўропе ў пачатку XX ст. Месца і роля беларускіх зямель у гэтым працэсе.
13. Палітыка беларусізацыі: мэты, формы, вынікі.
14. Савецка-польская вайна: прычыны, ход і яе ўплыў на беларускі нацыянальны рух.
15. Ачагі ваеннай напружанасці ў Еўропе. Становішча ў Беларусі ва ўмовах нарастання пагрозы вайны.
16. Савецка-германскі дагавор аб ненападзе. Акупацыя Германіяй краін Еўропы і падрыхтоўка да вайны з СССР.
17. Прычыны няўдач Чырвонай Арміі летам – восенню 1941 г.

18. Фашыцкая палітыка генацыду.
19. Калабарацыянізм на Беларусі і яго крах.
20. Спробы дэмакратызацыі грамадска-палітычнага жыцця ў 50–60 гг. XX ст.
21. Асноўныя тэндэнцыя развіцця Беларусі ў эпоху НТР.
22. Нарастанне з’яў застою ў сацыяльна-эканамічным развіцці СССР і БССР.
23. Негатыўныя тэндэнцыі ў развіцці беларускай культуры і адукацыі ў 60–80 гг. XX ст. у БССР.
24. Палітыка перабудовы і яе асаблівасці ў БССР.
25. Геапалітычныя змены ў свеце ў канцы 80–90-х гг. XX ст. Распад сацыялістычнай сістэмы.
26. Роля Рэспублікі Беларусь ва ўтварэнні Саюзнай дзяржавы Беларусі і Расіі і ў інтэграцыйных працэсах на постсавецкай прасторы.

ІНФАРМАЦЫЙНЫЯ МАТЭРЫЯЛЫ ДА ТЭМ, ЯКІЯ ВЫНОСЯЦЦА НА САМАСТОЙНАЕ ВЫВУЧЭННЕ

У ходзе вывучэння матэрыялу, што выносіцца на самастойнае вывучэнне, студэнт павінен засвоіць наступнае:

– **паняці:** прадмет гісторыі Беларусі, гістарыяграфія, гістарычныя крыніцы, летапісы, мемуары, кодэксы, фальклор, этнаграфія, кіна-фотадакументы, этнас, род, племя, народнасць, нацыя, мадэрнізацыя, аграрнае грамадства, індустрыяльнае грамадства, феадалізм, капіталізм, даганяючае развіццё, рэлігія, канфесія, праваслаўе, каталіцызм, пратэстантызм, контррэфармацыя, уніяцтва, вялікі князь, канцлер, маршалак, гетман, падскарбій, ваявода, кашталян, староста, цівун, ваяводства, павет, паны рада, сойм, павятовы сойм, замкавы суд, земскі суд, копны суд, прыгоннае права, судзебнік, статут, генрыкавы артыкулы, залатыя шляхецкія вольнасці, *liberum veto*, рокаш, магнатэрыя, грамадзянская вайна, анархія, дысідэнты, паўстанне, разбор шляхты, русіфікацыя, балканскае пытанне, чарнаморскія пралівы, траісты саюз, антанта, права нацый на самавызначэнне, незалежнасць, план Вільсана, лінія Керзона, Рыжскі мірны дагавор, падзел, беларусізацыя, карэнізацыя, дзяржаўныя мовы, нацыянальныя саветы, культура, адукацыя, фашызм, нацыянал-сацыялізм, грамадзянская вайна ў Іспаніі, пакт, пратакол, акупацыя. Маланкавая вайна, сусветнае панаванне, генацыд тэрор, канцэнтрацыйны лагер, газавая камера, ваенныя злачынствы, эканамічная эксплуатацыя, генеральная акруга, калабарацыянізм, дапаможная паліцыя, карнікі, дэмакратызацыя, адліга, пераадоленне культуры асобы, рэабілітацыя, навукова-тэхнічная рэвалюцыя, хімізацыя, меліярацыя, засваенне космасу, электроніка, інфарматызацыя, планавая эканоміка, дэфіцыт, вытворчасць працы, працоўная зацікаўленасць, рэгламентацыя, бюракратызм, перабудова, галоснасць, гаспадарчы разлік, рэфэрэндум, новаагароўскі працэс, путч, белавежскія пагадненні, інтэграцыя, сяброўскія адносіны, шматвектарная палітыка, Саюзная дзяржава, мытны саюз;

– **даты:** перыядызацыя гісторыі Беларусі, прыход славян на землі Беларусі, пачатак утварэння беларускай народнасці, пачатак

фарміравання беларускай нацыі, хрышчэнне беларускіх зямель, раскол хрысціянства на праваслаўе і каталіцызм, пачатак рэфармацыі, Берасцейская рэлігійная ўнія, вялікія геаграфічныя адкрыцці, судзебнік Казіміра, Статуты ВКЛ, забарона беларускай мовы ў ВКЛ, вайна магнацкіх групавак у ВКЛ, пачатак прамысловага перавароту, закрыццё віленскага ўніверсітэта, скасаванне ўніяцкай царквы, утварэнне траістага саюза, утварэнне Антанты, заканчэнне I-ай Сусветнай вайны, Парыжская мірная канферэнцыя, Генуэзская канферэнцыя, абвяшчэнне Літоўска-Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі, другое абвяшчэнне БССР, Рыжскі мірны дагавор, адкрыццё БДУ, пачатак беларусізацыі, I і II пашырэнне тэрыторыі БССР, прыход да ўлады фашыстаў у Італіі, прыход да ўлады нацыянал-сацыялістаў у Германіі, мюнхенская змова, пакт Рэбентропа-Молатава, пачатак і заканчэння акупацыі Беларусі, утварэнне Генеральнай акругі Беларусь, злачыннае знішчэнне вёскі Хатынь, вызваленне Мінска ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, смерць Сталіна, XX з'езд КПСС, пачатак выпуску аўтамабіляў МАЗ, выпуск у Мінску першых ЭВМ, палёт у космас першага беларускага касманаўта П. Клімука, адкрыццё мінскага метрапалітэна, пачатак палітыкі перабудовы, увядзенне рэспубліканскага гасразліку, прыняцце дэкларацыі аб суверэнітэце БССР, падзенне Берлінскай сцяны, роспуск СЭУ і АВД, дзейнасць ДКНС у Маскве, утварэнне СНД, утварэнне Арганізацыя Дагавора аб калектыўнай бяспецы, утварэнне Саюзнай дзяржавы Расіі і Беларусі, утварэнне Мытнага саюзу;

– **імёны:** хрысціянскія асветнікі сярэднявечча; найбольш уплывовыя князі ВКЛ; дзеячы эпохі адраджэння; дзяржаўныя дзеячы ВКЛ; прадстаўнікі рэлігійнай рэфармацыі; імёны прадстаўнікоў філамацка-філарэцкага руху; даследчыкі гісторыі і культуры Беларусі XIX ст.; беларускія народныя паэты і пісьменнікі XIX – пач. XX ст.; стваральнікі БСГ; дзеячы газеты «Наша ніва»; палітычныя дзеячы Беларусі (1919–1920 гг.); імёны рэпрэсаваных прадстаўнікоў беларускай навукі і культуры; палітычныя і культурныя дзеячы (1921–1939 гг.); відныя дзеячы беларускай навукі і культуры (1950–1980 гг.); уплывовыя дзяржаўныя дзеячы БССР і Рэспублікі Беларусь (1985–1994 гг.);

– **павінны ўмець:** даць кароткі агляд асноўнай літаратуры па гісторыі Беларусі; зазначыць асноўныя этапы развіцця беларускага этнасу; зазначыць асноўныя этапы развіцця беларускай дзяржаўнасці; даць кароткі агляд месцу і ролі беларускага народу ў падзеях Другой сусветнай і Вялікай Айчыннай войнаў.

СЛОЎНІК ГІСТАРЫЧНЫХ ТЭРМІНАЎ

АБСАЛЮТНАЯ МАНАРХІЯ – самадзяржаўе, дзяржава, у якім манарху належыць неабмежаваная ўлада. Пры гэтым ствараюцца магутны бюракратычны апарат, армія і паліцыя, а дзейнасць органаў кіравання спыняецца.

АБШЧЫНА – устойлівая форма сацыяльнай арганізацыі, якая характарызуецца пэўнай ступенню калектыўнай уласнасці, асаблівасцямі вытворчасці і сацыяльнага жыцця.

АКУПАЦЫЯ – захоп войскамі адной дзяржавай тэрыторыі (або часткі тэрыторыі) іншай дзяржавы з усталяваннем уласнай адміністрацыі і законаў.

АНЭКСІЯ (лац. далучэнне) – гвалтоўнае далучэнне да дзяржавы ўсёй або частцы тэрыторыі, якая належыць іншай дзяржаве ці народнасці.

АРХЕАЛОГІЯ – галіна гістарычнай навукі, якая вывучае мінулае па матэрыяльных рэштках жыцця і дзейнасці людзей.

АСВЕТНІЦТВА – буржуазная антыфеадальная ідэалогія часоў фарміравання капіталізму; прапаведавала прыярытэт навукі, розуму, асветы ў жыцці чалавека і развіцці грамадства.

АСІМІЛЯЦЫЯ – працэс далучэння пэўных этнічных груп, са стратай уласных асаблівасцяў, да іншага этнасу (народу).

АЎТАНОМІЯ – самастойнае ажыццяўленне дзяржаўнай улады або шырокае ўнутранае самакіраванне, якое надаецца асобнай тэрыторыі ці народу, які кампактна пражывае ў межах дзяржавы.

АЎТАРЫТАРЫЗМ – антыдэмакратычная сістэма палітычнай улады, якая звычайна спалучаецца з элементамі асабістай дыктатуры.

БАЛТЫ – злучнасць індаеўрапейскіх *этнасаў*, якія размаўляюць на балтыйскіх мовах. Сфарміраваліся ў 3–2 тысячагоддзі да н. э. на тэрыторыі Усходняй Еўропы. У канцы 3 тысячагоддзя да н. э. – VI ст. н. э. складалі асноўную частку насельніцтва беларускіх земляў. У IX–XII стст. пісьмовыя крыніцы ўзгадваюць шэраг балцкіх этнасаў (прусы, яцвягі, куршы, латгалы, земгалы, жамойты, літва і г. д.), якія насялялі паўднёвае і ўсходняе ўзбярэжжа Балтыйскага мора, а таксама паўночна-заходнюю частку сучаснай

Беларусі. Балты, якія жылі на тэрыторыі Беларусі, у большасці былі асіміляваны славянскімі перасяленцамі, што паўплывала на адметнасці і характэрныя рысы мясцовага славянскага насельніцтва, яго мовы і культуры. Асіміляцыя часткі балтаў продкамі беларусаў працягвалася да першай паловы XIX ст. Сучаснымі балтыйскімі народамі з'яўляюцца літоўцы і латышы.

БАЛЬШАВІЗМ – ідэйны і палітычная плынь у расійскай сацыял-дэмакратыі (марксізме), аформілася ў 1903 г. Бальшавізм з'явіўся працягам радыкальнай лініі ў рэвалюцыйным руху Расіі. Бальшавікі выступалі за пераўтварэнне грамадства толькі пры дапамозе рэвалюцыі, адмаўляючы рэфарматарскі шлях развіцця. На II з'ездзе РСДРП ў 1903 г., падчас выбараў кіруючых органаў, прыхільнікі У. І. Леніна атрымалі большасць і сталі называцца бальшавікамі. Іх апаненты на чале з Л. Мартавым, якія атрымалі меншасць галасоў, сталі меншавікі. Бальшавізм выступаў за ўсталяванне дыктатуры пралетарыяту, будаўніцтва сацыялізму і камунізму.

БАРОКА (ад італ. *Barocco* – няправільны, дзіўны) – вядучы накірунак у беларускім мастацтве XVI–XVIII стст.; адзначаецца ўрачыстасцю, кантраснасцю, ускладненасцю форм, параднасцю, пышным дэкорам. Стыль эпохі Контррэфармацыі.

БЕЛАРУСІЗАЦЫЯ – палітыка нацыянальна-дзяржаўнага і нацыянальна-культурнага будаўніцтва ў БССР у 20-я гады XX ст., якая садзейнічала развіццю беларускай культуры.

БУРЖУАЗІЯ (ад франц. *bourgeoisie* – гараджане) – грамадскі клас, які ўдзельнічае ў арганізацыі рынкавай гаспадаркі і жыве за кошт інвестыцыяў капіталу.

БУФЕРНЫЯ ДЗЯРЖАВЫ – краіны, размешчаныя паміж варагуючымі дзяржавамі, якія падзяляюць іх і забяспечваюць такім чынам адсутнасць агульных межаў і кантакту варожых адзін аднаму армій.

БЮРАКРАТЫЯ – панаванне чынавенства, улада папер, калі цэнтры выканаўчай улады практычна не залежаць ад народа. Характарызуецца фармалізмам і самаўпраўнасцю.

«ВАЕННЫ КАМУНІЗМ» – палітыка ў гады грамадзянскай вайны ў савецкай Расіі (1919–1921 гг.), звязаная з адменай прыватнага гандлю і абмежаваннем таварна-грашовых адносін, пераходам сістэмы размеркавання ў рукі дзяржавы і ўвядзеннем харчразвёрсткі, нацыяналізацыяй прамысловасці, мілітарызацыяй эканомікі.

ВАЛЮНТАРЫЗМ – палітычны накірунак, пры якім воля кіруючай асобы ці выканаўчых улад лічыцца вызначальнай асновай грамадскага развіцця. Валюнтарысцкай лічаць, напрыклад, палітыку масавага насаджэння кукурузы літаральна ва ўсіх раёнах Беларусі незалежна ад іх кліматычных умоў, якая праводзілася ў гады кіравання М. С. Хрушчова

ВЕЧА (старасл. вет – рада) – народны сход ва ўсходніх славян; орган дзяржаўнага кіравання і самакіравання на Русі. Першыя летапісныя згадкі пра веча ставяцца да X ст. Найбольшае развіццё атрымала ў другой паловы XI–XII стст. у Полацку, Ноўгарадзе, Пскове. Веча вырашала пытанні вайны і міру, заклікала князёў, прымала законы, складала дамовы з іншымі землямі і г. д.

ВЫКАНАЎЧЫ ОРГАН УЛАДЫ – той, які павінен праводзіць у жыццё, выконваць законы. Звычайна такім органам улады з’яўляецца кабінет (Савет) Міністраў. Выканаўчую ўладу ў Рэспубліцы Беларусь ажыццяўляе Савет Міністраў (уряд).

ГАТЫЧНЫ СТЫЛЬ (ад франц. *gothique* – назвы племені готаў, а так сама варварскі, грубы) – мастацкі, пераважна архітэктурны стыль у Еўропе, які прыйшоў на змену раманскаму (XII–XVI стст.), адметны ўзнёслымі формамі, ажурнымі ўпрыгожваннямі, стральчатымі аркамі, вітражамі.

ГЕНАЦЫД – дзеянні з мэтай поўнага ці частковага знішчэння той ці іншай нацыі (народа). Палітыку генацыду ў гады Другой сусветнай і Вялікай Айчыннай войнаў праводзілі ў т. л. і на тэрыторыі Беларусі нямецка-фашысцкія захопнікі.

ГЕТА – месцы пражывання яўрэйскага насельніцтва ў гады Другой сусветнай вайны, створаныя фашыстамі з мэтай масавага знішчэння яўрэяў, якіх яны адносілі да ніжэйшай расы.

ГІСТАРЫЗМ – прынцып падыходу да рэчаіснасці, якая змяняецца і развіваецца ў часе.

ГІСТАРЫЯГРАФІЯ – сукупнасць гістарычных даследаванняў, аб’яднаных агульнымі рысамі, напрыклад, нацыянальнымі, тэарэтычнымі, тэматычнымі ціхраналагічнымі.

ГІСТОРЫЯ – комплексная, інтэгральная навука, якая вывучае мінулае чалавечага грамадства ва ўсіх яго праявах з мэтай разумення яго сучаснага стану і перспектывы ў будучыні.

ГУМАНІЗМ – культурны рух эпохі Адраджэння, аснову якога складалі прынцыпы абсалютнай духоўнай незалежнасці, самакаштоўнасці чалавечага жыцця, натуралізму.

ГУЛАГ – галоўнае ўпраўленне лагераў НКВД (МУС) СССР. Скарачэнне ГУЛАГ ужываецца для абазначэння сістэмы канцэнтрацыйных лагераў, якія існавалі пры Сталіне.

ДЭКЛАРАЦЫЯ – дзяржаўны і палітычны (канстытуцыйны) акт. Напрыклад, Дэкларацыя аб дзяржаўным суверэнітэце БССР ад 27 ліпеня 1990 г.

ДЭМАКРАТЫЗАЦЫЯ – распаўсюджванне і замацаванне форм дзяржаўнага ладу, заснаваных на прызнанні прынцыпу народаўладдзя, свабоды, роўнасці грамадзян.

ДЭНАНСАЦЫЯ – паведамленне адной дзяржавы другой аб скасаванні дзеяння падпісанага паміж імі дагавора.

ДЫКТАТУРА – неабмежаваная ніякімі законамі прымусовая ўлада адной асобы, групы людзей або партыі.

ДЫСІДЭНЦТВА – нязгода з афіцыйнай ідэалогіяй, іншадумства. У Рэчы Паспалітай так называліся некаталіцкая канфесія – праваслаўныя і пратэстанты. У 50–70-х гадах у СССР дзейнасць дысідэнтаў была накіравана на крытыку сталінізму, абарону правоў чалавека і дэмакратыі, правядзенне карэнных эканамічных пераўтварэнняў, стварэнне адкрытага грамадства, прававой дзяржавы.

ЗАХОДНЕРУСІЗМ – накірунак грамадска-палітычнай думкі на Беларусі ў XIX – пач. XX ст.; грунтуецца на адмаўленні прызнання беларусаў як асобнага этнасу і лічыць іх адгалінаваннем рускага народа.

ЗАКАНАДАЎЧЫ ОРГАН УЛАДЫ – той, які распрацоўвае і прымае законы, а таксама выступае органам агульнанацыянальнага прадстаўніцтва. Звычайна гэта парламент. Згодна Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь, прадстаўнічы і заканадаўчы орган у нашай рэспубліцы – Нацыянальны сход.

ІНДУСТРЫЯЛІЗАЦЫЯ – стварэнне буйной машынай вытворчасці і пабудова высокапрадукцыйнай эканомікі на аснове тэхнічных рэсурсаў. Да 1920 гг. на Беларусі працэс індустрыялізацыі меў надзвычай запаволеныя тэмпы. У БССР, як і ў іншых савецкіх рэспубліках, паскарэнне індустрыялізацыі ў канцы 1920 гг. было выклікана пераходам да планавай эканомікі.

ІНФЛЯЦЫЯ – абясцэненне грошаў у выніку выпуску іх у зварот без забеспячэння неабходнай колькасцю тавараў. Падзенне пакупной здольнасці грошай.

КААЛЦЫЯ – аб’яднанне, саюз, пагадненне дзяржаў, палітычных партый, грамадскіх арганізацый для дасягнення агульных палітычных, ваенных, эканамічных мэт.

КАЛЕКТЫВІЗАЦЫЯ – перадача дзяржавай фармальных правоў уласнасці на сродкі вытворчасці падкантрольным яму групам грамадзян або калектыўным гаспадаркам. У СССР калектывізацыяй было названа масавае стварэнне калектыўных гаспадарак (калгасаў), ажыццяўляецца ў канцы 20-х – пачатку 30-х гадоў. Калектывізацыя суправаджалася ліквідацыяй аднаасобных гаспадарак, шырокім выкарыстаннем гвалтоўных метадаў і нават тэрора. Калектывізацыя змяніла карэнны ўклад жыцця асноўнай масы насельніцтва Беларусі.

КЛАСЫЗМ – плынь у еўрапейскай мастацкай культуры XVII–XIX стст., якая адзначалася рацыяналістычным падыходам да з’яваў грамадска-палітычнага жыцця. Як архітэктурны стыль характарызуецца геаметрызмам і дакладнасцю формаў, лагічнасцю планіроўкі, стрыманым дэкорам.

КУЛЬТ АСОБЫ – пакланенне перад кім-небудзь, шанаванне, узвялічванне каго-небудзь. У СССР у 1929–1953 гг. існаваў вызначаецца як культ асобы І. В. Сталіна. Быў усталяваны дыктатарскі рэжым, ліквідаваная дэмакратыя, Сталіну пры жыцці прыпісвалася вызначальны ўплыў на ход гістарычнага развіцця. Элементы культу асобы захоўваліся пры М. С. Хрушчове і Л. І. Брэжневе.

ЛЕНДЛІЗ (англ. даваць пазыку і здаваць у арэнду) – палітыка, якая ажыццяўлялася ЗША ў гады Другой сусветнай вайны. Уключала перадачу пазыку і ў арэнду ўзбраення, боепрыпасаў, стратэгічнай сыравіны, прадуктаў харчавання краінам-саюзнікам па антыгітлераўскай кааліцыі. Пастаўкі па лэндлізу ў СССР склалі 11 млрд. даляраў у цэнах 1945 г.

ЛІВОНСКІ ОРДЭН – каталіцкая дзяржаўная і ваенная арганізацыя нямецкіх рыцараў – крыжакоў у Прыбалтыцы. Узнік у 1237 г. Актыўна вёў захопніцкія войны. Быў разгромлены падчас Лівонскай вайны і ў 1561 г. ліквідаваны.

ЛІГА НАЦЫЙ – міжнародная арганізацыя супрацоўніцтва народаў за мір і бяспеку (1919–1946). У 1934 г. у Лігу Нацый уступіў СССР, але ў 1939 г. у сувязі з савецка-фінскай вайной быў выключаны з яе. Вяла палітыку папушчальніцтва ў адносінах да краін

фашысцкага блока. Фактычна перастала існаваць з пачаткам Другой сусветнай вайны. Афіцыйна абвешчана аб роспуску ў 1946 г.

МАБІЛІЗАЦЫЯ – масавы набор мужчын у армію ў час вайны, чарговы прызыў на вайсковую службу юнакоў адпаведнага ўзросту.

МАДЭРН – стылявы накірунак у архітэктуры канца XIX – пач. XX ст., звязаны з выкарыстаннем новых тэхніка-канструктыўных сродкаў. Характарызуецца імкненнем да арыгінальнасці, якая вяла да дэфармацыі звыклых абрысаў (крывалінейнасць, асіметрыя), выкарыстаннем экзатычнага арнаменту.

МАНУФАКТУРА – прамысловае прадпрыемства, заснаванае на падзеле працы і ручной вытворчасці. Упершыню з’явілася на Беларусі ў XVIII ст. Канчаткова выціснутае фабрычнай вытворчасцю толькі на пачатку XX ст. Да 1861 г. пераважалі вочныя мануфактуры, на якіх выкарыстоўвалася праца прыгонных рабочых. Пасля адмены прыгоннага права існавалі выключна капіталістычныя мануфактуры. Працоўная сіла на іх была наёмнай.

МЕЗАЛІТ – сярэдні каменны век. На Беларусі пачаўся пасля адступлення ледавіка ў 9–7 тысячагоддзі да н. э. Працягваўся да 5 тысячагоддзя да н. э. Пад час мезаліту людзі засялілі ўсю тэрыторыю Беларусі. Іх асноўнымі заняткамі былі паляванне, рыбная лоўля і збіральніцтва. Выкарыстоўваліся такія прылады працы, як сякера, лук, стрэлы, скрэблы, гарпуны, нажы і г. д. З’явілася першая свойская жывёла – сабака.

НАРОДНАСЦЬ – гістарычна сфарміраваная этнічная супольнасць людзей, для якой характэрны сумеснае пражыванне на адпаведнай тэрыторыі, адноснае адзінства гаспадаркі, мовы і культуры, а таксама этнічная самасвядомасць.

НАЦЫЯ – устойлівая этнасацыяльная супольнасць людзей, аб’яднаных агульнасцю мовы, матэрыяльнай і духоўнай культуры, этнічнай самасвядомасці, якія займаюць адну тэрыторыю і звязаны агульным сацыяльна-эканамічным і палітычным жыццём. У гісторыі прыходзіць на змену народнасці.

НЕАЛІТ – новы каменны век (канец 5 тысячагоддзя да н. э. – каля 2000–1800 гг. да н. э.). Адзначаўся пашырэннем выкарыстання прыладаў працы з шліхтаванага каменю, з’яўленнем керамічнага посуду і г. д. У канцы неаліту з’яўляюцца земляробства і жывёлагадоўля.

НОВАЯ ЭКАНАМІЧНАЯ ПАЛІТЫКА (НЭП) – уведзена савецкім кіраўніцтвам у сакавіку 1921 г. на X з’ездзе РКП(б). Прадугледжвала выхад з эканамічнага і палітычнага крызісу шляхам вяртання да падкантрольнай і рэгуляванай дзяржавай прыватнай уласнасці ў прамысловасці, замену харчразвёрсткі харчовым падаткам, абвяшчэнне свабоды гандлю, выкарыстанне замежнага капіталу ў форме канцэсій і працы парабкаў у вёсцы. Адначасова праводзілася грашовая рэформа 1922–1924 гг. Аднак у выніку ўзніклі супярэчнасці і ў канцы 20-х гадоў ад НЭПа цалкам адмовіліся.

ПАГАНСТВА – тэрмін, які выкарыстоўваецца для абазначэння рэлігійных абрадаў, святаў і вераванняў, што існавалі да з’яўлення монатэізму (адзінабожжа).

ПАКТ – пагадненне, напрыклад, дагавор ад 23 жніўня 1939 г. аб ненападзенні паміж СССР і Германіяй, які называюць пактам «Молатава – Рыбентропа».

ПАЛЕАЛІТ – старажытнакаменны век. Падзяляецца на ранні (ніжні), сярэдні і позні (верхні). Пачатак палеаліту звязаны з фактам з’яўлення першабытных людзей – архантрапаў (каля 2,2 мільёнаў гадоў таму). На тэрыторыі Беларусі перыяд палеаліту працягваўся да адступлення ледавіка ў 9 тысячагоддзі да н. э. Першыя людзі архаічнага тыпу, відавочна, праніклі на беларускія землі ў сярэднім палеаліце (100–40 тысячагоддзі да н. э.) У познім палеаліце (40–9 тысячагоддзі да н. э.) на поўдні Беларусі з’явіліся стаянкі чалавека сучаснага тыпу (Юравічы і Бердыж). Асноўнымі відамі дзейнасці старажытных людзей былі паляванне, збіральніцтва і рыбная лоўля. З’явіліся такія прылады працы, як праколка, нож, скрэбла, дзіда і г. д.

«ПЕРАБУДОВА» – пераўтварэнні, якія ажыццяўляліся ў СССР з сярэдзіны 1980-х да 1991 г. пад лозунгам пераадолення негатыўных формаў грамадскага жыцця і метадаў працы. Найважнейшым кірункам гэтай палітыкі была дэмакратызацыя, у тым ліку пашырэнне галаснасці. Іншым бокам «перабудовы» былі эканамічныя пераўтварэнні. У знешняй палітыцы зацвердзілася сістэма міжнароднай бяспекі, негвалтоўнага свету. Рэфармаванне грамадства ў рамках сацыялістычнай сістэмы скончылася няўдала.

ПЛАН «БАРБАРОСА» – кодавая назва плана агрэсіўнай вайны фашысцкай Германіі супраць СССР. Пачаў распрацоўвацца ў

ліпені 1940. План прадугледжваў нанясенне паразы СССР у хуткай кампаніі, пры гэтым асноўныя сілы Чырвонай Арміі меркавалася знішчыць на захад ад лініі Днепр – Заходняя Дзвіна, не дапусціўшы іх адыходу ў глыб краіны. У далейшым вызначалася захапіць Маскву, Ленінград, Кіеў, Данбас і выйсці на лінію Астрахань – Волга – Архангельск.

ПЕРЫЯДЫЗАЦЫЯ – форма колькаснага і якаснага абазначэння гістарычнага развіцця. Класічная схема гісторыі: Старажытнасць – Сярэднявечча – Новы час, канчаткова склалася ў XVII ст. У сучаснай навукі выкарыстоўваюцца розныя формы перыядызацыі, такія як лінейная, іерархічная, татальная, лакальная і г. д.

ПРЫГОННАЕ ПРАВА – форма феадальнай залежнасці сялян, прымацаванне іх да зямлі і падпарадкаванне адміністрацыйнай і судовай улады феадала. У XVI–XVII стст. ўсе катэгорыі залежнага насельніцтва зліліся ў прыгоннае сялянства. Адменена сялянскай рэформай 1861 г.

РАМАНСКІ СТЫЛЬ – накірунак у заходнееўрапейскім мастацтве X–XIII стст.; характарызуецца цяжкімі масіўнымі формамі, статычнасцю, плоскасным характарам і схематызмам кампазіцыі.

РАМАНТЫЗМ – ідэйны і мастацкі рух, які ўзнік у краінах Еўропы на рубяжы XVIII – XIX стст.; адзначаецца арыентацыяй на голас пачуццяў.

РАТЫФІКАЦЫЯ – зацвярджэнне органамі вярхоўнай дзяржаўнай улады міжнароднага дагавора альбо пагаднення, пасля чаго гэты дакумент набывае юрыдычную (прававую) сілу.

РЭНЕСАНС (АДРАДЖЭННЕ) – эпоха ў культурным і ідэалагічным развіцці краін Заходняй і Цэнтральнай Еўропы (XIV–XVI стст.), асноўным зместам якой з’яўляецца гуманізм. У выяўленчым мастацтве – стыль, які змяніў гатычны, успрыняўшы элементы антычнага мастацтва.

РЭПРЭСІІ – карныя меры накіраваныя на стрымліванне нязгодных.

РЭФАРМАЦЫЯ – шырокі рэлігійны, грамадска-палітычны і сацыяльна-культурны рух у Заходняй Еўропе XVI ст., накіраваны супраць каталіцкай царквы.

РЭФЕРЭНДУМ – усенароднае галасаванне па важнейшых пытаннях развіцця краіны.

САВЕТЫ – органы ўлады, якія ўзніклі ў час рэвалюцыі 1905–1907 гг. На думку У. І. Леніна Саветы павінны былі засяродзіць у сваіх руках функцыі ўсіх галін улады і стаць «поўнаўладнымі» органамі. На справе яны ўжо з першых месяцаў абвяшчэння савецкай улады ў кастрычніку 1917 г. ператварыліся ў прыдатак бальшавіцкай партыі.

САСЛОЎЕ – у феадальным грамадстве буйная група насельніцтва, якая па закону або традыцыям мае пэўныя прывілеі і абавязкі.

САНАЦЫЯ – палітычны і эканамічны рэжым, які быў усталяваны ў Заходняй Беларусі ў 30-я гады ХХ ст. кіраўніком Польскай дзяржавы Ю. Пілсудкім

СУВЕРЭНІТЭТ – палітычная незалежнасць і самастойнасць дзяржаўнай улады ва ўнутранай і знешняй палітыцы, якая не дапускае замежнага ўмяшання. Так, суверэнітэт БССР быў абвешчаны Дэкларацыяй 27 ліпеня 1990 г. Згодна Канстытуцыі Рэспубліка Беларусь – суверэнная дзяржава.

СЛАВЯНЕ – злучнасць індаеўрапейскіх *этнасаў*, якія размаўляюць на славянскіх мовах. Падзяляюцца на ўсходніх (беларусы, рускія, украінцы), заходніх (палякі, чэхі, славакі, лужыцкія сербы) і паўднёвых (сербы, харваты, македонцы, чарнагорцы, балгары). Першасныя славянскія плямёны сфарміраваліся, відавочна, на тэрыторыі Паўднёвай Польшчы не пазней за 2 тысячагоддзе да н. э. Упершыню згадваюцца ў пісьмовых крыніцах у I–II стст. н. э. У VI–VII стст. пачалі засяляць тэрыторыю Беларусі.

ТАЛЕРАНТНАСЦЬ (ад лац. *tolerantia* – цярплінасць) – пярэмоўнасць да іншага светапогляду, ладу жыцця, паводзінаў і звычаяў. Талерантнасць не раўнасільна абьякавасці. Яна не азначае таксама прыняцця іншага светапогляду ці ладу жыцця, яна заключаецца ў прадстаўленні іншым права жыць у адпаведнасці з уласным светапоглядам.

ТАТАЛІТАРЫЗМ – форма праўлення, якая характарызуецца поўным падпарадкаваннем жыцця грамадства інтарэсам улады і кантролем над ім, фактычнай ліквідацыяй канстытуцыйных правоў і свабодаў, рэпрэсіямі ў дачыненні да палітычнай апазіцыі і любых праяваў іншадумства.

ТРАДЫЦЫЙНАЕ ГРАМАДСТВА – грамадства, у якім чалавек не ўяўляе сябе па-за прыродай, над ім цалкам пануюць ве-

кавыя традыцыі і звычаі (абрады, забароны і інш.) Адпавядае аграрнай фазе развіцця чалавечага грамадства.

УНІТАРНАЯ ДЗЯРЖАВА – форма дзяржаўнага ўтварэння, пры якой на вышэйшым узроўні існуе моцная цэнтральная ўлада, адзіныя Канстытуцыя, урад, грошы, войска, праводзіцца адзіная знешняя палітыка, на мясцовым узроўні дзейнічаюць свае органы кіраўніцтва. Рэспубліка Беларусь згодна Канстытуцыі – унітарная дзяржава.

УНІЯЦТВА (ад лац. *unio* – саюз, аб'яднанне) – хрысціянская плынь, якая ўзнікла ў Рэчы Паспалітай пасля заключэння Берасцейскай царкоўнай уніі (1596) паміж праваслаўнай і каталіцкай цэрквамі; прызнае вяршэнства Папы Рымскага і прымае каталіцкія дагматы пры захаванні традыцыйнага праваслаўнага культу.

УРБАЊІЗАЦЫЯ – колькасны рост гарадоў і павелічэнне долі гарадскога насельніцтва. Як з'ява, асабліва характэрна для другой паловы ХХ ст.

ФАЛЬСІФІКАЦЫЯ – падрабліванне, скажэнне, падмена ці замоўчванне нейкіх фактаў з мэтай выдаць іх за сапраўдныя гістарычныя падзеі.

ФАРМАЦЫЯ – гістарычны тып грамадства, заснаваны на пэўным спосабе вытворчасці і выступаючы як ступень у развіцці грамадства.

ФЕАДАЛІЗМ – грамадска-эканамічны і палітычны лад, які характарызуецца наступнымі рысамі: панаваннем натуральнай гаспадаркі, саслоўным падзелам грамадства, надзяленнем непасрэдных вытворцаў (сялян) сродкамі вытворчасці і зямлёй, асабістай залежнасцю сялян ад памешчыкаў ці дзяржавы і надзвычай марудным развіццём вытворчых тэхналогій.

ФЕАДАЛЬНАЯ РЭНТА – адна з формаў зямельнай рэнты. Існавала ў выглядзе адпрацовачнай (паншчына), прадуктовай (натуральны чынш ці даніна) і грашовай (грашова чынш) рэнты.

ХАРЧРАЗВЁРСТКА – сістэма нарыхтовак сельскагаспадарчай прадукцыі, згодна якой сяляне абавязаны былі здаваць дзяржаве ўсе лішкі прадукцыі, у пешую чаргу збожжа. Ужывалася ў гады грамадзянскай вайны ў савецкай Расіі і фактычна ператварылася ў рэквізіцыю збожжа ў сялян на патрэбы Чырвонай Арміі. З'яўлялася элементам палітыкі «ваеннага камунізму».

ХРАНАЛОГІЯ – спецыяльная гістарычная навука, якая вывучае на падставе аналізу і сапастаўлення крыніц дакладныя даты гістарычных падзей.

ХРЫСЦІЯНІЗАЦЫЯ – працэс распаўсюджвання хрысціянскага светапогляду, умацавання хрысціянскага веравызнання і культуры сярод насельніцтва пэўнай тэрыторыі.

ЦЫВІЛІЗАЦЫЯ – лакальная мана – ці поліэтнічная супольнасць з ярка выражанай сацыякультурнай спецыфікай.

ЭКЛЕКТЫКА – мастацкі накірунак у архітэктуры, які арыентаецца на выкарыстанне ў адным будынку розных форм мінулых стыляў; распаўсюджаны ў беларускай архітэктуры другой паловы XIX – пачатку XX стст. у форме розных нэастыляў (раманскага, готыкі, рускага, класіцызму, інш.).

ЭТНАГРАФІЯ – навука якая вывучае народы (этнасы), іх паходжанне і культуру. Яе дадзеныя шырока выкарыстоўваюцца ў гістарычнай навуцы.

ЭТНАС – гістарычна склаўшаяся ўстойлівая супольнасць людзей, для якой характэрны агульная тэрыторыя пражывання, мова, культура і самасвядомасць. Звычайна вылучаюць наступныя ступені развіцця этнічнай супольнасці: племя, народнасць, нацыя.

ЭТНІЧНАЯ САМАСВЯДОМАСЦЬ – усведамленне людзьмі сваёй прыналежнасці да пэўнага народа; адной з форм выражэння з’яўляецца саманазва (этнонім) народа.

МЕТАДЫЧНЫЯ РЭКАМЕНДАЦЫІ ПА НАПІСАННІ РЭФЕРАТА

Падрыхтоўка пісьмовых рэфератаў з'яўляецца неад'емнай часткай вывучэння студэнтамі курса «Гісторыя Беларусі». Рэферат павінен адлюстраваць веды і ўменні, набытыя ў ходзе самастойнай працы з падручнікамі, навуковай літаратурай і іншымі крыніцамі. Пажадана, каб у рэфератах студэнт не толькі пераказаў змест крыніц і літаратуры па той ці іншай тэме, але і выказаў свой уласны погляд на пэўную гістарычную сітуацыю, падзею, дзейнасць гістарычных асоб.

Праца над рэфератам пачынаецца з выбару тэмы. Вельмі важна, каб ён быў зроблены прадумана, асэнсавана. Асабліва вітаюцца нешаблонныя тэмы, распрацоўка якіх патрабуе не толькі выкарыстання апублікаваных звестак, але і самастойнага даследчыцкага пошуку з боку аўтара (звароту ў музеі і архівы, збору ўспамінаў і г. д.). Да такіх тэм адносяцца гісторыя «малой радзімы» студэнта; гісторыя прадпрыемства, дзе працуюць яго бацькі; сямейны радавод; біяграфія выдатнай асобы і інш. Тэма рэферата можа быць звязана з асабістымі інтарэсамі і захапленнямі студэнта (гісторыя адзення, зброі, пэўных тэхнічных вынаходніцтваў, прафесіі і г. д.).

У рэфератах студэнт павінен усебакова разгледзець пытанні тэмы, прадэманстраваць іх глыбокае веданне і разуменне, а таксама магчымасці ўмела і арганічна звязаць вывучаемыя праблемы з сучаснасцю.

На аснове практыкі замацаваліся пэўныя патрабаванні да афармлення рэферата. Яго аб'ём павінен складаць прыблізна 8–10 старонак друкаванага або 10–15 старонак рукапіснага тэксту. Абавязкова павінны быць прыведзены назва работы і план. Структура рэферата звычайна ўключае ўводзіны, агульную частку (якая складаецца з некалькіх раздзелаў), заключэнне і спіс літаратуры. Ва ўводзінах паведамляецца мэта дадзенай работы і фармулююцца задачы, вырашэнне якіх неабходна для дасягнення пастаўленай мэты. У асноўнай частцы даецца характарыстыка эпо-

хі, раскрываецца змест праблемы, якая даследуецца, прыводзяцца неабходныя гістарычныя факты, статыстычныя звесткі, выказванні гістарычных асоб і г. д. Па кожным раздзеле робяцца кароткія высновы. У заключэнні фармулююцца высновы па тэме ў цэлым, а таксама выказваюцца асабістыя адносіны аўтара да падзеі, гістарычнага персанажа і г. д.

Неабходна паклапаціцца аб кампазіцыйнай пабудове рэферата. Важна вытрымаць храналогію развіцця падзей ад этапу да этапу, нельга дапускаць прагалы, паўторы, лагічныя супярэчнасці.

Пры выказванні пэўнага палажэння спачатку фармулюецца тэзіс, які затым пацвярджаецца сістэмай аргументаў (цытатамі з надзейных крыніц, статыстычнымі звесткамі, дакладна ўстаноўленымі фактамі і г. д.).

Матэрыялы крыніц, факты, ўзятыя з навуковай літаратуры і прыведзеныя ў рабоце, павінны суправаджацца спасылкамі. Спасылкі звычайна змяшчаюць унізе старонкі і нумаруюць па парадку, пачынаючы з лічбы «1». Пры афармленні спасылкі ўказваюцца аўтар твора, поўная назва твора (спасылкі на калектыўныя творы адразу пачынаюцца з назвы), месца і год выдання, старонка. Калі спасылка робіцца на матэрыял, змешчаны ў часопісе або зборніку, то ўказваецца аўтар, назва артыкула і праз касыя рыскі (//) назва часопіса, год, нумар і старонка (або назва зборніка, месца і год выдання, старонка).

Напрыклад:

1. Штыхаў, Г. В. Старажытныя дзяржавы на тэрыторыі Беларусі. – Мінск, 2002. – С. 56.

2. Беларускія летапісы і хронікі. – Мінск, 1997. – С. 198.

3. Кіштымаў, А. Прамысловы пераварот на Беларусі // Матэрыялы па гісторыі Беларусі. – Мінск, 1997. – С. 108.

Пры выкарыстанні неапублікаванага матэрыялу паведамляецца аб яго месцы захоўвання (музей, дзяржаўны ці асабісты архіў і г. д.).

У канцы рэферата прыводзіцца спіс выкарыстанай літаратуры, складзены ў алфавітным парадку. У яго ўключаецца літаратура, з якой студэнт працаваў пры падрыхтоўцы сваёй пісьмовай работы. У спісе крыніц і літаратуры прыводзяцца поўныя выхадныя дадзеныя той ці іншай публікацыі.

Напрыклад:

1. Вішнеўскі, А. Ф. Гісторыя дзяржавы і права Беларусі. – Мінск, 2003. – 320 с.

2. Гісторыя Беларусі ў кантэксце сусветных цывілізацый: вуч. дапаможнік / пад рэд. В. Г. Галубовіча і Ю. М. Бохана. – Мінск, 2005. – 590 с.

3. Копыцкий, З. Ю. Магдебургское право в городах Белоруссии (конец XV – первая половина XVII в.) // Советское славяноведение. – 1972. – № 5. – С. 26–41.

Рэферат прадстаўляецца ў рукапісным (разборліва) або друкаваным выглядзе. Старонкі абавязкова нумаруюцца, на кожнай старонцы пакідаецца поле для заўваг выкладчыка.

СПІС ЛІТАРАТУРЫ ДЛЯ САМАСТОЙНАЙ ПАДРЫХТОЎКІ

ЛІТАРАТУРА ДА ўсяго курсА

1. Гісторыя Беларусі: вучэб. дапам.: у 2 ч. / Я. К. Новік, Г. С. Марцуль, І. Л. Качалаў і інш.; пад рэд. Я. К. Новіка, Г. С. Марцуля. – Мінск: Універсітэцкае, 2000. – Ч. 1,2.
2. Гісторыя Беларусі: у 6 т. / пад рэд.: М. П. Касцюк і інш. – Мінск, 2001–2008. – Т. 1–5.
3. Гісторыя Беларусі: у 2 ч.: курс лекцый. Ч. 1. Са старажытных часоў да канца XVIII ст. / І. П. Крэнь, І. І. Коўкель, С. В. Марозава і інш. – Мінск: РІВШ, 2000. Ч. 2. XIX–XX стагоддзі / П. І. Брыгадзін, У. Ф. Ладысеў, П. І. Зялінскі і інш. – Мінск: РІВШ, 2002.
4. Ковкель, І. Історыя Беларусі с древнейших времен до нашего времени / И. Ковкель, Э. Ярмусик. – Мінск: Аверсэв, 2000.
5. Нарысы гісторыі Беларусі: у 2 ч. / М. П. Касцюк, У. Ф. Ісаченка, Г. В. Штыхаў і інш. – Мінск: Беларусь, 1994. – Ч. 1,2.
6. Чигринов, П. Г. Очерки истории Беларуси / П. Г. Чигринов. – Мінск, 2002.

ЛІТАРАТУРА ДЛЯ НАПІСАННЯ РЭФЕРАТАЎ

1. Адамушка, У. Палітычныя рэпрэсіі 1920–1950-х гг. на Беларусі / У. Адамушка. – Мінск, 1994.
2. Акіньчыц, С. Залаты век Беларусі / С. Акіньчыц. – Мінск, 2002.
3. Аляксееў, Л. «Менскія дрыгавічы» і полацкія князі / Л. Аляксееў // Беларускі гістарычны часопіс. – 1996. – № 4.
4. Аніяркоў, В. Вялікае княства Літоўскае ў палітычнай сістэме Рэчы Паспалітай / В. Аніяркоў // Гісторыя: Праблемы выкладання. – 2000. – № 4.
5. Арлоў, У. Таямніцы Полацкай гісторыі / У. Арлоў. – Мінск, 2002.
6. Археалогія і нумізматыка Беларусі: энцыклапедыя. – Мінск, 1993.

7. Барг, М. А. Категории и методы исторической науки / М. А. Барг. – М., 1984.
8. Басюк, І. А. Пачатковы перыяд Вялікай Айчыннай вайны на тэрыторыі Беларусі / І. А. Басюк. – Гродна, 2003.
9. Башко, П. К. Советы рабочих, солдатских и крестьянских депутатов Белоруссии (март – октябрь 1917 г.) / П. К. Башко. – Мінск, 1987.
10. Беларуска-расійская інтэграцыя: аналітычныя артыкулы. – Мінск, 2002.
11. Беларускія летапісы і хронікі / пад рэд. У. Арлова. – Мінск, 1997.
12. Беларусь в современном мире. – Мінск, 2003.
13. Беларусь напярэдадні і ў гады Вялікай Айчыннай вайны: вучэб. дапаможнік / А. А. Каваленя, А. М. Літвін, І. А. Саракавік і інш. – Мінск, 2004.
14. Беларусь у Вялікай Айчыннай вайне. 1941–1945: энцыклапедыя. – Мінск, 1990.
15. Белоруссия на перепутье: в поисках международной идентичности. – М., 1998.
16. Белорусско-российские отношения: проблемы и перспективы. – Мінск, 2000.
17. Белы, А. Хроніка «Белай Русі»: нарыс гісторыі адной геаграфічнай назвы / А. Белы. – Мінск, 2000.
18. Біч, М. Беларускае адраджэнне ў XIX – пачатку XX ст.: гістарычныя асаблівасці, узаемаадносіны з іншымі народамі / М. Біч. – Мінск, 1993.
19. Блинова, Т. Иезуиты в Белоруссии / Т. Блинова. – Мінск, 1990.
20. Блок, М. Апология истории, или Ремесло историка / М. Блок. – М., 1986.
21. Бондаренко, К. М. Русские и белорусские монархисты в начале XX века / К. М. Бондаренко, Д. С. Лавринович. – Могилев, 2003.
22. Бригадин, П. И. Эсеры в Беларуси (конец XIX – февраль 1917) / П. И. Бригадин. – Мінск, 1994.
23. Букчин, С. К мечам рванулись наши руки / С. Букчин. – 2 изд., испр. и доп. – Мінск, 1985.
24. Бяспалая, М. А. Беларуская вёска ў першыя гады НЭПа (1921–1923 гг.) / М. А. Бяспалая. – Мінск, 1999.
25. Вабішчэвіч, А. Уз’яднанне / А. Вабішчэвіч // Польша. – 2000. – № 9.

26. Варонка, Я. Беларускі рух ад 1917 да 1920 г. Кароткі агляд / Я. Варонка. – Мінск, 1991.
27. Василевский, А. М. План операции «Багратион» // 1418 дней войны: из воспоминаний о Великой Отечественной / А. М. Василевский. – М., 1990.
28. Введение в специальные исторические дисциплины: учеб. пособие / Т. П. Гусарова [и др.]. – М., 1990.
29. Вебер, М. Избранные произведения / М. Вебер. – М., 1990.
30. Врублевский, А. П. Из истории репрессий против белорусского крестьянства 1929–1934 гг. / А. П. Врублевский, Т. С. Протко. – Мінск, 1992.
31. Вялікае княства Літоўскае: энцыклапедыя. – Мінск, 2005. – Т. 1–2.
32. Вялікая Айчынная вайна савецкага народа (у кантэксте Другой сусветнай вайны) / пад рэд. А. А. Кавалені і М. С. Шашкевіча. – Мінск, 2004.
33. Гадлеўскі, В. З беларускага палітычнага жыцця ў Менску ў 1917–1918 гг. / В. Гадлеўскі // Спадчына. – 1997. – № 5.
34. Галубовіч, В. І. Эканамічны стан, побыт і гандаль старажытнай Беларусі (IX–XIII ст.) / В. І. Галубовіч. – Мінск, 1997.
35. Гарбачова, В. В. Паўстанне 1830–1831 гг. на Беларусі / В. В. Гарбачова. – Мінск, 2001.
36. Гиоргидзе, З. И. Белоруссия за десять пятилеток / З. И. Гиоргидзе, Л. Ф. Геращенко. – Мінск, 1982.
37. Гісторыя і археалогія Полацкай зямлі. – Полацк, 1998.
38. Грыцкевіч, А. П. Паўстанне 1794 г.: перадумовы, ход, значэнне / А. П. Грыцкевіч // Беларускі гістарычны часопіс. – 1994. – № 1.
39. Дакументы Беларускай сацыялістычнай грамады часоў рэвалюцыі 1905 г. // Спадчына. – 1991. – № 3.
40. Дварчанін, І. С. Францішак Скарына як культурны дзеяч і гуманіст на беларускай ніве / І. С. Дварчанін. – Мінск, 1991.
41. Дзмітрачкоў, П. Ф. Беларусь у складзе Вялікага княства Літоўскага. Другая палова XIII – першая палова XVI ст.: вучэбны дапаможнік / П. Ф. Дзмітрачкоў. – Магілёў, 2003.
42. Дзмітрачкоў, П. Ф. Беларусь у другой палове XVII–XVIII стст.: вучэбны дапаможнік / П. Ф. Дзмітрачкоў, В. Л. Маразевіч. – Магілёў, 2000.

43. Доўнар, Т. Фарміраванне права Вялікага княства Літоўскага // Беларускі гістарычны часопіс / Т. Доўнар. – 1996. – № 4.
44. Дубавец, С. Старажытная Літва і сучасная Летува / С. Дубавец, Г. Сагановіч // 3 гісторыяй на «Вы»: публіцыст. артыкулы. – Мінск, 1994. – Вып. 2.
45. Аб дзяржаўным суверэнітэце БССР: Дэкларацыя Вярхоўнага Савета БССР (27 ліпеня 1990 г.). – Мінск, 1990.
46. Езавітаў, К. Першы Усебеларускі кангрэс / К. Езавітаў // Беларуская мінуўшчына. – 1993. – № 1.
47. Емяльянчык, У. П. Паланез для касінераў (з падзей паўстання 1794 г. пад кіраўніцтвам Т. Касцюшкі на Беларусі) / У. П. Емяльянчык. – Мінск, 1994.
48. Ермаловіч, М. Беларуская дзяржава Вялікае княства Літоўскае / М. Ермаловіч. – Мінск, 2000.
49. Ермаловіч, М. Старажытная Беларусь: Полацкі і новагародскі перыяды / М. Ермаловіч. – Мінск, 1990.
50. Ерофеев, Н. А. Что такое история? / Н. А. Ерофеев. – М., 1976.
51. Жлутка, А. Езуіты на Беларусі: пошукі праўды / А. Жлутка // 3 гісторыяй на «Вы»: Публіцыст. артыкулы. – Мінск, 1994. – Вып. 2.
52. Жуков, Е. М. Очерки методологии истории / Е. М. Жуков – М., 1980.
53. Забаўскі, М. Барацьба на два франты (3 гісторыі газеты «Вы») // Старонкі гісторыі Беларусі / М. Забаўскі. – Мінск, 1992.
54. Забаўскі, М. Расійская Дзяржаўная дума ў грамадска-палітычным жыцці Беларусі (1906–1917 гг.) М. Забаўскі. – Мінск, 1999.
55. Загарульскі, Э. М. Заходняя Русь: IX–XIII ст. / Э. М. Загарульскі. – Мінск, 1998.
56. Загарульскі, Э. М. Древняя история Белоруссии: очерки истории и материальной культуры / Э. М. Загарульскі. – Мінск, 1977.
57. Загарульскі, Э. М. Начало формирования Белоруссии. (Дославянский период) / Э. М. Загарульскі. – Мінск, 1996.
58. Запруднік, Я. Беларусь на гістарычных скрываваннях / Я. Запруднік. – Мінск, 1996.
59. Заяц, Ю. Распаўсюджванне хрысціянства на беларускіх землях // Матэрыялы па гісторыі Беларусі / Ю. Заяц. – Мінск, 1997. – С. 16–21.
60. Зялінскі, П. І. Гераічная Беларусь / П. І. Зялінскі, А. І. Котаў. – Мінск, 1994.

61. Иванов, Г. М. Методологические проблемы исторического познания / Г. М. Иванов, А. М. Коршунов, Ю. В. Петров. – М, 1981.
62. Игнатенко, И. М. Октябрьская революция и самоопределение Белоруссии / И. М. Игнатенко. – Минск, 1992.
63. Игнатенко, И. М. Февральская буржуазно-демократическая революция в Белоруссии / И. М. Игнатенко. – Минск, 1986.
64. Иванова, Л. С. Рэфармацыйны рух на Беларусі (другая палова XVI – першая палова XVII ст.) / Л. С. Иванова. // Беларускі гістарычны часопіс. – 1997. – № 2.
65. Іваноў, М. Праблема прыналежнасці Вільні і беларускае нацыянальнае пытанне ў 1939 г. / М. Іваноў // Беларускі гістарычны часопіс. – 1994. – № 1.
66. Ільяшэвіч, М. Расейская палітыка на землях былога Беларуска-Літоўскага гаспадарства за панаваннем Кацярыны II і Паўла I (1772–1801) / М. Ільяшэвіч. – Минск, 1992.
67. Імя тваё Белая Русь / уклад. Г. М. Сагановіч. – Минск, 1991.
68. К’яры, Б. Штодзённасць за лініяй фронту: акупацыя, калабарацыя і супраціў у Беларусі (1941–1944 г.) / Б. К’яры. – Минск, 2005.
69. Казбярук, У. Францішак Скарына / У. Казбярук. – Минск, 2003.
70. Калечиц, Е. Г. Первоначальное заселение территории Белоруссии / Е. Г. Калечиц. – Минск, 1984.
71. Калечыц, А. Г. Першыя людзі на зямлі Беларусі / А. Г. Калечыц. – Минск, 1997.
72. Калечыц, А. Г. Праблема першапачатковага засялення Беларусі / А. Г. Калечыц // Актуальныя пытанні гісторыі Беларусі са старажытных часоў да нашых дзён: зб. арт. – Минск, 1992. – С. 6–13.
73. Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь 1994 г. (са змяненнямі і дапаўненнямі). Прынята на рэспубліканскім рэферэндуме 24 лістапада 1996 г. – Минск, 2002.
74. Кароль, А. Беларусізацыя – палітыка нацыянальнага адраджэння / А. Кароль // Крыжовы шлях. – Минск, 1993.
75. Касцюк, М. П. Бальшавіцкая сістэма ўлады на Беларусі / М. П. Касцюк. – Минск, 2000.
76. Касцюк, М. Рэпрэсіі – самае цяжкае злачынства таталітарнага рэжыму / М. Касцюк, У. Міхнюк // Крыжовы шлях. – Минск, 1993.
77. Кіштымаў, А. Эканамічнае жыццё Беларусі ў першай палове XIX ст. / А. Кіштымаў // Матэрыялы па гісторыі Беларусі. – Минск, 1997.

78. Кіштымаў, А. Эканамічныя ўмовы фарміравання беларускай нацыі ў канцы XVIII – 50-х гг. XIX ст. / А. Кіштымаў // 3 глыбі якоў. Наш край: гіст.-культуралаг. зб. – Мінск, 1997. – Вып. 2.

79. Кнорин, В. Г. Избранные статьи и речи / В. Г. Кнорин. – Мінск, 1990.

80. Ковальченко, И. Д. Методы исторического исследования / И. Д. Ковальченко. – М., 1987.

81. Козляков, В. Е. Национальный вопрос и неонароднические партии. Начало XX в. – конец 20-х гг. (на материалах России, Беларуси, Украины) / В. Е. Козляков. – Мінск, 2001.

82. Коктыш, К. Е. Трансформация политического режима в Республике Беларусь (1990–1999) / К. Е. Коктыш. – М., 2000.

83. Кондзеля, Л. «Концерт трёх чёрных орлов» (Споры о разделах Польши) / Л. Кондзеля, Т. Цегельский // Историки отвечают на вопросы. – М., 1990. – Вып. 2.

84. Конон, В. М. Проблемы искусства и эстетики в общественной мысли Белоруссии начала XX в. / В. М. Конон. – Мінск, 1985.

85. Краўцэвіч, А. К. Стварэнне Вялікага Княства Літоўскага / А. К. Краўцэвіч. – Rzeszow, 2000.

86. Краўцэвіч, А. Тэўтонскі ордэн: ад Ерусаліма да Грунвальда / А. Краўцэвіч. – Мінск, 1993.

87. Круталевич, В. А. История Беларуси: становление национальной державности (1917–1922) / В. А. Круталевич. – Мінск, 2003.

88. Круталевич, В. А. На путях национального самоопределения: БНР – БССР – РБ / В. А. Круталевич. – Мінск, 1995.

89. Куль-Сяльвестрава, С. Я. Беларусь на мяжы стагоддзяў і культур: фармаванне культуры Новага часу на беларускіх землях (другая палова XVIII ст. – 1820-я гг.) / С. Я. Куль-Сяльвестрава. – Мінск, 2000.

90. Культура беларускага замежжа. – Мінск, 1993–1998. – Кн. 1–3.

91. Купала, Я. Жыве Беларусь: Вершы, артыкулы / Я. Купала. – Мінск, 1993.

92. Кушнер, В. Ф. Новая эканамічная палітыка (НЭП) у Беларусі / В. Ф. Кушнер // Матэрыялы па гісторыі Беларусі. – Мінск, 1997.

93. Лабынцев, Ю. А. В глубинном Полесье (Турово-Пинская земля) / Ю. А. Лабынцев. – М., 1989.

94. Лавринович, Д. С. Конституционно-католическая партия Литвы и Беларуси: идеология, организация, тактика (1905–1914) / Д. С. Лавринович // Славянскі свет: мінулае і сучаснае. – Мінск, 2004.

95. Ладысеў, У. Ф. На пераломе эпох: станаўленне беларускай дзяржаўнасці (1917–1920) / У. Ф. Ладысеў, П. І. Брыгадзін. – Мінск, 1999.
96. Ладысеў, У. Ф., Брыгадзін П. І. Паміж Усходам і Захадам: станаўленне дзяржаўнасці і тэрытарыяльнай цэласнасці Беларусі (1917–1939 гг.) / У. Ф. Ладысеў, П. І. Брыгадзін. – Мінск, 2003.
97. Лінднер, Р. Гісторыкі і ўлада: нацыятворчы працэс і гістарычная палітыка ў Беларусі XIX–XX стст. / Р. Лінднер. – СПб., 2005.
98. Липинский, Л. П. Столыпинская аграрная реформа в Белоруссии / Л. П. Липинский. – Мінск, 1978.
99. Літвін, А. Акупацыя Беларусі (1941–1944): пытанні супраціву і калабарацыі / А. Літвін. – Мінск, 2000.
100. Літвіноўская, Ю. Унутраная палітыка ўрада Аляксандра I у Беларусі напярэдадні і ў час вайны 1812 г. / Ю. Літвіноўская // Беларускі гістарычны часопіс. – 2003. – № 5.
101. Луговцова, С. Политика российского самодержавия по отношению к дворянству Белоруссии в конце XVIII – первой половине XIX в. / С. Луговцова. – Мінск, 1997.
102. Луцкевіч, А. Да гісторыі беларускага руху: выбраныя творы / А. Луцкевіч. – Мінск, 2003.
103. Люты, А. М. Сацыяльна-эканамічнае развіццё Беларусі ў другой палове XVIII – першай палове XIX ст. / А. М. Люты – Мінск, 2004.
104. Мальдзіс, А. Падарожжа ў XIX ст. / А. Мальдзіс. – Мінск, 1969.
105. Мальдзіс, А. Як жылі нашы продкі ў XVIII ст. / А. Мальдзіс. – Мінск, 2001.
106. Мальцев, Л. С. Вооруженные Силы Республики Беларусь: история и современность / Л. С. Мальцев. – Мінск, 2003
107. Марозава, С. В. Уніяцкая царква ў культурна-гістарычным развіцці Беларусі (1596–1839): навуч. дапаможнік па спецкурсу / С. В. Марозава. – Гродна, 1996.
108. Матарас, В. Органы ўлады і кіравання ў Вялікім княстве Літоўскім (XIV–XVI стст.) / В. Матарас // Беларускі гістарычны часопіс. – 2000. – № 3.
109. Матэрскі, В. Рыжскі трактат і Беларусь // Беларускі гістарычны часопіс / В. Матэрскі. – 2000. – № 5.
110. Мельтюхов, М. Советско-польские войны. – 2-е изд., испр. и доп. / М. Мельтюхов. – М., 2004.

111. Методология истории: учебное пособие для студентов вузов / под ред. Алпеева [и др.] – Минск, 1996.
112. Мікалаевіч, А. Бежанцы Першай сусветнай вайны // Спадчына / А. Мікалаевіч. – 1994. – № 3.
113. Мінскае антыфашысцкае падполле. – Минск, 1995.
114. Міхедзька, В. А. Кансерватыўна-манархічныя сілы ў Беларусі ў канцы XIX – пачатку XX ст.: асаблівасці складу і ідэалогіі / В. А. Міхедзька // Славянскі свет: мінулае і сучаснае. – Минск, 2004. – Ч. 1.
115. Міцкевіч, А. Выбраныя творы / А. Міцкевіч. – Минск, 2003.
116. Могильницкий, Б. Г. Введение в методологию истории / Б. Г. Могильницкий. – М., 1989.
117. Можы, Ю. Дэмаграфічны спад на Беларусі і Літве ў сярэдзіне XVII стагоддзя / Ю. Можы // Спадчына. – 1992. – № 5.
118. Мялешка, В. І. І ўзняўся люд просты... / В. І. Мялешка, П. А. Лойка – Минск, 1992.
119. Назаўсёды разам: Да 60-годдзя ўз'яднання Заходняй Беларусі з БССР. – Минск, 1999.
120. Насевіч, В. Л. Пачаткі Вялікага княства Літоўскага. Падзеі і асобы / В. Л. Насевіч. – Минск, 1993.
121. Национально-государственные интересы Республики Беларусь. – Минск, 1999.
122. Нестеренко, Е. И. Советы Белоруссии, октябрь 1917 – январь 1919 г. / Е. И. Нестеренко, В. П. Осмоловский, – Минск, 1989.
123. Нямецка-фашысцкі генацыд на Беларусі. – Минск, 1995.
124. Октябрь 1917 и судьбы политической оппозиции. – Гомель, 1993. – Ч. 1–3.
125. Осмоловский, В. П. Индустриализация республики: некоторые аспекты истории / В. П. Осмоловский // Страницы истории Компартии Беларуси: суждения, аргументы, факты. – Минск, 1990.
126. Падокшын, С. А. Беларуская думка ў кантэксте гісторыі і культуры / С. А. Падокшын. – Минск, 2003.
127. Падокшын, С. А. Унія. Дзяржаўнасць. Культура. (Філасофска-гістарычны аналіз) / С. А. Падокшын. – 2-е выд., испр. и доп. – Минск, 2000.
128. Палітычныя партыі Беларусі: дапаможнік для вывучаючых гісторыю Беларусі / пад рэд. У. Ф. Ладысеў [і інш.]. – Минск, 1994.
129. Пашкевіч, У. Барацьба магнацкіх групавак у ВКЛ на рубяжы XVII–XVIII стст. / У. Пашкевіч // Беларускі гістарычны часопіс. – 2005. – № 6.

130. Пашкевіч, У. ВКЛ у Паўночнай вайне (1700–1721 гг.) / У. Пашкевіч // Беларускі гістарычны часопіс. – 1995. – № 3.
131. Пилипенко, М. Ф. Возникновение Белоруссии. Новая концепция / М. Ф. Пилипенко. – Мінск, 1991.
132. Пілецкі, В. Першабытны лад у гісторыі Беларусі / В. Пілецкі // Гісторыя: праблемы выкладання. – 1999. – № 3–4.
133. Платонаў, Р. П. Беларусь у міжваенны перыяд: старонкі палітычнай гісторыі ў святле архіўных крыніц / Р. П. Платонаў. – Мінск, 2001.
134. Платонаў, Р. П. Лёсы: гісторыка-дакументальныя нарысы аб малавядомых падзеях духоўнага жыцця ў Беларусі 20–30-х гг. / Р. П. Платонаў. – Мінск, 1998.
135. Платонаў, Р. П. Палітыкі. Ідэі. Лёсы: грамадзянскія пазіцыі ва ўмовах нарастання ідэолага-палітычнага дыктату ў Беларусі 20–30-х гг. / Р. П. Платонаў. – Мінск, 1996.
136. Платонов, Р. П. Белоруссия, 1941-й: известное и неизвестное / Р. П. Платонаў. – Мінск, 2000.
137. Платонов, Р. П. Тернистый путь к свободе (К вопросу о становлении белорусской национальной государственности) / Р. П. Платонаў, Н. Сташкевич // Неман. – 1992. – № 10–11.
138. Полацкая зямля: карані нашага радаводу. – Полацк, 1996.
139. Политические партии: Беларусь и современный мир. – Мінск, 2002.
140. Пономаренко, П. Г. Всенародная борьба в тылу немецко-фашистских захватчиков 1941–1944 / П. Г. Пономаренко. – М., 1986.
141. Праблемы ўз'яднання Заходняй Беларусі з БССР: гісторыя і сучаснасць. – Мінск, 2000.
142. Протыко, Т. С. Становление тоталитарной системы в Беларуси (1917–1941 гг.) / Т. С. Протыко. – Мінск, 2002.
143. Рассадзін, С. Я. Землі амаль невядомыя: Будучая Беларусь паводле антычных манускрыптаў / С. Я. Рассадзін. – Мінск, 1996.
144. Рудовіч, С. Час выбару: праблема самавызначэння Беларусі ў 1917 г. / С. Рудовіч – Мінск, 2001.
145. Савицкий, Э. М. Революционное движение в Белоруссии (август 1914 – февраль 1917 г.) / Э. М. Савицкий. – Мінск, 1981.
146. Саганович, Г. Смута и Беларусь / Г. Саганович // Неман. – 1997. – № 6.
147. Сагановіч, Г. «Залатыя вольнасці» шляхты / Г. Сагановіч // Матэрыялы па гісторыі Беларусі. – Мінск, 1997.

148. Сагановіч, Г. Беларусь і Нямецкі ордэн (да Крэўскай уніі) / Г. Сагановіч // 3 глыбі вякоў. Наш край: гіст.-культуралаг. зб. – Мінск, 1997. – Вып. 2.
149. Сагановіч, Г. Войска Вялікага княства Літоўскага ў XVI–XVII стст. / Г. Сагановіч. – Мінск, 1994.
150. Сагановіч, Г. Магдэбургскае права ў гарадах Беларусі (XV–XVII стст.) / Г. Сагановіч // Матэрыялы па гісторыі Беларусі. – Мінск, 1997.
151. Сагановіч, Г. Невядомая вайна. 1654–1667 / Г. Сагановіч. – Мінск, 1995.
152. Сарокін, А. М. Рэха эпохі крайнасцяў. Беларуская вёска: ад Дэкрэта да Кодэкса аб зямлі (1917–1990-я гг.) / А. М. Сарокін. – Мінск, 2005.
153. Сасим, А. М. Промышленность Беларуси в XX столетии: учеб. Пособие / А. М. Сасим. – Мінск, 2001.
154. Седов, В. В. Восточные славяне в VI–XIII вв. / В. В. Седов. – М., 1982.
155. Семянчук, Г. Ці існавала старажытнаруская народнасць, альбо Пра «калыску» беларускага народу / Г. Семянчук // Спадчына. – 2003. – № 6. – С. 9–21.
156. Слобожанин, В. П. Земское самоуправление в Белоруссии (1905–1917 гг.) / В. П. Слобожанин. – Мінск, 1994.
157. Смалянчук, А. Беларускае пытанне і польскі рух / А. Смалянчук // Польшча. – 1994. – № 6.
158. Смольянинов, М. М. Революционное сознание солдат Западного фронта в 1917 г. / М. М. Смольянинов. – Мінск, 1991.
159. Снапкоўскі, У. Е. Рэспубліка Беларусь на міжнароднай арэне / А. В. Ціхаміраў, У. Е. Снапкоўскі // Беларуская энцыклапедыя. Т. 18. Кн. 2: Рэспубліка Беларусь. – Мінск, 2004.
160. Солошенко, В. Н. Большевики в борьбе с мелкобуржуазными партиями в Белоруссии. 1903 – февраль 1917 / В. Н. Солошенко. – Мінск, 1981.
161. Солский, В. 1917 год в Западной области и на Западном фронте / В. Солский. – Мінск, 2004.
162. Сосна, У. А. Фарміраванне саслоўна-групавога складу сялянства Беларусі ў канцы XVIII – першай палове XIX ст. / У. А. Сосна. – Мінск, 2000.
163. Становление и крушение однопартийной системы в СССР / под общ. ред. Э. М. Энтина. – Гомель, 1995.

164. Старонкі ваеннай гісторыі Беларусі. – Мінск, 1992–1998. – Вып. 1–2.
165. Статут Вялікага княства Літоўскага 1558: Тэксты. Даведнік. Каментарыі. – Мінск, 1989.
166. Сташкевич, Н. На грани возможного. Идеино-политическая борьба вокруг создания белорусской советской государственности: «белые пятна»/ Н. Сташкевич // Неман. – 1989. – № 10–11.
167. Стужынская, Н. І. Беларусь мяцежная: 3 гісторыі ўзброенага антысавецкага супраціву. 20-я гг. XX ст. / Н. І. Стужынская. – Вільня, 2000.
168. Сувалова, Е. Н. История общественных движений и политических партий / Е. Н. Сувалова. – Мінск, 2004.
169. Сяльвестрава, С. Ад паланізацыі да русіфікацыі: старонкі гісторыі / С. Сяльвестрава // Адукацыя і выхаванне. – 1995. – № 1.
170. Сямашка, Я. Армія Краёва на Беларусі / Я. Сямашка. – Мінск, 1944.
171. Сяменчык, Я. Грамадска-палітычнае жыццё на Беларусі ў перыяд Лютаўскай і Кастрычніцкай рэвалюцый (сакавік 1917 – сакавік 1918 г.): у 2 ч. / Я. Сямашка. – Мінск, 2001. – Ч. 1–2.
172. Сяргеева, Г. Г. Беларуская дыяспара / Т. А. Папоўская, Г. Г. Сяргеева // Беларуская энцыклапедыя. Рэспубліка Беларусь. – Мінск, 2004. – Т. 18.
173. Тарасаў, К. Памяць пра легенды: Постаці беларускай мінуўшчыны / К. Тарасаў. – Мінск, 1990.
174. Тарасаў, С. Адкуль прыйшло хрысціянства на Беларусь? / С. Тарасаў // 3 гісторыі на «Вы»: публіцыст. артыкулы. Вып. 2. – Мінск, 1994.
175. Тарасаў, С. Прылучэнне да хрысціянства / С. Тарасаў // Беларускі гістарычны часопіс. – 1993. – № 1. – С. 34 – 42.
176. Тарасаў, С. Чарадзей сёмага веку Траяна / С. Тарасаў. – Мінск, 1991.
177. Тимохович, И. В. Битва за Белоруссию (1941–1944) / И. В. Тимохович. – Мінск, 1994.
178. Тихомиров, А. В. Брестский мир 1918 г. и Беларусь / А. В. Тихомиров // Белорусский журнал международного права и международных отношений. – 1999. – № 2.
179. Тойнби, А. Дж. Постигание истории / А. Дж. Тойнби. – М., 1991.
180. Токарев, М. Д. Генерал Павлов (Западный фронт: лето 41-го) / М. Д. Токарев. – Мінск, 2002.

181. Тураў. Тураўскае Евангелле. – Мінск, 2004.
182. Туронак, Ю. «Загляне сонца...» і Вацлаў Іваноўскі / Ю. Туронак // Спадчына. – 1992. – № 2.
183. Туронак, Ю. Беларусь пад нямецкай акупацыяй / Ю. Туронак. – Мінск, 1993.
184. Турук, Ф. Очерк истории национального и революционного движения белорусов / Ф. Туронак. – Мінск, 1994.
185. Усебеларускі з'езд 1917 г.: сведчанне сучасніка // Беларускі гістарычны часопіс. – 1993. – № 1–4.
186. Устава на волокии дополняющиееедокументы Шестой книги Литовских публичных дел Метрики Литовской / [Прудмова В. Голубева] // Спадчына. – 1993. – № 4.
187. Филяков, В. Г. Революционные связи рабочих Белоруссии и России в конце XIX – начале XX в. / В. Г. Филяков. – Мінск, 1987.
188. Філаматы і філарэты: зб. – Мінск, 1998.
189. Філатава, А. Тры падзелы Рэчы Паспалітай // Крыжовы шлях / А. Філатава. – Мінск, 1993.
190. Франциск Скорина и его время: энциклопедический справочник. – Мінск, 1990.
191. Французска-русская война 1812 г.: еўрапейскія дыскурсы і беларускі погляд. – Мінск, 2003.
192. Хоміч, С. Фарміраванне тэрыторыі БССР (1919–1926) / С. Хоміч // Гісторыя: праблемы выкладання. – 2000. – № 4.
193. Цвікевич, А. Краткий очерк возникновения Белорусской Народной Республики / А. Цвікевич. – Мінск, 1990.
194. Цвікевіч, А. «Западно-руссизм»: Нарысы з гісторыі грамадскай мыслі на Беларусі ў XIX і пачатку XX в. / А. Цвікевич. – Мінск, 1993.
195. Ціхаміраў, А. В. Беларусь у сістэме міжнародных адносін перыяду пасляваеннага ўладкавання Еўропы і польска-савецкай вайны (1918–1921 гг.) / А. В. Ціхаміраў. – Мінск, 2003.
196. Цярохін, С. Славутыя адвагай на вайне. Да 580-годдзя Грунвальдскай бітвы (1410–1990) / С. Цярохін. – Мінск, 1991.
197. Чарняўскі, М. М. Бронзавы век на тэрыторыі Беларусі / М. М. Чарняўскі. – Мінск, 1981.
198. Чарняўскі, М. М. Ілюстраваная гісторыя старадаўняй Беларусі: Першабытны перыяд / М. М. Чарняўскі. – Мінск, 2003.
199. Чаропка, В. «Братэрская любоў» [пра падрыхтоўку Люблінскай уніі] / В. Чаропка // Беларуская мінуўшчына. – 1995. – № 1.

200. Чаропка, В. Лёсы ў гісторыі / В. Чаропка. – Мінск, 2005.
201. Чаропка, В. Люблінская унія / В. Чаропка // Беларуская мінуўшчына. – 1995. – № 2.
202. Чаропка, В. Паходжанне і радавод вялікіх князёў літоўскіх / В. Чаропка // Беларускі гістарычны часопіс. – 2001–2002. – № 1, 5, 6.
203. Шадыра, В. І. Вялікае перасяленне народаў і пачатак фарміравання беларускага народа / В. І. Шадыра // Гісторыя Беларусі: Жалезны век і Сярэднявечча. – Мінск, 1997.
204. Швед, В. Беларускія старонкі гісторыі дзекабрыстаў / В. Швед. – Мінск, 1998.
205. Швед, В. Паміж Польшчай і Расіяй: Грамадска-палітычнае жыццё на землях Беларусі (1772–1863 гг.) / В. Швед. – Гродна, 2001.
206. Швед, В. Вялікае княства Літоўскае ў 1812 годзе / В. Швед // Беларускі гістарычны часопіс. – 2000. – № 3.
207. Шимов, В. Н. Экономическое развитие Беларуси на рубеже веков: проблемы, итоги, перспективы / В. Н. Шимов. – Мінск, 2003.
208. Шпилевский, П. М. Путешествие по Полесью и белорусскому краю / П. М. Шпилевский. – Мінск, 1992.
209. Штыхаў, Г. В. Ажываюць сівыя стагоддзі / Г. В. Штыхаў. – Мінск, 1982.
210. Штыхаў, Г. В. Вытокі беларускай дзяржаўнасці / Г. В. Штыхаў // Беларускі гістарычны часопіс. – 1993. – № 1. – С. 25–33.
211. Штыхаў, Г. В. Старажытныя дзяржавы на тэрыторыі Беларусі / Г. В. Штыхаў. – Мінск, 2002.
212. Шумейка, М. Уз’яднанне: верасень 1939 г. у лёсе беларускага народа / М. Шумейка // Актуальныя пытанні гісторыі БССР. – Мінск, 1991.
213. Шыбека, З. В. Гарады Беларусі (60-я гг. XIX – пачатак XX ст.) / З. В. Шыбека. – Мінск, 1997.
214. Юхо, Я. «Нарадзіўся я ліцвінам...»: Тадэвуш Касцюшка / Я. Юхо, У. Емяльянчык. – Мінск, 1994.
215. Ясперс, К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс. – М., 1991.

ЭНЦЫКЛАПЕДЫІ І ДАВЕДНІКІ

1. Архітэктура Беларусі: энцыкл. давед. / пад рэд.: А. А. Воінаў і інш. – Мінск: БелЭн, 1993.

2. Асветнікі зямлі Беларускай Х – пач. ХХ ст.: энцыкл. даведнік / пад рэд. Г. П. Пашкоў і інш. – Мінск: БелЭн, 2001.
3. Беларуская энцыклапедыя: у 18 т. – Мінск: БелЭн, 1996–2004. – Т. 1–18.
4. Беларускія пісьменнікі: бібліягр. слоўнік: у 6 т. – Мінск: БелЭн, 1992–1995.
5. Беларусь: энцыкл. давед. / пад рэд. Б. І. Сачанка [і інш.]. – Мінск: БелЭн, 1995.
6. История Беларуси: словарь-справочник / под ред. С. Ф. Дубенецкого. – Мінск: Экономпресс, 2000.
7. Літаратура і мастацтва Беларусі: энцыклапедыя / пад рэд. І. П. Шамякіна. – Мінск: БелСЭ, 1984–1987.
8. Маракоў, Л. Рэпрэсаваныя літаратары, навукоўцы, работнікі асветы, грамадскія і культурныя дзеячы Беларусі (1794–1991): энцыкл. давед.: у 3 т. / Л. Маракоў. – Мінск: АТНЕНАЕUM, 2002. – Т. 1.
9. Народная культура Беларусі: энцыкл. даведнік / пад рэд. В. С. Цітова. – Мінск: БелЭн, 2002.
10. Рэлігія і царква на Беларусі: энцыкл. даведнік / пад рэд. Г. П. Пашкова [і інш.]. – Мінск: БелЭн, 2001.
11. Тэатральная Беларусь: энцыклапедыя: у 2 т. / пад рэд. Г. П. Пашкова [і інш.]. – Мінск: БелЭн, 2002. – Т. 1.
12. Франціск Скорина і яго час: энцыкл. справочнік / пад рэд. І. П. Шамякіна [і др.]. – Мінск: БелСЭ, 1990.
13. Хто ёсць хто сярод беларусаў свету: энцыкл. давед. / пад рэд. А. Мальдзіса [і інш.]. – Мінск: Энцыклапедыкс, 2000. – Ч. 1.
14. Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: у 6 т. – Мінск: БелЭн, 1993–2003.
15. Этнаграфія Беларусі: энцыклапедыя / пад рэд. І. П. Шамякіна. – Мінск: БелСЭ, 1989.

ПРЫКЛАДЫ ТЭСТАВЫХ ЗАДАННЯЎ ДЛЯ САМАСТОЙНАЙ ПАДРЫХТОЎКІ СТУДЭНТАЎ

- Гісторыя належыць да навук:
  - дакладных;
  - гуманітарных;
  - прыродазнаўчых;
  - філалагічных.
- Гісторыя набыла статус навукі:
  - у V стагоддзі;
  - XVI стагоддзі;
  - XIX стагоддзі;
  - XX стагоддзі.
- Стваральнікам фармацыйнага падыходу з'яўляецца:
  - A. Тоінбі;
  - Ф. Энгельс;
  - O. Шпэнглер;
  - K. Маркс.
- A. Тоінбі з'яўляецца прадстаўніком падыходу:
  - сінэргетычнага;
  - сусветна-сістэмнага;
  - фармацыйнага;
  - цывілізацыйнага.
- Які з прыведзеных ніжэй метадаў не выкарыстоўваецца гістарычнай наукай:
  - аналізу;
  - сінтэзу;
  - дэдукцыі;
  - індукцыі.
- Сярод функцый гісторыі адсутнічае:
  - выхаваўчая;
  - мабілізацыйная;
  - пазнавальная;
  - практычная.
- Прынцып падыходу да рэчаіснасці, якая змяняецца і развіваецца ў часе, называецца:
  - гістарызмам;
  - сацыялагізмам;
  - рэалізмам;
  - прагрэсізмам.
- Вывучэннем сукупнасці гістарычных прац па той ці іншай праблеме займаецца:
  - гістарыяграфія;
  - крыніцазнаўства;
  - праблемалогія;
  - храналогія.
- «Гісторыя Беларусі» М. Доўнар-Запольскага напісаная:
  - у 1914 г.;
  - 1920 г.;
  - 1926 г.;
  - 1932 г.

10. Да гістарычных крыніц не належаць:
- а) мемуарная літаратура; в) археалагічныя матэрыялы;
 б) мастацкая літаратура; г) этнаграфічныя матэрыялы
11. Першыя цывілізацыі ў свеце ўзніклі прыблізна:
- а) 10 тысяч год таму; в) 3 тысячы год таму;
 б) 5 тысяч год таму; г) 2 тысячы год таму.
12. Найбольшы ўплыў на землі Кіеўскай Русі зрабіла наступная цывілізацыя:
- а) Егіпецкая; в) Візантыйская;
 б) Персідская; г) Рымская.
13. Каля якіх вёсак былі знойдзены першыя стаянкі людзей у Беларусі:
- а) Бердыж; в) Гарошкава;
 б) Мілаград; г) Юравічы.
14. Да прыходу славян на землі сучаснай Беларусі тут жылі:
- а) балты; в) фіна-угры;
 б) скіфы; г) хазары.
15. Якое са славянскіх плямён не пражывала на тэрыторыі Беларусі:
- а) дрыгавічы; в) паляне;
 б) крывічы; г) радзімічы.
16. Першы летапісны ўпамін пра Полацк адносіцца:
- а) да 475 г.; в) 980 г.;
 б) 862 г.; г) 1067 г.
17. Выключыце зямлю, якая не межавала з Полацкім княствам:
- а) Кіеўская; в) Смаленская;
 б) Наўгародская; г) Тураўская.
18. Па якой рацэ праходзіў шлях «з варагаў у грэкі»:
- а) Дняпро; в) Прыпяць;
 б) Нёман; г) Сож.
19. Пад 980 г. у летапісах упершыню згадваецца:
- а) Віцебск; в) Полацк;
 б) Мінск; г) Тураў.
20. На колькі частак падзялілася Полацкае княства пасля смерці Усяслава Чарадзея:
- а) 3; б) 6; в) 9; г) 12.
21. Як называўся збор натуральнага падатку князем:
- а) заезд; в) пагост;
 б) кармленне; г) палюддзе.

22. Першым князем ВКЛ з'яўляўся:
 а) *Міндоўг*; в) *Даўмонт*;
 б) *Войшалк*; г) *Трайдзень*.
23. Першай сталіцай ВКЛ з'яўляўся горад:
 а) *Вільня*; в) *Наваградак*;
 б) *Кіеў*; г) *Полацк*.
24. Крэўская ўнія была падпісана:
 а) у 1380 г.; в) 1392 г.;
 б) 1385 г. г) 1410 г.
25. Агульнадзяржаўны герб «Пагоня» быў уведзены пры князю:
 а) *Альгердзе*; в) *Віцене*;
 б) *Вітаўце*; г) *Гедыміне*.
26. Штогадовы грашовы падатак з сялянскага двара ў дзяржаўную казну ВКЛ гэта:
 а) *падымнае*; в) *чыни*;
 б) *палюддзе*; г) *дзякла*.
27. Буйныя зямельныя ўладальнікі ў ВКЛ называліся:
 а) *дзяржаўцы*; в) *мяшчане*;
 б) *магнаты*; г) *шляхта*.
28. Валока – гэта:
 а) *мера плошчы*; в) *адзінка абкладання павіннасцямі*;
 б) *тое ж, што і фальварак*; г) *адміністрацыйная адзінка*.
29. Магдэбургскім правам у ВКЛ карысталіся некаторыя:
 а) *вёскі*; в) *манастыры*;
 б) *гарады*; г) *мястэчкі*.
30. У бітве пад Клецкам у 1506 г. былі разгромлены:
 а) *крыжакі*; в) *маскоўскія войскі*;
 б) *крымскія татары*; г) *польскія войскі*.
31. У канцы XV ст. галоўным знешнепалітычным сапернікам ВКЛ становіцца:
 а) *Крымскае ханства*; в) *Польскае каралеўства*;
 б) *Маскоўскае княства*; г) *Шведскае каралеўства*.
32. Першай жанчынай, далучанай да святых у рускай праваслаўнай царкве, з'яўлялася:
 а) *Рагнеда*; в) *Ефрасіння Полацкая*;
 б) *Еўпраксія*; г) *Алена Глінская*.
33. Полацкі Сафійскі сабор быў пабудаваны ў гады княжання:
 а) *Рагвалода*; в) *Брачыслава*;
 б) *Усяслава Чарадзея*; г) *Яраслава Мудрага*.

34. У працэсе фарміравання беларускай народнасці прынялі ўдзел:

- а) крывічы; в) радзімічы;
б) паляне; г) вяцічы.

35. Афіцыйнае хрышчэнне Русі адбылося ў гады княжання кіеўскага князя:

- а) Яраслава Мудрага; в) Усяслава Чарадзея;
б) Уладзіміра Святога; г) Рурыка.

36. Выдаўцом першай кнігі на беларускай мове з'яўляўся:

- а) Васіль Цяпінскі; в) Мікола Гусоўскі;
б) Сымон Будны; г) Францыск Скарына.

37. Асноўнымі рысамі эпохі Адраджэння з'яўляліся:

- а) развіццё нацыянальных літаратур; в) секулярызацыя навукі і мастацтва;
б) умацаванне ролі царквы ў жыцці грамадства; г) звартанне да праблемы чалавека.

38. Выдатны літаратурны помнік усходнеславянскага пісьменства гэта:

- а) «Жыцце Ефрасінні Полацкай»; в) «Слова аб паходзе Ігаравым»;
б) «Аповесць мінулых гадоў»; г) «Сага аб Эймундзе».

39. Вызначце выдатных асветнікаў XII ст. на беларускіх землях:

- а) Ефрасіння Полацкая; в) Кірыла Тураўскі;
б) Францыск Скарына; г) Мялецій Смятрыцкі.

40. Горад, у якім Ф. Скарына надрукаваў свае першыя кнігі:

- а) Полацк; в) Прага;
б) Вільня; г) Варшава.

41. М. Гусоўскі напісаў «Песню пра Зубра» на мове:

- а) беларускай; в) польскай;
б) рускай; г) лацінскай.

42. Люблінская ўнія была заключана:

- а) у 1568 г.; в) 1596 г.;
б) 1569 г.; г) 1566 г.

43. Статуты ВКЛ былі прыняты:

- а) у 1566 г.; в) 1554 г.;
б) 1545 г.; г) 1588 г.

44. На Брэсцкім царкоўным саборы 1596 г. было прынята рашэнне:

- а) аб падпарадкаванні права-
слаўнай царквы ў ВКЛ ула-
дзе Рымскага Папы;
б) аб падпарадкаванні ката-
ліцкага насельніцтва ВКЛ
уладзе Маскоўскага патры-
ярха;
- в) аб аб'яднанні каталіцкай і
праваслаўнай царквы ВКЛ у
адзіную ўніяцкую царкву;
г) аб утварэнні Рэчы Паспа-
літай.

45. Рэфармацыя ў ВКЛ садзейнічала:

- а) пашырэнню кнігадруку;
б) распаўсюджанню ідэй гу-
манізму;
- в) умацаванню пазіцыі ка-
таліцкай царквы;
г) умацаванню пазіцыі пра-
васлаўнай царквы.

46. Вайна 1654–1667 гг. была распачата расійскім царом Аляксеем Міхайлавічам з мэтай:

- а) далучэння беларускіх і ўк-
раінскіх зямель да Расіі;
б) абароны праваслаўнага на-
сельніцтва ВКЛ;
- в) падтрымкі казацкага руху
на Украіне;
г) захопу ўлады ў Рэчы Пас-
палітай.

47. Галоўнымі прычынамі палітычнага крызісу Рэчы Паспалітай у XVIII ст. з'яўляліся:

- а) пашырэнне правоў шлях-
ты ў палітычным жыцці
краіны;
б) агрэсіўная палітыка сусед-
ніх дзяржаў;
- в) прыніжаны стан права-
слаўнага насельніцтва;
г) слабая каралеўская ўлада.

48. У падзелах Рэчы Паспалітай прымалі ўдзел:

- а) Расія;
б) Францыя;
- в) Аўстрыя;
г) Прусія.

49. Усходняя Беларусь увайшла ў склад Расійскай імперыі:

- а) у 1772 г.;
б) 1793 г.;
- в) 1795 г.;
г) 1802 г.

50. Канстытуцыя 3 мая 1791 г. прадугледжвала:

- а) падзел Рэчы Паспалітай
на Польшчу і ВКЛ;
б) ліквідацыю федэратыўна-
га ладу дзяржавы;
- в) адмену права *liberum veto*;
г) ліквідацыю ўлады караля і
абвешчэнне Рэчы Паспалітай
рэспублікай.

51. Кіраўнік паўстаннем 1794–1795 гг. Т. Касцюшка прыняў удзел:

- а) у дзейнасці *Парыжскай* в) барацьбе *ЗША* за неза-
кампаніі; лежнасць;
б) паходзе *Напалеона* на г) баявых дзеяннях *рускай*
Маскву; *арміі супраць турак*.

52. Беларускія землі былі ўключаны ў склад Расійскай імперыі ў гады царствавання:

- а) *Пятра I*; в) *Аляксея Міхайлавіча*;
б) *Кацярыны II*; г) *Аляксандра I*.

53. Дысідэнтамі ў Рэчы Паспалітай называлі:

- а) праціўнікаў *каралейскай* в) прадстаўнікоў *праваслаў-*
улады; *нага і пратэстанцкага вера-*
вызначэння;
б) *буйных магнатаў, хаця* г) *кіраўніцтва каталіцкага*
мелі ўласнае войска; *духавенства*.

54. Мяжа яўрэйскай аселасці ў беларуска-літоўскіх губернях была ўведзена:

- а) у *1793 г.*; в) *1795 г.*;
б) *1794 г.*; г) *1796 г.*

55. Другой расійскай арміяй у час вайны 1812 г. камандаваў:

- а) *М. Кутузаў*; в) *М. Раеўскі*;
б) *П. Баграціён*; г) *М. Барклай дэ Толі*.

56. Арганізатарам таварыства філаматаў з'яўляўся:

- а) *Т. Зан*; в) *А. Міцкевіч*;
б) *К. Ігальстром*; г) *Ф. Савіч*.

57. Згодна з рэформай 1801 г. на тэрыторыі Беларусі былі ўтвораны губерні:

- а) *Мінская*; в) *Віцебская*;
б) *Гомельская*; г) *Брэсцкая*.

58. Пасля падаўлення паўстання 1830–1831 гг. царскі ўрад правёў наступныя мерапрыемствы:

- а) пачаў падрыхтоўку адме- в) забараніў асобам ката-
ны прыгоннага права; *ліцкага веравызначэння зай-*
маць дзяржаўныя пасады;
б) скасаваў дзейнасць *Ста-* г) *ліквідаваў уніяцкую царкву*.
тута 1588 г.;

59. Рэформа дзяржаўнай вёскі П. Кісялёва прадугледжвала:

а) рэфармаванне сістэмы кіравання дзяржаўнымі сялянамі;
в) «люстрацыі дзяржаўных маёмасцяў»;

б) перавод казённых сялян з аброка на панишчыну;
г) утварэнне органаў сялянскага самакіравання.

60. Нелегальная арганізацыя, створаная Ф. Савічам, называлася:

а) «Дэмакратычнае таварыства»;
в) «Саюз вызвалення Беларусі»;

б) таварыства «прамяністых»;
г) «Саюз патрыётаў».

61. Разбор шляхты быў накіраваны:

а) на павелічэнне буйнога памешчыцкага землеўладання;
в) перавод дробнай шляхты ў стан аднадворцаў;

б) скарачэнне шляхецкага саслоўя;
г) забарону шляхце займаць дзяржаўныя пасады.

62. Галоўнай мэтай паўстання 1830–1831 гг. было:

а) стварэнне незалежнай беларуска-літоўскай дзяржавы;
в) адраджэнне Канстытуцыі Царства Польскага;

б) адраджэнне Рэчы Паспалітай у межах 1772 г.;
г) звяржэнне самаўладдзя ў Расіі.

63. Галоўнымі рысамі «прамысловага перавароту» з'яўляецца:

а) развіццё дробнай таварнай гаспадаркі;
в) фарміраванне асноўных класаў капіталістычнага грамадства – буржуазіі і пралетарыяту;

б) пераход ад мануфактурнай вытворчасці да фабрычнай;
г) утварэнне транс-нацыянальных манаполій.

64. Падатнымі саслоўямі ў першай палове XIX ст. з'яўляліся:

а) дваране;
в) аднадворцы;

б) сяляне;
г) духавенства.

65. Рэформа 1861 г. прадугледжвала:

а) надзяленне сялян грамадзянскімі правамі;
в) увядзенне часоваабязанага стану сялян;

б) ліквідацыю сялянскай абшчыны;
г) перавод сялян з панишчыны на аброк.

66. Асаблівасці вызвалення сялян у Беларусі пасля 1864 г.:

а) перасяленне на хутары; в) знішчэнне выкупных плацяжоў;

б) ліквідацыя часоваабавязанага стану сялян; г) утварэнне сялянскіх камітэтаў.

67. Галоўнымі мэтамі паўстання 1863–1864 гг. з’яўляліся:

а) аднаўленне Рэчы Паспалітай у межах 1772 г.; в) ліквідацыя памешчыцкага землеўладання;

б) самавызначэнне Літвы, Беларусі і Украіны; г) стварэнне федэратыўнай польска-літоўска-беларускай дзяржавы.

68. Аб развіцці капіталістычных адносін у сельскай гаспадарцы Беларусі ў другой палове XIX ст. сведчыла:

а) захаванне памешчыцкага землеўладання; в) змена структуры сельскай гаспадаркі;

б) выкарыстанне новай сельскагаспадарчай тэхнікі і перадавых метадаў вядзення земляробства; г) пашырэнне экспарту сельскагаспадарчай прадукцыі.

69. Пасля падаўлення паўстання 1863–1864 гг. царскі ўрад правёў наступныя мерапрыемствы:

а) пашырыў колькасць сярэдніх навучальных устаноў у Беларусі; в) пашырыў палітыку русіфікацыі Беларусі;

б) забараніў беларускай шляхце займаць дзяржаўныя пасады; г) забараніў ужываць назву «Беларусь» у афіцыйных дакументах.

70. Развіццю капіталістычных адносін у прамысловасці Беларусі садзейнічалі:

а) будаўніцтва чыгуначных дарог; в) спецыялізацыя сельскай гаспадаркі;

б) пераход ад мануфактурнай вытворчасці да фабрычнай; г) стварэнне буйных прамысловых прадпрыемстваў.

71. Першыя народніцкія арганізацыі насілі назву:

а) «Чорны перадзел»; в) «Народная Воля»;

б) «Зямля і Воля»; г) «Чорная сотня».

72. Формы сялянскай барацьбы ў другой палове XIX ст.:

а) парубкі лясоў; в) забойствы памешчыкаў;

б) захоп спрэчных участкаў зямлі; г) сялянскія войны.

73. Земская рэформа 1864 г. прадугледжвала:
- а) надзяленне сялян зямельным надзелам;
  - б) стварэнне органаў мясцовага самакіравання;
  - в) скліканне земскага сабору;
  - г) увядзенне новага адміністрацыйнага падзелу.
75. Гарадская рэформа 1870 г. прадугледжвала:
- а) ліквідацыю магдэбургскага права;
  - б) адмену ўлады феадалаў над гарадамі;
  - в) стварэнне ўсесаслоўных органаў гарадскога самакіравання;
  - г) вызваленне мяшчан ад падаткаў.
76. Арганізацыя беларускіх народнікаў атрымала назву:
- а) «Гоман»;
  - б) БСГ;
  - в) «Беларусь»;
  - г) «Чорны перадзел».
77. Першыя марксісцкія гурткі на тэрыторыі Беларусі стварылі:
- а) І. Грынявіцкі;
  - б) І. Гурвіч;
  - в) Э. Абрамовіч;
  - г) Г. Пляханаў.
78. Актыўнымі ўдзельнікамі арганізацыі «Народная Воля» з'яўляліся:
- а) У. Ульянаў;
  - б) І. Грынявіцкі;
  - в) Ф. Багушэвіч;
  - г) В. Засуліч.
79. Першы з'езд РСДРП адбыўся:
- а) у Мінску;
  - б) Вільні;
  - в) Санкт-Пецярбургу;
  - г) Маскве.
80. Раскол РСДРП на большавікоў і меншавікоў адбыўся:
- а) у 1898 г.;
  - б) 1902 г.;
  - в) 1903 г.;
  - г) 1905 г.
81. Партыя сацыялістаў-рэвалюцыянераў (эсэраў) у сваёй дзейнасці арыентавалася:
- а) на сялянства;
  - б) рабочых;
  - в) буржуазію;
  - г) дваранства.
82. Найбольш уплывовай палітычнай партыяй у пачатку XX ст. на Беларусі з'яўляліся:
- а) РСДРП;
  - б) эсэры;
  - в) Бунд;
  - г) ППС.
83. Мірная дэманстрацыя працоўных у Мінску была расстраляна 18 кастрычніка 1905 г. па загаду:
- а) Мікалая II;
  - б) А. Курлова;
  - в) П. Сталыпіна;
  - г) Р. Распуціна.

84. Маніфест 17 кастрычніка 1905 г. прадугледжваў:
а) стварэнне ў Расіі прадстаўнічага органа ўлады;
б) права нацыі на самавызначэнне;
в) увядзенне ў Расіі канстытуцыйнай манархіі;
г) абвяшчэнне ў Расіі дэмакратычных свабодаў.

85. Сталыпінская аграрная рэформа прадугледжвала:
а) ліквідацыю сялянскай абшчыны;
б) стварэнне хутароў;
в) адмену феадальных павіннасцяў;
г) змяшэнне выкупных плацяжоў.

86. Падставай для пачатку Першай сусветнай вайны паслужылі:

а) стварэнне Антанты;
б) забойства эрцгерцага Фердынанда ў Сараева;
в) звяржэнне манархіі ў Расіі;
г) супярэчнасці паміж Германіяй і Расіяй за панаванне ў Еўропе.

87. З 1916 г. у Вільні пад рэдакцыяй В. Ластоўскага выходзіла беларуская газета:

а) «Наша ніва»;
б) «Наша доля»;
в) «Беларускі шлях»;
г) «Гоман».

88. Аўтарам зборнікаў «Смык Беларускі» і «Дудка беларуская» з'яўляўся:

а) А. Гурыновіч;
б) К. Каліноўскі;
в) В. Дунін-Марцінкевіч;
г) Ф. Багушэвіч.

89. Каля вытокаў беларускай нацыянальнай гістарыяграфіі стаялі:

а) М. Доўнар-Запольскі;
б) В. Ластоўскі;
в) С. Салаўёў;
г) Каяловіч.

90. Асноўнымі адзнакамі нацыі з'яўляюцца:

а) агульнасць тэрыторыі;
б) наяўнасць уласнай дзяржавы;
в) агульнасць эканамічнага жыцця;
г) высокі ўзровень развіцця нацыянальнай культуры.

100. Першая легальная газета на беларускай мове мела назву:

а) «Наша ніва»;
б) «Наша доля»;
в) «Наша Беларусь»;
г) «Наша Радзіма».

101. «Першая беларуская труппа» была створана ў 1907 г.:

а) І. Буйніцкім;
б) К. Станіслаўскім;
в) М. Багдановічам;
г) В. Ластоўскім.

102. Галоўным рэдактарам «Нашай нівы» ў 1915–1916 гг. з’яўляўся:

- а) Я. Колас;
- б) Я. Купала;
- в) М. Багдановіч;
- г) І. Луцкевіч.

103. Аўтарам трохтомнага выдання «Беларусы» з’яўляецца:

- а) Я. Карскі;
- б) М. Нікіфароўскі;
- в) П. Шэйн;
- г) І. Насовіч.

104. Першае беларускае выдавецтва ў Пецярубургу ў 1904 г. заснаваў:

- а) І. Луцкевіч;
- б) В. Іваноўскі;
- в) Я. Купала;
- г) К. Каганец.

105. Заснавальнікам рысавальнай школы ў Віцебску з’яўляўся:

- а) М. Шагал;
- б) К. Альхімовіч;
- в) І. Рэпін;
- г) Ю. Пэн.

106. «Бацькам» беларускай літаратуры называюць:

- а) А. Міцкевіча;
- б) Ф. Багушэвіча;
- в) Я. Купалу;
- г) Я. Коласа.

107. Аўтарам «Кароткай гісторыі Беларусі» з’яўляўся:

- а) В. Ластоўскі;
- б) М. Доўнар-Запольскі;
- в) Я. Карскі;
- г) І. Ігнатоўскі.

108. У выніку перамогі Лютаўскай рэвалюцыі ў Расіі ўсталявалася:

- а) канстытуцыйная манархія;
- б) двоеўладдзе;
- в) дыктатура пралетарыяту;
- г) ваенная дыктатура.

109. Спробу ўсталявання ваеннай дыктатуры ў Расіі ў жніўні 1917 г. ажыццявіў:

- а) А. Керанскі;
- б) У. Ленін;
- в) Л. Карнілаў;
- г) А. Калчак.

110. У якасці каардынацыйнага цэнтра беларускіх нацыянальных арганізацый у сакавіку 1917 г. былі ўтвораны:

- а) Цэнтральная рада беларускіх арганізацый;
- б) Вялікая беларуская рада;
- в) Цэнтральная беларуская вайсковая рада;
- г) Беларускі нацыянальны камітэт.

111. Адзінай палітычнай сілай, якая выступала за неадкладнае спыненне Першай сусветнай вайны і заключэнне міру без анексій і кантрыбуцый летам 1917 г., з’яўляліся:

- а) партыя эсэраў;
- б) БСГ;
- в) партыя большавікоў;
- г) Часовы ўрад.

112. Цэнтральная рада беларускіх арганізацый створана:

- а) 25 сакавіка 1917 г.;   в) 17 кастрычніка 1917 г.;
б) 10 ліпеня 1917 г.;   г) 25 кастрычніка 1917 г.

113. Актыўнымі членамі партыі бальшавікоў у Беларусі летам – восенню 1917 г. з’яўляліся:

- а) А. Мяснікоў;   в) З. Жылуновіч;
б) А. Смоліч;   г) К. Ландар.

114. Першы сацыялістычны ўрад, створаны пасля перамогі Кастрычніцкага паўстання ў Петраградзе, атрымаў назву:

- а) Савет міністраў;   в) Савет народных камісараў;
б) Часовы ўрад;   г) Аблвыкамзах.

115. Старшынёй першага сацыялістычнага ўрада РСФСР з’яўляўся:

- а) Я. Свядлоў;   в) А. Керанскі;
б) Л. Троцкі;   г) У. Ленін.

116. Беларуская сацыял-дэмакратычная рабочая партыя была ўтворана ў Петраградзе летам 1917 г. па ініцыятыве:

- а) А. Луцкевіча;   в) А. Чарвякова;
б) У. Ігнатоўскага;   г) Р. Скірмунта.

117. Праграма БСГ, прынятая ў чэрвені 1917 г., прадугледжвала:

- а) поўную незалежнасць Беларусі;   в) увядзенне сацыялістычнага парадку;
б) самакіраванне Беларусі ў складзе Расіі;   г) адраджэнне Вялікага княства Літоўскага.

118. Старшынёй Выканкама Цэнтральнай беларускай вайсковай рады з’яўляўся:

- а) К. Езавітаў;   в) Р. Скірмунт;
б) А. Смоліч;   г) С. Рак-Міхайлоўскі.

119. Да галоўных прычын Кастрычніцкай рэвалюцыі ў Расіі адносяцца:

- а) захаванне феадальных пера-   в) няздольнасць Часовага ўра-
ражыткаў;   да вырашаць найважнейшыя пытанні, якія стаялі перад краінай;
б) паражэнне Расіі ў Пер-   г) незадаволенасць народа
шай сусветнай вайне;   самаўладдзем.

120. Незалежнасць БНР была абвешчана:

- а) 21 лютага 1918 г.;   в) 25 сакавіка 1918 г.;
б) 9 сакавіка 1918 г.;   г) 1 студзеня 1919 г.

121. Незалежнасць БНР была прызнана:
- а) Расіяй; в) Германіяй;
 б) Латвіяй; г) Фінляндыяй.
122. Першы Часовы рабоча-сялянскі савецкі ўрад Беларусі, які быў утвораны 1 студзеня 1919 г., узначальваў:
- а) А. Чарвякоў; в) З. Жылуновіч;
 б) А. Мяснікоў; г) К. Ландар.
123. Першы Усебеларускі з'езд быў скліканы па ініцыятыве:
- а) Вялікай беларускай рады; в) Беларускага абласнога камітэта (БАК);
 б) Беларускага нацыянальнага камітэта; г) Часовага ўрада.
124. Супраць улады Саветаў у кастрычніку 1917 г. выступілі:
- а) Камітэт выратавання рэвалюцыі; в) Вялікая беларуская рада;
 б) Аблвыкамзах; г) партыя большавікоў.
125. Першы Усебеларускі з'езд выказаўся:
- а) за ўваходжанне Беларусі ў склад Расіі; в) абвяшчэнне незалежнасці Беларусі;
 б) стварэнне краёвага органа ўлады ў Беларусі; г) за ўваходжанне Беларусі ў склад Польшчы.
126. Польскі мяцеж супраць савецкай улады на Беларусі ў студзені 1918 г. узначальваў:
- а) Ю. Пілсудскі; в) М. Доўнар-Запольскі;
 б) Ю. Доўбар-Мусніцкі; г) С. Рак-Міхайлоўскі.
127. Ва ўмовах польскай акупацыі Беларускаю камуністычнаю арганізацыю (БКА) узначальваў:
- а) А. Чарвякоў; в) У. Ігнатоўскі;
 б) Я. Варонка; г) В. Ластоўскі.
128. Другое абвяшчэнне ССРБ адбылося:
- а) 25 сакавіка 1918 г.; в) 2 сакавіка 1919 г.;
 б) 1 студзеня 1919 г.; г) 31 ліпеня 1920 г.
129. Кіраўніком першага ўрада БНР з'яўляўся:
- а) Р. Скірмунт; в) А. Мяснікоў;
 б) Я. Варонка; г) А. Чарвякоў.
130. Палітыка НЭПа ў БССР прадугледжвала:
- а) замену харчразвёрсткі харчпадаткам; в) увядзенне харчовай дыктатуры;
 б) нацыяналізацыю прамысловасці; г) адмену ўраўняльнай аплаты працы.

131. Эканамічная палітыка, якую праводзіла савецкая ўлада ў гады грамадзянскай вайны, атрымала назву:

- а) НЭП; в) індустрыялізацыя;
б) «ваенны камунізм»; г) харчовая дыктатура.

132. Савецкае кіраўніцтва адмовілася ад НЭПа ў сувязі:

- а) з антысавецкімі выступленнямі сялян; в) невыкананнем новай эканамічнай палітыкай пастаўленых мэт;
б) хлебанарыхтоўчым крызісам г) пачаткам калектывізацыі сельскай гаспадаркі.

133. У 1920 г. тэрыторыя сучаснай Беларусі была падзелена:

- а) на 2 часткі; в) 4 часткі;
б) 3 часткі; г) уваходзіла ў склад адной дзяржавы.

134. Федэратыўны прынцып у пабудове СССР быў прапанаваны:

- а) І. Сталіным; в) У. Леніным;
б) Л. Троцкім; г) А. Чарвяковым.

135. У 20-х гг. XX ст. у БССР праводзілася палітыка:

- а) русіфікацыі; в) беларусізацыі;
б) паланізацыі; г) «ваеннага камунізму».

136. Палітыка, якая праводзілася ў СССР у галіне прамысловасці ў 20–30-х гг., атрымала назву:

- а) калектывізацыя; в) індустрыялізацыя;
б) электрыфікацыя; г) інтэнсіфікацыя.

137. Вынікі калектывізацыі сельскай гаспадаркі ў БССР:

- а) стварэнне буйных калектывных гаспадарак; в) вырашэнне харчовай праблемы ў краіне;
б) адхіленне калгаснікаў ад валодавання сродкамі вытворчасці; г) значнае паляпшэнне матэрыяльнага становішча сялян.

138. Старшынёй Інбелкульта і першым прэзідэнтам Беларускай акадэміі навук з'яўляўся:

- а) У. Пічэта; в) А. Смоліч;
б) В. Ластоўскі; г) У. Ігнатоўскі.

139. Міфічная антысавецкая арганізацыя, якая была «выкрыта» органамі ДПУ БССР, атрымала назву:

- а) «Беларускі нацыянальны цэнтр»; в) «Саюз вызвалення Беларусі»;
б) «Беларуская сялянска-рабочніцкая грамада»; г) «Беларускі народны фронт».

140. Прыкладная колькасць ахвяр палітычных рэпрэсій у БССР:
 а) 100 тыс. чал.; в) 600 тыс. чал.;
 б) 300 тыс. чал.; г) 1 млн. чал.
141. КПЗБ у 1930 г.:
 а) была разгромлена польскай дэфензівай; в) аб'ядналася з КПП;
 б) аб'ядналася з КП(б)Б; г) была ліквідавана па рашэнні выканкама Камінтэрна.
142. Другая сусветная вайна пачалася:
 а) з нападу Японіі на Кітай; в) нападу Італіі на Эфіопію;
 б) нападу Германіі на Польшчу; г) падзелу Чэхаславакіі.
143. Вызваленчы паход Чырвонай Арміі ў Заходнюю Беларусь пачаўся:
 а) 23 жніўня 1939 г.; в) 17 верасня 1939 г.;
 б) 1 верасня 1939 г.; г) 3 ліпеня 1944 г.
144. Камандуючым Заходняй асобай ваеннай акругі ў чэрвені 1941 г. з'яўляўся:
 а) Г. Жукаў; в) М. Тухачэўскі;
 б) Д. Паўлаў; г) К. Ракасоўскі.
145. План генацыду супраць савецкага народа атрымаў назву:
 а) «Вест»; в) «Ост»;
 б) «Норд»; г) «Барбароса».
146. Першыя беларускія партызаны – героі Савецкага Саюза:
 а) Ц. Бумажкоў; в) К. Заслонаў;
 б) В. Корж; г) Ф. Паўлоўскі.
147. Абарону Брэсцкай крэпасці ўзначальваў:
 а) капітан Гастэла; в) палкоўнік Лізічаў;
 б) маёр Гаўрылаў; г) генерал Карбышаў.
148. Карэнны пералом у ходзе Вялікай Айчыннай вайны завяршыўся ў выніку перамогі Чырвонай Арміі:
 а) пад Масквой; в) Курскам;
 б) Сталінградам; г) Мінскам.
149. Калабарацыя – гэта:
 а) палітыка фізічнага тэрору ў краіне; в) добраахвотнае супрацоўніцтва з акупантамі ў палітычнай, эканамічнай, ваеннай і ідэалагічнай галінах;
 б) рух супраціўлення акупацыйнаму рэжыму; г) палітыка, накіраваная на знішчэнне яўрэяў.

150. У час Вялікай Айчыннай вайны на тэрыторыі Беларусі дзейнічалі арганізацыі калабарантаў:

- а) *Саюз вызвалення Беларусі*; в) *Беларуская народная самапомач*;
б) *Саюз беларускай моладзі*; г) *Беларускі саюз дапамогі Германіі*.

151. У час Вялікай Айчыннай вайны на тэрыторыі Беларусі дзейнічала польская падпольная арганізацыя:

- а) *«Армія Людова»*; в) *«Армія Краёва»*;
б) *«Нармандыя – Нёман»*; г) *«Польскі збройны чын»*.

152. Аперацыя па вызваленні Беларусі мела кодавую назву:

- а) *«Барбароса»*; в) *«Цытадэль»*;
б) *«Тайфун»*; г) *«Баграціён»*.

153. Агульныя страты савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне склалі:

- а) *17 млн. чал.*; в) *27 млн. чал.*;
б) *20 млн. чал.*; г) *30 млн. чал.*

154. Назавіце самую буйную новабудоўлю пасляваеннага дзесяцігоддзя:

- а) *«Гомсельмаш»*; в) *Мотавелазавод*;
б) *Мінскі трактарны завод*; г) *Віцебскі станкабудаўнічы завод*

155. Вызначце дату, калі першая чарга Мінскага метрапалітэна ўвайшла ў строй?

- а) *1980 г.* в) *1984 г.*;
б) *1975 г.* г) *1990 г.*

156. Хто ўзначальваў партыйную арганізацыю Беларусі з ліпеня 1956 г. па сакавік 1965 г.?

- а) *П. М. Машэраў*; в) *Ц. Я. Кісялёў*;
б) *К. Т. Мазураў*; г) *М. М. Слюнькоў*.

157. Хто ўзначальваў партыйную арганізацыю Беларусі з 1965 г. па 1980 г.?

- а) *П. М. Машэраў*; в) *Ц. Я. Кісялёў*;
б) *К. Т. Мазураў*; г) *М. М. Слюнькоў*.

158. З якой падзеяй звязваецца працэс дэсталінізацыі ў гісторыі СССР і БССР?

- а) *XXIII з'ездам КПСС*; в) *XIX з'ездам КПСС*;
б) *XX з'ездам КПСС*; г) *XXI з'ездам КПСС*.

159. Хто першы з беларусаў у снежні 1973 г. здзейсніў палёт у космас?

- а) *М. Севасцьянаў;* в) *Ю. Гагарын;*
б) *У. Кавалёнак;* г) *П. Клімук.*

160. Калі ў БССР была ўведзена абавязковая сярэдняя (10-гадовая) адукацыя?

- а) *У 1982 г.;* в) *1959 г.;*
б) *1972 г.;* г) *1966 г.*

170. Назавіце аўтара твораў «Людзі на балоце» і «Подых навальніцы»?

- а) *І. Шамякін;* в) *Я. Брыль;*
б) *І. Мележ;* г) *М. Танк.*

180. Хто аўтар палатна «Лічбы на сэрцы»?

- а) *В. Волкаў;* в) *Л. Ахрэмчык;*
б) *М. Савіцкі;* г) *У. Сухаверхаў.*

181. Галоўнай мэтай палітыкі перабудовы з'яўлялася:

- а) *ліквідацыя сацыялізму і пераўтварэнне СССР у капіталістычную дзяржаву;* в) *усталяванне асабістай улады М. Гарбачова;*
б) *рэфармаванне і абнаўленне сацыялізму ў СССР;* г) *дагнаць і перагнаць ЗША.*

182. Дэкларацыя аб дзяржаўным суверэнітэце БССР была прынята:

- а) *27 ліпеня 1990 г.;* в) *25 жніўня 1991 г.;*
б) *19 жніўня 1991 г.;* г) *8 снежня 1991 г.*

183. Пагадненне аб дэнансацыі дагавора аб утварэнні СССР ад імя Беларусі падпісаў:

- а) *П. Машэраў;* в) *С. Шушкевіч;*
б) *А. Лукашэнка;* г) *Б. Ельцын.*

184. Першая Канстытуцыя РБ была прынята:

- а) *27 ліпеня 1990 г.;* в) *15 сакавіка 1994 г.;*
б) *25 жніўня 1991 г.;* г) *24 лістапада 1996 г.*

185. Выбары першага прэзідэнта РБ адбыліся:

- а) *1991 г.;* в) *1994 г.;*
б) *1992 г.;* г) *1996 г.*

186. У першым туры першых выбараў Прэзідэнта Беларусі прыняло ўдзел :

- а) *2 кандыдата;* в) *6 кандыдатаў;*
б) *4 кандыдата;* г) *8 кандыдатаў.*

187. Вышэйшы орган заканадаўчай улады ў РБ – гэта:
 а) *Вярхоўны Савет*; в) *Вярхоўная Рада*;
 б) *Нацыянальны сход*; г) *Сойм*.
188. Народны пісьменнік Беларусі, значная частка творчасці якога прысвечана Вялікай Айчыннай вайне, – гэта:
 а) *Н. Гілевіч*; в) *У. Караткевіч*;
 б) *В. Быкаў*; г) *І. Мележ*.
189. У якасці эканамічнай мадэлі ў РБ прынята мадэль:
 а) *ліберальнай рыначнай эканомікі*; в) *інтэнсіфікацыі эканамічнага жыцця*;
 б) *сацыяльна арыентаванай эканомікі*; г) *дробнатаварнай рыначнай эканомікі*.
190. Беларусь з’яўляецца членам ААН:
 а) з 1945 г.; в) 1991 г.;
 б) 1985 г.; г) 1994 г.
191. Дагавор аб стварэнні СНД быў падпісаны:
 а) 19 жніўня 1991 г.; в) 15 сакавіка 1994 г.;
 б) 8 снежня 1991 г.; г) 26 красавіка 1986 г.
192. Усенароднае галасаванне па найважнейшых пытаннях жыцця грамадства – гэта:
 а) *кансенсус*; в) *рэферэндум*;
 б) *маніторынг*; г) *сацыялагічнае апытанне*.
193. Галоўным напрамкам знешняй палітыкі Рэспублікі Беларусь з’яўляецца:
 а) *уступленне ў Еўрапейскі саюз*; в) *стварэнне адзінай дзяржавы ў рамках СНД*;
 б) *інтэграцыя з Расіяй і іншымі краінамі СНД*; г) *уваходжанне Беларусі ў склад Расіі*.
194. Які фестываль песні праводзіцца ў Віцебску?:
 а) *Залаты шлягер*; в) *Залаты грамафон*;
 б) *Граі гармонік*; г) *Славянскі базар*.
195. Новы будынак Нацыянальная бібліятэка Беларусі быў адчынены ў:
 а) 2004 г.; в) 2008 г.;
 б) 2006 г.; г) 2009 г.
196. Мытны саюз ЕўрАзЭС быў створаны:
 а) 2003 г.; в) 2010 г.;
 б) 2007 г.; г) 2012 г.

ПАЛАЖЭННЕ АБ САМАСТОЙНАЙ ПРАЦЫ СТУДЭНТАЎ БДТУ НА КАФЕДРЫ ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСІ І ПАЛІТАЛОГІІ

Мэтай рэфармавання сістэмы адукацыі Рэспублікі Беларусь з'яўляецца фарміраванне спецыяліста новага тыпу, здольнага да максімальнай рэалізацыі інтэлектуальнага і крэатыўнага патэнцыялу, які валодае высокім узроўнем прафесійнай падрыхтоўкі. Спецыяліста, які спалучае прафесійную дзейнасць з навыкамі навукова-даследчай работы і які валодае ўсвядомленай патрэбай у бесперапынным павышэнні кваліфікацыі, у развіцці і самаразвіцці.

У сучасных умовах пры пераходзе вышэйшай школы на двух-узроўневую сістэму адукацыі складаецца новая канцэпцыя характару самой адукацыі. Мэта вучэбнага працэсу заключаецца не толькі ў перадачы ведаў і ўменняў ад выкладчыка да студэнта, але і ў развіцці ў студэнтаў здольнасці да пастаяннага, бесперапыннай самаадукацыі, імкнення да папаўнення і абнаўлення ведаў, да творчага выкарыстання іх на практыцы, у сферах будучай прафесійнай дзейнасці. Студэнт павінен стаць актыўнай фігурай навучальнага працэсу, а не пасіўным аб'ектам навучання. Такім чынам, неабходна ўключаць яго ў актыўную вучэбную дзейнасць, дапамагаць вучыцца, садзейнічаць набыццю ведаў. Адукацыя павінна пранізваць ўсё свядомае жыццё выпускніка, г. зн. навык і здольнасць да самаадукацыі ён павінен захаваць на ўсё жыццё.

Укараненне кіраванай самастойнай працы студэнтаў у вучэбна-выхаваўчы працэс мае на мэце разгрузіць выкладчыкаў і студэнтаў ад руцінных (нятворчых) формаў і відаў дзейнасці, а гэтак жа ўцягнуць ва ўніверсітэцкаю адукацыю большую колькасць студэнтаў пры захаванні наяўных фізічных месцаў і скарачэнні аўдыторных заняткаў.

Мэты і задачы кіраванай самастойнай працы студэнтаў

Пад кіруемай самастойнай працай студэнтаў (КСПС) можна разумець складаную частку любога віду навучальных заняткаў з

пазнавальнай мэтай. Больш канкрэтна пад КСПС варта разумець усё тое, што студэнт павінен сам выканаць, прапрацаваць, вывучыць самастойна пад кіраўніцтвам і кантролем выкладчыка. Такім чынам, КСПС – гэта такі від дзейнасці, разам з лекцыямі, семінарскімі і практычнымі заняткамі, у ходзе якой студэнт, кіруючыся адмысловымі метадычнымі загадамі выкладчыка, набывае і ўдасканалвае веды, уменні і навыкі, назапашвае практычнай вопыт.

КСПС – гэта адмысловым чынам арганізаваная мэтанакіраваная дзейнасць выкладчыка і студэнтаў, заснаваная на ўсвадомленай індывідуальнай і групавой пазнавальнай актыўнасці па сістэмнаму асваенню асабіста і прафесійна значных ведаў, уменняў і навыкаў, спосабаў іх атрымання і прадстаўлення. Пры гэтым цэнтр навучальнага працэсу пераносіцца на саманавучанне.

КСПС уключае праектаванне, выбар тэхналогіі яе рэалізацыі, арганізацыю і кантроль. Але кантроль – толькі частка кіравання, таму варта казаць не аб кантралюемай самастойнай працы, а аб КСПС.

КСПС адрозніваецца ад уласна самастойнай працы студэнтаў. Самастойная праца разглядаецца, з аднаго боку, як форма навучання і выгляд вучэбнай работы, якія ажыццяўляюцца без непасрэднага ўмяшання выкладчыка, а з другога – як сродак, які ўцягвае студэнтаў у самастойную пазнавальную дзейнасць, сродак фарміравання ў іх метадаў яе арганізацыі. Прыкметамі самастойнай працы з'яўляецца: наяўнасць спецыяльна арганізаванай дзейнасці студэнтаў, тэхналогіі працэсу навучання і вынікаў дзейнасці. Аднак рэалізацыя гэтых прыкмет на практыцы (у навучальным працэсе) не гарантуе эфектыўную яе арганізацыю і выніковасць. Дзейнасць тады мае вынікі, калі яна тэхналагічна забяспечана. Пры арганізацыі ўласна самастойнай работы студэнтаў роля выкладчыка больш пасіўная. Яна зводзіцца, у лепшым выпадку, да выбару тэмы, азначэння мэтай, ўказання вучэбна-метадычнай літаратуры і формаў прадстаўлення вынікаў працы для ацэнкі.

Структура і этапы КСПС

Тэхналагічная ланцужок КСПС выглядае наступным чынам:

1) выкладчык вызначае мэты дзейнасці і канкрэтныя формы работы;

2) выбудоўвае сістэму матывацыі студэнтаў, забяспечвае іх вучэбна-метадычнымі матэрыяламі, зазначае тэрміны прамежкавых справаздач аб праведзенай рабоце і іх формы;

3) арганізуе дзейнасць творчых груп, чытае неабходныя лекцыі, праводзіць кансультацыі;

4) кантралюе вынікі самакантролю і самакарэкцыі студэнтаў, ацэньвае вынікі іх работы (індывідуальныя або групавыя).

Абавязковай умовай, якая забяспечвае эфектыўнасць КСПС, з'яўляецца захаванне этапнасці ў яе арганізацыі і правядзенні. Можна вылучыць наступныя этапы кіраванай самастойнай працы студэнтаў.

Першы этап – падрыхтоўчы. Ён павінен ўключаць у сябе складанне рабочай праграмы з вылучэннем тэм і заданняў для КСПС; скразное планаванне КСПС на семестр; падрыхтоўку вучэбна-метадычных матэрыялаў; дыягностыку ўзроўню падрыхтаванасці студэнтаў.

Другі этап – арганізацыйны. На гэтым этапе вызначаюцца мэты індывідуальнай і групавой работы студэнтаў; праводзяцца індывідуальна-групавыя кансультацыі, падчас якіх тлумачацца формы КСПС і формы яе кантролю; усталёўваюцца тэрміны і формы прадстаўлення прамежкавых вынікаў.

Трэці этап – матывацыйна-дзейнасны. Выкладчык на гэтым этапе павінен забяспечыць станоўчую матывацыю індывідуальнай і групавой дзейнасці; праверку прамежкавых вынікаў; арганізацыю самакантролю і самакарэкцыі.

Чацвёрты этап – кантрольна-ацэначны. Ён уключае індывідуальныя і групавыя справаздачы і іх ацэнку. Вынікі могуць быць прадстаўлены ў выглядзе рэферата, дакладу, схем, табліц, вусных паведамленняў, мадэляў, макетаў, справаздач і г. д. (у залежнасці ад дысцыпліны і спецыяльнасці). Кантроль КСПС можа ажыццяўляцца пры дапамозе прамежкавага і выніковага тэставання, напісання пісьмовых кантрольных работ, калёквіумаў, прамежкавых залікаў і інш.

Умовы арганізацыі КСПС, яе формы

Важнымі сродкамі дасягнення эфектыўнасці КСПС з'яўляецца, па-першае, рэгулярная праца студэнтаў на працягу ўсяго семестра, па-другое, сістэматычны кантроль атрыманых імі ведаў.

Формы КСПС могуць быць самымі рознымі, у залежнасці ад мэты, характару, дысцыпліны, аб'ёму гадзін, вызначаных вучэбным планам.

Канкрэтнымі формамі самастойнай работы студэнтаў могуць быць:

- падрыхтоўка да лекцый і практычных заняткаў;
- азнаямленне з вучэбнымі дапаможнікамі;
- вывучэнне і канспектаванне хрэстаматый і зборнікаў дакументаў;
- вывучэнне тэм і праблем, якія не выносяцца на лекцыі і семінарскія заняткі;
- выкананне кантрольных работ;
- напісанне тэматычных дакладаў, рэфератаў і эсэ;
- анатаванне манаграфій або іх асобных кіраўнікоў, артыкулаў;
- удзел студэнтаў у складанні тэстаў;
- выкананне даследчых і творчых заданняў;
- складанне бібліяграфіі і рэфераванне па зададзенай тэме;
- заняткі ў музеі, бібліятэкі і інш.;
- стварэнне карт, графікаў і іншых наглядных дапаможнікаў па вывучаемых тэмах.

У якасці кантролю самастойнай працы могуць выкарыстоўвацца наступныя формы:

- выніковыя семестравыя залікі і экзамены;
- індывідуальныя гутаркі і кансультацыі з выкладчыкам;
- праверка рэфератаў і пісьмовых дакладаў;
- атэстацыі;
- праверка пісьмовых справаздач;
- тэставанне;
- прамежкавыя залікі;
- правядзенне групавых пісьмовых кантрольных работ;
- праверка канспектаў практычных заняткаў.

Ставіцца задача навучыць студэнтаў малодшых курсаў працаваць з падручнікам і крыніцамі. Пісаць канспекты, рэфераты, эсэ і правільна іх афармляць. Вельмі важна, каб студэнты авалодалі рознымі формамі і відамі КСПС, а таксама ўсвядомілі, што без самастойнай працы, сістэматызаванага і бесперапыннага здабывання ведаў нельга стаць падрыхтаваным, здольным да адказу на сучасныя выклікі спецыялістам.

ПАЛАЖЭННЕ АБ РЭЙТЫНГАВАЙ СІСТЭМЕ НА КАФЕДРЫ ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСІ І ПАЛІТАЛОГІІ БДТУ

Рэйтынгавая сістэма ацэнкі ведаў, уменняў і навыкаў студэнтаў уяўляе сабой інтэгральную ацэнку вынікаў іх вучобы ў семестры па дысцыпліне. Мэта рэйтынгавай ацэнкі: стымуляваць вучэбна-пазнавальную і іншыя віды дзейнасці студэнтаў сродкам паэтапнага ацэньвання розных відаў работ для павышэння якасці вывучэння і засваення матэрыялу; матываваць студэнтаў да сістэмнай працы ў працэсе атрымання ведаў і засваення вучэбнага матэрыялу на працягу ўсяго семестра; павысіць аб'ектыўнасць выніковай адзнакі, узмацніўшы яе залежнасць ад вынікаў штодзённай працы студэнтаў на працягу семестра.

У рэйтынгавую сістэму па інтэграваным модулі «Гісторыя» ўваходзяць наступныя формы бягучага кантролю:

- наведванне лекцый;
- наведванне практычных заняткаў;
- наяўнасць канспекта лекцый і канспекта семінарскіх заняткаў;
- выступленні на семінарскіх занятках;
- колькасць недавальняючых адзнак;
- дадатковая праца (рэферат, прэзентацыя, праект);
- кантрольныя работы;
- тэсты;
- атэстацыя;
- здача тэарэтычнага мінімуму.

Разлік канчатковай адзнакі адбываецца па наступнай схеме: уся праца студэнтаў на працягу году падзяляецца на тры ўмоўныя блокі – навучальна-арганізацыйны, навучальна-пазнавальны і навукова-даследчы, за кожны від дзейнасці налічваецца адпаведная колькасць балаў.

Балы за навучальную-арганізацыйную дзейнасць: за кожнае наведванне лекцыйнага і практычнага занятку студэнту залічваецца па адным бале, за кожны занятка прапушчаны без уваж-

лівых абставін – здымаецца па адным бале; у залежнасці ад паўнаты і акуратнасці вядзення ад аднаго да дзесяці балаў можа быць ацэнены канспект лекцый і канспект семінарскіх заняткаў; уключаюцца балы за бягучую атэстацыю па дысцыпліне.

Балы за навучальна-пазнавальную дзейнасць: налічаюцца балы ў адпаведнасці з адзнакай, атрыманай на практычных занятках, пры гэтым адмоўныя балы (1, 2 і 3) залічваюцца як (–9), (–7) і (–5) адпаведна; па дзесяцібальнай сістэме, залічваюцца балы за канспектаванне дадатковай літаратуры, напісанне дакладаў, рэфератаў і эсэ; адзнака па выніковаму кантролю (тэсціраванню), здачы тэрэтычнага мінімуму, а таксама выканання заданняў у час КСПС.

Балы за навукова-даследчую дзейнасць: паколькі дадзены від працы найбольш складаны і патрабуе значнай колькасці часу, то тут за кожны від працы ў залежнасці ад складанасці можа быць налічана да трыццаці балаў. Сюды ўключаюцца наступныя віды дзейнасці: падрыхтоўка прэзентацый і праектаў; выступленне на студэнцкай канферэнцыі; удзел у студэнцкіх навуковых конкурсах; іншыя віды навукова-творчай працы.

Трэба заўважыць, што за затрымку выканання задання без уважлівых абставін, спробу выдаць за сваю чужую работу выкладчык мае права ўвесці сістэму штрафаў у адпаведнасці ад шкалы ацэньвання таго ці іншага віду працы. Таксама за датэрміноваю здачу, за высокую якасць выкананай працы могуць налічацца прэміяльныя балы.

Падвядзенне вынікаў. Напрыканцы навучання па кожнаму віду дзейнасці ажыццяўляецца падлік балаў, якія потым сумуюцца.

Калі студэнт атрымлівае 100 і больш балаў (пры ўмове што студэнт прыняў удзел у ва ўсіх трох відах дзейнасці), кафедрай можа быць прапанавана выставіць выдатную адзнаку студэнту без здачы выніковай атэстацыі (экзамену).

Ва ўсіх астатніх выпадках атрыманыя балы зноў пераводзяцца ў дзесяцібальную сістэму. Выніковая адзнака выстаўляецца як сярэдняе арыфметычнае ад адзнакі, атрыманай на экзамене, і інтэгральнай рэйтынгавай адзнакі.

ЗМЕСТ

Уводзіны.....	3
Агульныя метадычныя рэкамендацыі да усяго курса	5
Змест інтэграванага модуля «Гісторыя».....	9
Прыкладны тэматычны план інтэграванага модуля «Гісторыя»	15
Тэматычны план лекцый інтэграванага модуля «Гісторыя» па дысцыпліне «Гісторыя Беларусі ў кантэксце еўрапейскай цывілізацыі»	16
Тэматычны план і змест семінараў інтэграванага модуля гісторыя па дысцыпліне «Гісторыя Беларусі ў кантэксце еўрапейскай цывілізацыі»	20
Пералік пытанняў інтэграванага модуля «Гісторыя», якія выносяцца на самастойнае вывучэнне студэнтамі	41
Інфармацыйныя матэрыялы да тэм, якія выносяцца на самастойнае вывучэнне	43
Слоўнік гістарычных тэрмінаў.....	45
Метадычныя рэкамендацыі па напісанні рэферата	56
Спіс літаратуры для самастойнай падрыхтоўкі	59
Прыклады тэставых заданняў для самастойнай падрыхтоўкі студэнтаў	72
Палажэнне аб самастойнай працы студэнтаў БДТУ на кафедры гісторыі Беларусі і паліталогіі.....	91
Палажэнне аб рэйтынгавай сістэме на кафедры гісторыі Беларусі і паліталогіі БДТУ.....	95

ГІСТОРЫЯ

Метадычныя рэкамендацыі

Складальнік

Райчонак Аляксандр Аляксандравіч

Рэдактар *Н. С. Арыстава*

Камп'ютарная вёрстка *Н. С. Арыстава*

Карэктар *Н. С. Арыстава*

Падпісана да друку 18.11.2014. Фармат 60×84¹/₁₆.
Папера афсетная. Гарнітура Таймс. Друк афсетны.
Ум. друк. арк. 5,8. Ул.-выд. арк. 5,6.
Тыраж 300 экз. Заказ .

Выдавец:

УО «Беларускі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт».
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца,
вытворцы, распаўсюдніка друкаваных выданняў
№ 1/227 ад 20.03.2014.
ЛП № 02330/12 ад 30.12.2013.
Вул. Свядлова, 13а, 220006, г. Мінск.